Lecziun 1, exercizi 1, p. 2

1. Signur Morell ha gì massa da far avantmezdi. L'emprim ha el gì in lung telefon cun in client. Suenter ha el discurrì in'ura da quel cas detg cumplitgà cun il schef. Lura ha el stuì respunder ad in pèr brevs.
2. El n'ha betg gì dagrittas, ma ina massa da far. El n'ha gì betg ina minuta per el.
3. Sia dunna al cusseglia dad ir in pau pli baud a letg questa saira. El stoppia avair in pau quità da sia sanadad.
4. Dunna Morell ha bavì café cun si'amia Tina. Lura èn ellas idas in mument a spass. Enturn las indesch èn ellas turnadas, e lura ha dunna Morell gì da far gentar.

Lecziun 1, exercizi 2, p. 2

1. Signur Morell è **daditg** turnà da la lavur.
2. El ha fitg **nauscha** luna.
3. In client al ha telefonà **be curt**.
4. Els han discurrì d'ina chaussa fitg **cumplitgada**.
5. **Suenter** ha el explitgà la chaussa a ses schef.
6. Perquai **n'**ha el **gnanc** temp da leger la gasetta.
7. Sch'el avess mintga di **uschè pauca** lavur…
8. Questa saira vul el ir pli **baud** a letg.
9. El **na** va **mai** a letg suenter mesanotg.
10. Quai **na** tegna **nagin** ora.

Lecziun 1, exercizi 3, p. 3

1. Sia dunna ha **l'impressiun** ch'el haja nauscha luna.
2. El ha gì **bler** da far questa damaun.
3. El ha stuì respunder **ad insaquantas** brevs.
4. Sia dunna al ha ditgl: Ti stos **avair quità** da tia sanadad.
5. Dal reminent: La Tina è vegnida **sperasvi** oz.
6. **Enturn** las indesch è ella ida a far gentar.

Lecziun 1, exercizi 4, p. 3

a)

1. Toni n'ha betg durmì avunda la notg passada.
   N'ha Toni betg durmì avunda la notg passada?

   El ha guardà memia ditg televisiun ier saira.
   Ha el guardà memia ditg televisiun ier saira?
2. El n'ha gnanc gì temp d'ensolver oz.
   N'ha el gnanc gì temp d'ensolver oz?

   El è levà memia tard oz en damaun.
   È el levà memia tard oz en damaun?
3. El n'ha gnanc gì temp da leger la gasetta avantmezdi .
   N'ha el gnanc gì temp da leger la gasetta avantmezdi?

   El ha gì ina massa da far dapi ch'el è vegnì.
   Ha el gì ina massa da far dapi ch'el è vegnì?
4. El ha gì nauscha luna pervia da quai.
   Ha el gì nauscha luna pervia da quai?

   El ha gì dagrittas cun in client avant gentar.
   Ha el gì dagrittas cun in client avant gentar?

b)

1. Toni n'ha betg durmì avunda perquai ch'el ha guardà memia ditg televisiun.
2. El n'ha gnanc gì temp d'ensolver perquai ch'el è levà memia tard.
3. El n'ha gnanc gì temp da leger la gasetta perquai ch'el ha gì ina massa da far.
4. El ha gì nauscha luna perquai ch'el ha gì dagrittas cun in client.

c)

1. La notg passada n'ha Toni betg durmì avunda.
   Ier saira ha el guardà memia ditg televisiun.
2. Oz n'ha el gnanc gì temp d'ensolver.
   Oz en damaun è el levà memia tard.
3. Avantmezdi n'ha el gnanc gì temp da leger la gasetta.
   Dapi ch'el è vegnì ha el gì ina massa da far.
4. Pervia da quai ha el gì nauscha luna.
   Avant gentar ha el gì dagrittas cun in client.

⇨ **Persuna e verb barattan posiziun, sch'ins metta a l'entschatta da la frasa ina cumpletaziun.**

Lecziun 1, exercizi 5, p. 3

1. Tgi ha ditg manzegnas? Ti?
   Na, jau n'hai betg ditg manzegnas.
2. Tgi ha cartì/cret quai? Vus?
   Na, nus n'avain betg cartì/cret quai.
3. Tgi ha rut la vasa? Ella?
   Na, ella n'ha betg rut la vasa.
4. Tgi ha entschet/entschavì l'emprendissadi? Vus?
   Na, nus n'avain betg entschet/entschavì l'emprendissadi.
5. Tgi ha gì lungurus? Ti?
   Na, jau n'hai betg gì lungurus.
6. Tgi ha fatg gentar per tuts? Els?
   Na, els n'han betg fatg gentar per tuts.
7. Tgi ha tratg en chalzers auts? Vus?
   Na, nus n'avain betg tratg en chalzers auts.
8. Tgi ha mors tai? Il chaun?
   Na, il chaun n'ha betg mors mai.

Lecziun 1, exercizi 6, p. 4

a)

1. Has ti fatg ils exercizis?
   Gea, jau als hai fatg.
2. Avais vus scrit las brevs?
   Gea, nus las avain scrit.
3. Han els legì l'artitgel?
   Gea, els al han legì.
4. Has ti vesì/vis l'exposiziun?
   Gea, jau l'hai vesì/vis.
5. Avais vus avert las fanestras?
   Gea, nus las avain avert.
6. Han els mess ils cudeschs sin la curuna?
   Gea, els als han mess sin la curuna.
7. Has ti bavì tia medischina?
   Gea, jau l'hai bavì.
8. Avais vus ditg quai ch'è capità?
   Gea, nus l'avain ditg/avain ditg quai ch'è capità.

b)

1. N'has ti betg anc fatg ils exercizis?
   Na, jau n'hai betg gì temp d'als far.
2. N'avais vus betg anc scrit las brevs?
   Na, nus n'avain betg gì temp da las scriver.
3. N'han els betg anc legì l'artitgel?
   Na, els n'han betg gì temp d'al leger.
4. N'has ti betg anc vesì/vis l'exposiziun?
   Na, nus n'avain betg gì temp da la guardar.
5. N'avais vus betg anc avert las fanestras?
   Na, nus n'avain betg gì temp dad las avrir.
6. N'han els betg anc mess ils cudeschs sin la curuna?
   Na, els n'han betg gì temp d'als metter sin la curuna.
7. N'avais vus betg anc ditg quai ch'è capità?
   Na, nus n'avain betg gì temp da dir quai ch'è capità.

Lecziun 1, exercizi 7, p. 4

1. Ils uffants n'han betg merità in bun dessert perquai che oz n'han els betg fatg pulit.
2. Nus n'avain betg midà chasa perquai che nus n'avain betg chattà in'autra plazza.
3. Ti n'has betg vulì ir a chasa perquai che ti n'has betg gì da lavurar l'auter di.
4. Vus n'avais betg mess blers daners sin banca perquai che vus n'avais betg gudagnà bain.
5. Jau n'al hai betg gidà gugent perquai ch'el n'ha betg fatg bler per mai.
6. Il mat n'ha betg ditg manzegnas perquai ch'el n'ha betg gì tema.
7. Nus n'avain betg tratg en il mantè da plievgia perquai ch'i n'ha betg entschet a plover.
8. Sia mamma n'ha betg ris perquai ch'ella n'ha betg vis co ch'igl è capità.

Lecziun 1, exercizi 8, p. 4

a) Signur Morell n'ha betg gì quità da sia sanadad. El ha lavurà memia bler. Quai n'ha el betg tegnì or ditg. El ha stuì chalar da lavurar uschè fitg.

b) Jau hai mess mintga mais 200 francs da la vart. Uschia hai jau spargnà ina massa raps. Cun ils raps che jau hai spargnà hai jau fatg pli tard in grond viadi.

c) Quella dunna n'ha betg ditg tut quai ch'ella ha savì, ma ella ha almain ditg la vardad. Ses um perencunter ha ditg manzegnas. Jau n'hai cartì betg in pled da quai ch'el ha ditg.

d) Oz ha gìvna Müller gì da far cun glieud da lingua rumantscha, ma ella n'ha betg chapì quai ch'els han vulì. Ella n'ha betg savì dar respostas a lur dumondas. Perquai ha ses schef cusseglià ad ella da far in curs da linguatg.

e) Signur Bader ha emprendì talian e franzos cun la metoda LAVUREX. El ha tadlà chanzuns, scrit artitgels, conjugà verbs, translatà frasas, discurrì cun la glieud etc. En quels dus linguatgs ha el gia cuntanschì buns resultats. Uss ha el anc entschet/entschavì ad emprender rumantsch.

f) Barla Maissen ha endrizzà si'abitaziun da fit. Ella ha mess la stgaffa en in chantun, ella ha pendì il bel tarpun vegl vi da/vid la paraid, ella ha tschertgà in plaz per la curuna da cudeschs, ella n'ha betg dà adatg ed ha rut ina vasa... Lura ha ella avert la fanestra. Ella ha vesì/vis ils culms ed ils guauds che han circundà la citad ed il sulegl che è/ch'è ì giu en il lontan. Quai l'ha plaschì fitg bain.

g) A/da mezdi hai jau telefonà ad Anita. Jau hai vulì dar ina baterlada cun ella, ma ella n'ha betg gì temp perquai ch'ella ha stuì ir a lavurar. Nus avain fatg giu d'ans entupar questa saira davant la Calanda.

Lecziun 1, exercizi 9, p. 5

Gian **ha tschertgà** la clav dal tschaler.

El **ha guardà** dapertut, ma el na l'**ha** betg **chattà**.

Perquai **ha** el **dumandà** sia dunna:

"**Has** ti **gì** la clav dal tschaler?"

"Na, ma jau l'**hai duvrà** ier. Jau l'**hai mess** sin la curuna. N'è ella betg pli là?"

"Bain, uss l'**hai** jau **chattà**. Grazia."

In pau pli tard **ha** Gian **dumandà** sia dunna:

"Nua èn ils raps ch'il postin **ha purtà**?

Jau als aveva **mess** en stgaffa. Als **has** ti **duvrà**?"

"Gea, jau **hai duvrà** 200 francs per pajar quints, il rest **hai** jau **mess** sin banca."

"Pertge n'**has** ti betg **dltg** quai a mai?"

"Jau **hai emblidà**."

Lecziun 1, exercizi 10, p. 5

1. L'emprim **hai** jau **legì** la gasetta.
2. Lura **hai** jau **scrit** insaquantas brevs.
3. Suenter **hai** jau **discurrì** cun il schef sur d'in cas vaira cumplitgà.

4. Enturn las diesch **hai** jau **gì** ina sesida cun in bun client.
5. A/da mezdi **hai** jau **vulì** ir a chasa, ma jau **hai entupà** in ami sin via.
6. El m'**ha envidà** a gentar tar el.
7. Jau **hai acceptà** gugent si'invitaziun.
8. Uss **hai** jau **stuì** telefonar a mia dunna.
9. Jau l'**hai ditg** che jau na vegnia betg a gentar.
10. Ella n'**ha** betg **gì** plaschair da quai, ma ella m'**ha chapì**.
11. Jau l'**hai engrazià** per sia chapientscha.
12. Jau l'**hai empermess** da vegnir ad uras a tschaina.

Lecziun 1, exercizi 11, p. 5

a)

1. Jau n'hai gì betg ina minuta per mai, perquai che jau hai anc stuì respunder in pèr brevs.
2. Nus n'avain betg gì temp da guardar il film, perquai che nus avain anc stuì far ils pensums per oz.
3. Ellas n'èn betg stadas ditg ier saira, perquai ch'ellas han anc vulì ir a Turitg.
4. Nus n'avain betg savì tge cumprar en, perquai che ti n'has betg ditg tge che ti has gugent.
5. El n'ha betg gì dagrittas, perquai ch'el n'ha gì da far nagut cun quella chaussa.

b)

1. Jau hai anc stuì respunder in pèr brevs, uschia che jau n'hai gì betg ina minuta per mai.
2. Nus avain anc stuì far ils pensums per oz, uschia che nus n'avain betg gì temp da guardar il film.
3. Ellas han anc vulì ir a Turitg, uschia ch'ellas n'èn betg stadas ditg ier saira.
4. Ti n'has betg ditg tge che ti has gugent, uschia che nus n'avain betg savì tge cumprar en.
5. El n'ha gì da far nagut cun quella chaussa, uschia ch'el n'ha betg gì dagrittas.

Lecziun 1, exercizi 12, p. 6

Dunna Morell ha l’impressiun che ses um n'**haja** betg propi buna luna. Ella al dumonda, sch’el **saja** stanchel. Ella vul era savair sch’el **haja** gì dagrittas. Signur Morell explitgescha ch’el **haja** gì ina massa da far, ch’el **saja** ì tard a letg la saira avant, ch’el **saja** stà cun skis il di avant, ch’el **haja** guardà il matsch fin mesanotg.

Lecziun 2, exercizi 1, p. 7

1. Ils Bigliels n'han betg reservà ina stanza perquai ch’els èn be en dus.
2. Ils avantatgs èn ch’els pon decider pir il davos mument, nua ch’els vulan ir e quant ditg ch’els vulan star, tut tenor l’aura e la luna.
3. Els èn sa fermads a Tarasp en Engiadina bassa. Là hai in chastè, bellas chasas engiadinaisas ed in lai, igl è datiers dal Parc naziunal ed ins po far bellas turas en il conturn.
4. Els fan turas pli lungas en il Parc naziunal, dentant era spassegiadas curtas enturn il lai. Els visitan il chastè ed admiran las chasas engiadinaisas cun prender pacific en in café.
5. Oz na fan els betg ina tura perquai ch’els han anc sgarschaivel barbagiat da la lunga tura dad ier.

Lecziun 2, exercizi 2, p. 7

1. Ils Bigliels han passentà **insaquants** dis a Tarasp.
2. Els **han** era fatg **ina spassegiada** enturn il lai.
3. In di **han els era dà in’egliada al** museum dal chastè.
4. Toni **admira** las chasas engiadinaisas.
5. **I vala** propi **la paina** dad ir en Engiadina.

Lecziun 2, exercizi 3, p. 8

1. Ils Bigliels han decidì dad ir en Engiadina, ma els n'han betg reservà ina stanza, uschia ch'els n'han betg pudì inditgar lur adressa da vacanzas.
2. Ma els han tramess ina carta a lur vischins. Els han scrit: Nus avain passentà insaquants bels dis a Tarasp. Igl ha fatg bellezz'aura, uschia che nus avain pudì far mintga di ina tura. Nus avain emprendì d'enconuscher ina regiun ch'ans era bunamain estra.
3. Ed els han agiuntà: Igl ha propi valì la paina da vegnir en Engiadina. Igl ha dà qua ina massa bellas chaussas da vesair.
4. Ultra da quai avain nus constatà che nus n'avain strusch gì difficultads da discurrer rumantsch cun ils Engiadinais. Nus n'avain betg adina chapì mintga pled, ma nus n'avain betg pli discurrì tudestg ensemen (quai che nus faschevan pli baud).

Lecziun 2, exercizi 4, p. 8/9

a)

1. È tes figl vegnì gugent a chasa?
Jau na sai betg sch'el è vegnì gugent, ma jau crai bain.

2. È tia quinada vegnida sperasvi oz?
Jau na sai betg sch'ella è vegnida, ma jau crai bain.

3. Èn tes cusrins vegnids cun auto?
Jau na sai betg sch'els èn vegnids, ma jau crai bain.

4. Èn tias ondas vegnidas sin visita?
Jau na sai betg sch'ellas èn vegnidas, ma jau crai bain.

b)

1. È voss um ì a chatscha?
Na, el n'è betg ì a catscha, el è ì a pestgar.

2. Èn voss biadis ids a spass?
Na, els n'èn betg ids a spass, els èn ids a dar ballape.

3. È vossa tatta ida a letg?
Na, ella n'è betg ida a letg, ella è ida en baselgia.

4. Èn vossas figlias idas a sautar?
Na, ellas n'èn betg idas a sautar, ellas èn idas a chantar.

c)

1. Nua es ti stà ier saira?
   Ier saira sun jau stà ad in referat.
2. Nua essas vus stads / stadas l'emna passada?
   L'emna passada essan nus stads / stadas a l'exteriur.
3. Nua èn ellas stadas l'onn passà?
   L'onn passà èn ellas stadas en Frantscha.
4. Nua essan nus stads/stadas la gievgia passada?
   La gievgia passada essan nus stads/stadas a chasa tut sulets/sulettas.

d)

1. Pertge è Maria fugida en chombra?
   Perquai che Reto è currì suenter ad ella. Ella ha gì tema dad el.
2. Pertge è Silvio fugì or sin via?
   Perquai che vus essas currids / curridas suenter ad el. El ha gì tema da vus.
3. Pertge èn ils uffants fugids en il guaud?
   Perquai che Irma è currida suenter ad els. Els han gì tema dad ella.
4. Pertge essas vus fugids / fugidas giu en tschaler?
   Perquai ch'ellas èn curridas suenter a nus. Nus avain gì tema dad ellas.

Lecziun 2, exercizi 5, p. 9

1. Leva voss figl adina a las sis?
   Na, normalmain leva el a las set, ma ier è el levà a las sis.
2. Giais vus adina a Turitg a far cumissiuns?
   Na, normalmain giain nus a Cuira a far cumissiuns, ma ier essan nus ids / idas a Turitg.
3. Viageschan els adina cun l'auto?
   Na, normalmain viageschan els cun il tren, ma ier èn els viagiads cun l'auto.
4. Curras ti adina uschè spert?
   Na, normalmain cur jau pli plaun, ma ier sun jau currì / currida spert.
5. Sesais vus adina sin questa sutga?
   Na, normalmain ses jau sin l'autra, ma ier sun jau sesì / sesida sin questa.
6. Fugias ti adina cur ch'insatgi vegn?
   Na, normalmain na fugel jau betg cur insatgi vegn, ma ier sun jau fugì / fugida.
7. Essas vus adina satisfatgs da quai che vus faschais?
   Na, normalmain n'essan nus betg satisfatgs da quai che nus faschain, ma ier essan nus stads satisfatgs.
8. Entra ella adina senza spluntar?

Na, normalmain splunta ella cur ch'ella entra, ma ier è ella entrada senza spluntar.

Lecziun 2, exercizi 6, p. 9

a)

È Martin sa lavà?
Gea, el è sa lavà.

È Sonja sa lavada?
Gea, ella è sa lavada.

Èn ils uffants sa lavads?
Gea, els èn sa lavads.

Anita e Dora, essas vus as lavadas?
Gea, nus essan ans lavadas.

Toni, es ti gia ta lavà?
Gea, jau sun gia ma lavà.

b)

È Martin sa lavà?
Na, el n'è betg anc sa lavà.

È Sonja sa lavada?
Na, ella n'è betg anc sa lavada.

Èn ils uffants sa lavads?
Na, els n'èn betg anc sa lavads.

Anita e Dora, essas vus as lavadas?
Na, nus n'essan betg anc ans lavadas.

Toni, es ti gia ta lavà?
Na, jau na sun betg anc ma lavà.

c)

Tgi è s'occupà dal persunal?
Mia dunna è s'occupada dal persunal.

Tgi è s'occupà da las finanzas?
Nus essan ans occupads / occupadas ensemen da las finanzas.

Tgi è s'occupà dals clients?
Jau mez sun m'occupà dals clients.

Tgi è s'occupà da la cumpra?
Mia sora e mes quinà èn s'occupads da la cumpra.

E tgi è s'occupà da voss uffants?
Da nos uffants n'è nagin s'occupä.

Lecziun 2, exercizi 7, p. 10

a)

Sa senta el anc adina isolà?
Na, ma el è ditg sa sentì isolà.

Sa sentan ellas anc adina isoladas?
Na, ma ellas èn ditg sa sentidas isoladas.

Ta sentas ti anc adina isolada?
Na, ma jau sun ditg ma sentida isolada.

As sentis vus anc adina isoladas?
Na, ma nus essan ditg ans sentidas isoladas.

b)

Tge has ti fatg per ta sentir main isolà?
Jau sun m'adattà in pau als auters ed uss ma sent jau main isolà.

Tge ha Sonja fatg per sa sentir main isolada?
Ella è s'adattada in pau als auters ed uss sa senta ella main isolada.

Tge avais vus fatg per as sentir main isolads / isoladas?
Nus essan ans adattads / adattadas in pau als auters ed uss ans sentin nus main isolads / isoladas.

Tge han ils esters fatg per sa sentir main isolads?
Els èn s'adattads in pau als auters ed uss sa sentan els main isolads.

c)

Per tge es ti t'engaschà?
Jau sun m'engaschà per l'uniun da tir.

Per tge è ella s'engaschada?
Ella è s'engaschada per ils vegls ed ils malsauns.

Per tge essas vus as engaschads?
Nus essan ans engaschads per meglras relaziuns cun ils esters.

Per tge èn ellas s'engaschadas?
Ellas èn s'engaschadas per ina politica pli transparenta.

Lecziun 2, exercizi 8, p. 10

1. A tgi es ti ta preschentà?
   Jau sun ma preschentà al directur.
2. Cun tgi essas vus as entupads ier?
   Ier essan nus ans entupads cun il patrun da Marco.

3. Tge è ella sa sentida obligada da far?
Ella è sa sentida obligada da gidar ses fragliuns.

4. Tar tgi essas vus as stgisads?
Nus essan ans stgisads tar ses geniturs.

5. Da tge es ti t'occupà il davos temp?
Il davos temp sun jau m'occupà da la fatschenta.

6. Cura essas vus as messas a la lavur?
Nus essan ans messas a la lavur a las otg.

7. Da tge èsi sa tractà?
Igl è sa tractà dad ina chaussa cumplitgada.

8. Da tge n'èn els anc betg disads?
Els n'èn anc betg disads da la canera dals autos.

9. Da tge es ti t'allegrà?
Jau sun m'allegrà da ses success.

10. A tgi stuain nus ans drizzar?
Vus stuais as drizzar al directur da la scola.

Lecziun 2, exercizi 9, p. 10

a)

1. El sa ferma sper l'ustaria.
   El è sa fermà sper l'ustaria.
2. Nus ans preschentain a la secretaria.
   Nus essan ans preschentads / preschentadas a la secretaria.
3. Vus as entupais cun voss'onda.
   Vus essas as entupads / entupadas cun voss'onda.
4. Ti ta drizzas al capo.
   Ti es ta drizzà / drizzada al capo.
5. Els sa decidan da midar chasa.
   Els èn sa decidids da midar chasa.
6. Nus ans engaschain per la fatschenta.
   Nus essan ans engaschads / engaschadas per la fatschenta.
7. Ti ta participeschas a la festa da chant.
   Ti es ta participà / participada a la festa da chant.
8. Vus as occupais dal da mangiar.
   Vus essas as occupads / occupadas dal da mangiar.
9. Ellas sa dattan bregia da scriver bain.
   Ellas èn sa dadas bregia da scriver bain.
10. Jau ma stgis tar il patrun.
    Jau sun ma stgisà / stgisada tar il patrun.

Lecziun 2, exercizi 9, p. 10

b)

1. È el sa fermà sper l'ustaria?
   Na, oz è el sa fermà sper la staziun.
2. Essan nus ans preschentads / preschentadas a la secretaria?
   Na, oz essan nus ans preschentads / preschentadas a la direcziun.
3. Essas vus as entupads / entupadas cun voss'onda?
   Na, oz essan nus ans entupads / entupadas cun noss aug.
4. Es ti ta drizzà / drizzada al capo?
   Na, oz sun jau ma drizzà / drizzada al patrun.
5. Èn els sa decidids da midar chasa?
   Èn, oz èn els sa decidids da midar plazza.
6. Essan nus ans engaschads / engaschadas per la fatschenta?
   Na, oz essas vus as engaschads / engaschadas per la patria.
7. Es ti ta participà / participada a la festa da chant?
   Na, oz sun jau ma participà / participada a la festa da tir.
8. Essas vus as occupads / occupadas dal da mangiar?
   Na, oz essan nus ans occupads / occupadas dal da baiver.
9. Èn ellas sa dadas bregia da scriver bain?
   Na, oz n'èn ellas betg sa dadas bregia da scriver bain.
10. Sun jau ma stgisà / stgisada tar il patrun?
    Na, oz es ti ta stgisà / stgisada tar la patruna.

Lecziun 2, exercizi 10, p. 11

1. Dunna Morell, jau **hai vis/vesì** vus ier avantmezdi. **Vus essas ida** a spass cun ina parenta, navair? **Essas vus stadas** en il guaud?
   *Na, nus **essan idas** be fin tar il spital. Nus **essan turnadas** gia a las indesch perquai che jau **hai stuì** ir a far gentar.*
2. E tge **avais vus fatg** ier saira? **Essas vus sorti**?
   *Gea, ier saira **essan nus stads** a kino.*
   L'entira famiglia?
   *Na, be mes um ed jau. La Silvia è **stada** a chasa tut suletta. Ella **ha stuì** far pensums. Il Reto è ì tar si'amia.*
3. Da tge uras **essas vus vegnids** a chasa?

*Vaira tard, enturn mesanotg, perquai che nus **avain anc entupà** enconuschents. **Nus essan ids** a baiver insatge cun els.*

4. E co **as** **ha il film plaschì (ha il film plaschì a vus)**?
   *A nus dus **ha el plaschì** fetg bain, ma a la quinada betg. Ella **ha ditg**: "Jau **sun ida** a kino per vesair insatge divertent, ma il film è **stà** uschè trist che jau fiss pli gugent **sortida** a la pausa."*
5. Era voss figl gia a chasa cur che vus **essas turnads**?
   *Na, el è **vegnì** a chasa pir oz en damaun, cura che Silvia è **ida** a scola.*

Lecziun 2, exercizi 11, p. 11

Ier en damaun cur ch'il svegliarin ha stgalinà, sun jau levà / levada immediat. Jau sun ma lavà / lavada e ma tratg / tratga en sco mintga di. Lura hai jau ensolvì en prescha, era sco mintga di. Enturn in quart avant las otg sun jau ma mess / messa sin via per ir a la lavur. Jau hai gì l'impressiun ch'igl haja gì pli pauca glieud sin via che uschiglio, ma jau na sun betg ma dumandà / dumandada pertge. Cura che jau hai vulì avrir l'isch dal biro, era quel serrà. Pir uss hai jau realisà che jau hai entschet/entschavì il di in'ura memia baud. Jau aveva tut emblidà ch'il temp da stad è a la fin.

plural:

Ier en damaun cur ch'il svegliarin ha stgalinà, essan nus levads / levadas immediat. Nus essan ans lavads / lavadas ed ans tratgs / tratgas en sco mintga di. Lura avain nus ensolvì en prescha, era sco mintga di. Enturn in quart avant las otg essan nus ans mess / messas sin via per ir a la lavur. Nus avain gì l'impressiun ch'igl haja gì pli pauca glieud sin via che uschiglio, ma nus n'essan betg ans dumandads / dumandadas pertge. Cur che nus avain vulì avrir l'isch dal biro, era quel serrà. Pér uss avain nus realisà che nus avain entschet/entschavì il di in'ura memia baud. Nus avevan tut emblidà ch'il temp da stad è a la fin.

Lecziun 2, exercizi 12, p. 11

1. La pensiun è gist **sper** il lai, ma ella è **lunsch davent da la** staziun.
2. **Davant** il bajetg hai in bel iert, **davos** hai in parcadi.
3. **Avant** tschaina legiain nus in pau, **suenter** tschaina faschain nus magari ina spassegiada.
4. Quels che fan turas van **sur** il pass, ma la via dad autos maina **sut** il pass (tras il tunnel).
5. Ils ins van da la val **en**, auters vegnan da la val **ora**.
6. Jau vom pli gugent dal culm **si** che dal culm **giu**.
7. Mes frar stat **sisum** il vitg, e mia sora stat **giudim** il vitg.
8. **Dadens** il vitg hai in lai; **dador** il vitg hai in plaz da gieu.
9. I va pli spert dad ir **enturn** la citad che **tras** la citad.

Lecziun 3, exercizi 1, p. 12

1. Dunna C. ha fatg l'experientscha che cuschinar po esser privlus. Cur ch'ella ha vulì far pommes frites ha l'ieli tschiffà fieu. Entras il fieu è ella era sa blessada.
2. L'ieli ha tschiffà fieu perquai ch'ella ha probablamain manipulà imprecautamain cun la chazzetta. Curt suenter han era ils sumbrivals cumenzà a brischar.
3. Cur ch'il pedel ha udì ils sbratgs da dunna C., è el vegnì ed ha stizzà il fieu avant ch'ils pumpiers arrivian.
4. Cur che la vischina ha vis che dunna C. era sa blessada en fatscha e vi dals mauns entras il fieu, è ella sa regurdada da quai ch'ella haveva emprendì en in curs da samaritans ed ha mess la dunna cun las blessuras dal fieu sut la duscha fraida.
5. En il spital han ins constatà che las flommas na vegnian betg ad avair consequenzas tragicas per dunna C. e che sias blessuras na sajan betg uschè grevas grazia al tractament cun aua fraida.

Lecziun 3, exercizi 2, p. 12

a)

ir davent da chasa ⇨ **arrivar a / returnar a** chasa
envidar il fieu ⇨ **stizzar** il fieu
avrir l'isch ⇨ **serrar** l'isch
entschaiver a plover ⇨ **chalar da** plover
arrivar ad uras ⇨ **partir** ad uras

Lecziun 3, exercizi 3, p. 12

1. Ina dunna **ha vulì** far pommes frites.
2. Ella **ha manipulà** imprecautamain cun la chazzetta.
3. Quella **ha tschiffà fieu**.
4. La dunna **ha entschet/entschavì** a sbragir.
5. Il pedel **ha udì** ils sbratgs da la dunna.
6. El è **currì** da stgala si ed è **entrà** en si'abitaziun.
7. El **ha vesì/vis** las flommas e las **ha stizzà**.
8. La vischina **è arrivada** ed **ha tractà** las arsentadas da la dunna.
9. Ella l'**ha mess** sut la duscha fraida.
10. Uschia **ha** ella **pudì** gidar la blessada.
11. Ma ins **ha** tuttina **manà** la chasarina al spital.
12. Là **han** ins **constatà** che las arsentadas n'èn betg mortalas.
13. La dunna **ha gì** cletg: Ella n'**ha** betg **stuì** quintar cun consequenzas perquai ch'il pedel e la vischina èn **vegnids** dad evitar il mender.

Lecziun 3, exercizi 4, p. 13

1. La chazzetta ha tschiffà fieu pervia da la manipulaziun imprecauta da la chasarina.
2. Grazia a l'intervenziun dal pedel han ins pudì stizzar las flommas.
3. Grazia al bun tractament da la vischina n'è la dunna betg morta.
4. Pervia da las grevas arsentadas l'han ins manà al spital.

Lecziun 3, exercizi 5, p. 13

a)

En ses cudesch "Prominenzas en l'anecdota" raquinta Gion Deplazes: "Gion Rest Camathias ... fascheva ora lenna. Tuttenina **ha** el **dà** cun la sigir giu per la detta e **taglià** giu in polesch. El **ha prendì** il polesch enten maun, **è ì** sin stiva, **ha tratg** en il tschop ed è **sa rendì** allura cun il polesch sin santeri ed l'**ha sutterà** là. Pir suenter è el **sa decidì** da liar si la plaja."

Lecziun 3, exercizi 7, p. 14

sa far mal il dies:
jau ma fatsch mal il dies
ti ta fas mal il dies
el/ella/ins sa fa mal il dies
nus ans faschain mal il dies
vus as faschais mal il dies
els/ellas sa fan mal il dies

sa glischnar sin il glatsch:
jau ma glischnel sin il glatsch
ti ta glischnas sin il glatsch
el/ella/ins sa glischna sin il glatsch
nus ans glischnain sin il glatsch
vus as glischnais sin il glatsch
els/ellas sa glischnan sin il glatsch

crudar giu da la stgala:
jau crod giu da la stgala
ti crodas giu da la stgala
el/ella/ins croda giu da la stgala
nus crudain giu da la stgala
vus crudais giu da la stgala
els/ellas crodan giu da la stgala

udir sia vusch:
jau aud sia vusch
ti audas sia vusch
el/ella/ins auda sia vusch
nus udin sia vusch
vus udis sia vusch
els/ellas audan sia vusch

sa tissientar:
jau ma tissient
ti ta tissientas
el/ella/ins sa tissienta
nus ans tissientain
vus as tissientais
els/ellas sa tissientan

Lecziun 3, exercizi 8, p. 14

a)

1. Ta tegna vi dal tschabargal, lura na crodas ti betg.	As tegnai vi dal tschabargal, lura na crudais vus betg.
2. Nettegia immediat il palantschieu, lura na sa glischna nagin.	Nettegiai immediat il palantschieu, lura na sa glischna nagin.
3. Guarda nua che ti passas, lura na das ti betg en venter.	Guardai nua che vus passais, lura na dais vus betg en venter.
4. Na porta betg chargias grevas, lura na survegnas ti betg mal il dies.	Na purtai betg chargias grevas, lura na survegnis vus betg mal il dies.
5. Procura per in'illuminaziun suffizienta, lura na sa fa nagin mal.	Procurai per in'illuminaziun suffizienta, lura na sa fa nagin mal.
6. Tira en chalzers cun tatgs bass, lura vas ti enturn pli segiramain.	Tirai en chalzers cun tatgs bass, lura giais vus enturn pli segiramain.
7. Depona ils medicaments en ina stgaffa serrada, lura na po nagin sa tissientar.	Deponi ils medicaments en ina stgaffa serrada, lura na po nagin sa tissientar.

b)

1. Sche ti ta tegnas vi dal tschabargal, na crodas ti betg.	Sche vus as tegnais vi dal tschabargal, na crudais vus betg.
2. Sche ti nettegias immediat il palantschieu, na sa glischna nagin.	Sche vus nettegiais immediat il palantschieu, na sa glischna nagin.
3. Sche ti guardas nua che ti passas, na das ti betg en venter.	Sche vus guardais nua che vus passais, na dais vus betg en venter.
4. Sche ti na portas betg chargias grevas, na survegnas ti betg mal il dies.	Sche vus na purtais betg chargias grevas, na survegnis vus betg mal il dies.
5. Sche ti procuras per in'illuminaziun suffizienta, na sa fa nagin mal.	Sche vus procurais per in'illuminaziun suffizienta, na sa fa nagin mal.
6. Sche ti tiras en chalzers cun tatgs bass, vas ti enturn pli segiramain.	Sche vus tirais en chalzers cun tatgs bass, giais vus enturn pli segiramain.
7. Sche ti deponas ils medicaments en ina stgaffa serrada, na po nagin sa tissientar.	Sche vus deponis ils medicaments en ina stgaffa serrada, na po nagin sa tissientar.

Lecziun 3, exercizi 8, p. 14

c)

1. El è sa tegnì vi dal tschabargal uschia ch'el n'è betg crudâ.	Nus essan ans tegnids vi dal tschabargal uschia che nus n'essan betg crudads.
2. El ha immediat nettegià il palantschieu uschia che nagin n'è sa glischnà.	Nus avain immediat nettegià il palantschieu uschia che nagin n'è sa glischnà.
3. El ha guardà nua ch'el è passà uschia ch'el n'è betg dà en venter.	Nus avain guardà nua che nus essan passads uschia che nus n'essan betg dads en venter.
4. El n'ha betg purtà chargias grevas uschia ch'el n'ha betg survegnì mal il dies.	Nus n'avain betg purtà chargias grevas uschia che nus n'avain betg survegnì mal il dies.
5. El ha procurà per in'illuminaziun suffizienta uschia che nagin n'è sa fatg mal.	Nus avain procurà per in'illuminaziun suffizienta uschia che nagin n'è sa fatg mal.
6. El ha tirà en chalzers cun tatgs bass uschia ch'el è ì enturn pli segiramain.	Nus avain tirà en chalzers cun tatgs bass uschia che nus essan ids enturn pli segiramain.
7. El ha deponì ils medicaments en ina stgaffa serrada uschia che nagin n'è sa tissientà.	Nus avain deponì ils medicaments en ina stgaffa serrada uschia che nagin n'è sa tissientà.

Lecziun 3, exercizi 9, p. 15

6. Tge **ha Tina fatg**?
*Ella è **sa fatga** mal. Ella è **sa glischnada** sin il tarpun e **crudada** giu per terra. Ella **ha rut** in bratsch.*

7. Tge **è capità**?
*Toni **ha svidà ora** ina cria latg e jau **hai stuì** nettegiar l'entir palantschieu.*

8. Igl è stgir. **Has ti envidà** la glisch sin stgala?
*Na, jau **hai emblidà** da l'envidar.*

9. Co **ha il pitschen pudì** tiers quest medicament?
*El è **stà** sin ina sutga, **ha avert** la stgaffa serrada, lu **ha el tirà ora** il truclet e **chattà** la buttiglia cun il tissi. Per cletg **avain nus udì** immediat ses sbratgs. Uschia **avain nus pudì** evitar il mender. El è **sa tissientà**, ma el n'è **betg mort**. Ils medis manegian ch'el na stoppia betg quintar cun consequenzas permanentas.*

Lecziun 3, exercizi 10, p. 15

1. Ta dà pli blera bregia!
2. Ta vestgescha meglier!
3. Paussa in pau!
4. Ta sforza da mangiar in pau!
5. Ta drizza al patrun!
6. T'allegra da quai!

1. Vus stuais as dar pli blera bregia! As dai pli blera bregia!
2. Vus stuais as vestgir meglier! As vestgi meglier!
3. Vus stuais pussar in pau! Pussai in pau!
4. Vus stuais as sfurzar da mangiar in pau! As sfurzai da mangiar in pau!
5. Vus stuais as drizzar al patrun! As drizzai al patrun!
6. Vus stuais as allegrar da quai! As allegrai da quai!

Lecziun 3, exercizi 11, p. 15

1. S’occupa ella schizunt da la fatschenta?
   Na, ella n'è mai s’occupada da la fatschenta, ella n'è gnanc s’occupada dal tegnairchasa.
2. As preschentais vus schizunt al directur?
   Na, nus n'essan mai ans preschentads al directur, nus n'essan gnanc ans preschentads al capo.
3. S’engaschan els schizunt per ils esters?
   Na, els n'èn mai s’engaschads per ils esters, els n'èn gnanc s’engaschads per l’atgna famiglia.
4. T’entaupas ti schizunt cun il president?
   Na, jau na sun mai m’entupà/entupada cun il president, jau na sun gnanc m'entupà/entupada cun il secretari.
5. S’interessa el schizunt per politica naziunala?
   Na, el n'è mai s’interessà per politica naziunala, el n'è gnanc s’interessà per politica locala.
6. Sa dattan els schizunt bregia da discurrer rumantsch?
   Na, els n'èn mai sa dads bregia da discurrer rumantsch, els n'èn gnanc sa dads bregia da discurrer tudestg.

Lecziun 4, exercizi 2, p. 17

1. in pajais **bainstant** / **ritg**
2. ina schliaziun **pretensiusa** / **cumplitgada**
3. ina persuna **senza** gust
4. **lunsch davent** dal vitg
5. il tren è pli **plaun**
6. **sut** ils culms
7. ina persuna **estra**
8. ina raschun **insuffizienta**
9. **proteger** la natira
10. **evitar la** / **fugir da la** tschajera

Lecziun 4, exercizi 3, p. 17

Tge med da transport prendas ti cur che ti fas in viadi pli lung?
Cur che jau fatsch in viadi pli lung, sgol jau cun l'aviun.

Tge med da transport prendais vus cur che vus giais sin in piz?
Cur che nus giain sin in piz, prendain nus la pendiculara.

Tge med da transport prendan els cur ch'els van a la lavur?
Cur ch'els van a la lavur, dovran els l'auto privat.

Tge med da transport prendas ti cur che ti viageschas en Svizra?
Cur che jau viagesch en Svizra, vom jau cun il tren.

Tge med da transport prendais vus cur che vus giais cun skis?
Cura che nus giain cun skis, muntain nus cun il runal.

Lecziun 4, exercizi 5, p. 17/18

a)

1. Noss vitg n'è betg pli uschè quiet sco quai ch'el era.
Il cuntrari: El è uss anc pli quiet che quai ch'el era.

2. Nossa cuntrada n'è betg pli uschè bella sco quai ch'ella era.
Il cuntrari: Ella è uss anc pli bella che quai ch'ella era.

3. L'aria n'è betg pli uschè pura sco quai ch'ella era.
Il cuntrari: Ella è uss anc pli schubra che quai ch'ella era.

4. Noss guauds n'èn betg pli uschè sauns sco quai ch'els eran.
Il cuntrari: Els èn uss anc pli sauns che quai ch'els eran.

5. Ils giasts n'èn betg pli uschè pretensius sco quai ch'els eran.
Il cuntrari: Els èn uss anc pli pretensius che quai ch'els eran.

b)

1. Nus avain gia ussa memia bleras sutgeras e pendicularas.
Il cuntrari: Nus duvrain anc pli biaras, igl ha anc adina memia paucas.

2. Nus avain gia ussa memia blers runals ed indrizs turistics.
Il cuntrari: Nus duvrain anc pli blers, igl ha anc adina memia paucs.

3. Nus avain gia ussa memia bleras abitaziuns da vacanzas vidas.
Il cuntrari: Nus duvrain anc pli bleras, igl ha anc adina memia paucas.

4. Nus avain gia ussa memia blers lieus da cura senza caracter.
Il cuntrari: Nus duvrain anc pli blers, igl ha anc adina memia paucs.

5. Nus avain gia ussa memia bleras pussaivladads d'ans divertir.
Il cuntrari: Nus duvrain anc pli bleras, igl ha anc adina memia paucas.

Lecziun 4, exercizi 6, p. 18

1. Prendai il tren da las nov!

   Jau cussegl da prender il tren da las nov.

   Jau hai cusseglià da prender il tren da las nov.
2. Visitai nossa regiun!

   Igl è impurtant da visitar nossa regiun.

   Igl è stà impurtant da visitar nossa regiun.
3. Giai era en la Val Mingèr!

   I vala la paina dad era ir en la Val Mingèr.

   Igl ha valì la paina dad era ir en la Val Mingèr.
4. Dà era in'egliada al chastè!

   Igl è interessant dad era dar in'egliada al chastè.

   Igl è stà interessant dad era dar in'egliada al chastè.
5. Scrivai ina carta a voss vischins!

   Igl è bun da scriver ina carta a voss vischins.

   Igl è stà bun da scriver ina carta a voss vischins.
6. Schai sche vus n'essas betg cuntents!

   Nus as supplitgain da dir sche vus n'essas betg cuntents.

   Nus as avain supplitgà da dir sche vus n'essas betg cuntents.
7. Protegi noss ambient!

   Igl è necessari da proteger noss ambient.

Igl è stà necessari da proteger noss ambient.

8. Mantegnai nossas plazzas da lavur!
   I na basta betg da mantegnair nossas plazzas da lavur.
   I n'ha betg bastà da mantegnair nossas plazzas da lavur.
9. Na destrui betg l'equiliber tranter la natira e l'uman!
   Igl è privlus da destruir l'equiliber tranter la natira e l'uman.
   Igl è stà privlus da destruir l'equiliber tranter la natira e 'uman.
10. Renunziai ad in pau comfort!
    Igl è necessari da renunziar ad in pau comfort.
    Igl è stà necessari da renunziar ad in pau comfort.

Lecziun 4, exercizi 7, p. 18

a)

1. Il giast che **passenta** las vacanzas tar nus tschertga quietezza e betg **canera**. 2. El vul **gudair** il sulegl e l'aria frestga da las muntagnas, ma el na vul betg **renunziar** sin **distracziuns** / **divertiment** (kino, saut etc.). 3. Cunquai che 50% da nossas plazzas da lavur **dependan** dal turissem, stuain nus **proteger** / **mantegnair** las bellezzas natiralas che nus avain da **porscher** a noss giasts.

b)

1. Il turist che **fugia** la tschajera da las citads vul dentant era **cuntanscher** senza gronds **sforzs** ils pli bels puncts **panoramics** da noss chantun. 2. El sa lascha transportar da la **Viafier** retica, da **sutgeras** / **pendicularas** e runals en vals **lontanas** e sin pizs da 3000 meters. 3. Pelvair, il turist modern n'è betg modest, il cuntrari: El è fitg **pretensius**.

c)

1. Il turissem porta bain lavur e **gudogn**, ma ins n'astga betg emblidar ch'el ha era **varts** negativas. 2. Sch'ins na fa betg adatg, **destruescha** el l'equiliber tranter la natira e l'uman. 3. Da quai n'èn anc betg tuts **conscients** .

Lecziun 4, exercizi 8, p. 19

1. Dumengia proxima avain nus dad **eleger** in nov president da vischnanca. Jau crai che Martin Balzer vegnia **elegì**.
2. Sche nus na **protegin** betg meglier noss ambient, **fugian** ils giasts forsa in di en autras regiuns main turistisadas.
3. Signur Maissen na gudogna betg bler. Sias entradas n'al **lubeschan** betg dad ir en vacanzas cun sia famiglia. Il sulet ch'el po **porscher** a ses uffants èn insaquantas excursiuns en il Grischun. Ils uffants astgan magari **eleger** sezs nua ch'els vulan ir. Cur ch'els fan ina tura, di el ad els: «Giardai tge bellas flurs, ma na rumpai betg ellas! Ellas èn **protegidas**. I n'è betg **lubì** da las prender.»

Lecziun 4, exercizi 9, p. 19

Bigna è fitg **curtaschaivla**. Ella ans salida adina **curtaschaivlamain**.
Questa poesia n'è betg **leva**, ma Marc l'ha emprendì **levamain**.
Giacun sesa **cumadaivlamain** sin sia sutga entant che sia dunna lava la vaschella.
El è propi in tip **cumadaivel**.
La glieud veglia ha savens ina sien pauc **profunda**. Ils uffants perencunter dorman en general **profundamain**.
Normalmain na gidan ils uffants betg gugent en il tegnairchasa, ma tar nus esi **normal** che tuts gidan.
Rita scriva fitg **bain**. Ella ha scrit in **bun** artitgel.
Per quest problem datti ina soluziun fitg **simpla**. Ti stos **simplamain** spetgar fin ch'el sa schlia da sasez.
Rico emblida **regularmain** da prender ses medicaments.
Bigna ed Anita sa sentan **disturbadas**. Perquai van ellas en in auter chantun nua ch'ellas pon discurrer **nundisturbadamain**.
Questa resposta n'è betg **correcta**. Ti n'has betg respundì **correctamain** a la dumonda.
Toni sa participescha **activamain** a tut quai che l'uniun da tir fa. El è adina stà in commember fitg **activ**.
Nus As engraziain **cordialmain** per Vossas bregias. **Cordials** salids ...
La chasarina è stada **imprecauta**. Ella ha manipulà **imprecautamain** cun la chazzetta da pommes frites uschia che quella ha tschiffà fieu.

Lecziun 4, exercizi 10, p. 19

1. Cur ch'ils umens van a far cumpras, èn els magari **terriblamain** **malinschignaivels**.
2. Ma las venidras èn **spezialmain** **survetschaivlas** cun ils clients che las disturban **constantamain**.
3. Grazia a lur agid **curtaschaivel**, chattan els **levamain** tut quai ch'els dorvan.
4. E magari schizunt in pau dapli ... Els profitan **numnadamain** mintgatant da l'occasiun per cumprar ina chaussa u l'autra che lur **charas** dunnas na cumpran mai.
5. Ed els èn tut **loschs** da **finalmain** puder satisfar a lur basegns **culinars** supprimids.
6. Ma per preparar quellas **bunas** tratgas dorvan ils blers **natiralmain** l'agid da lur **servetschaivlas** consortas.

Lecziun 4, exercizi 11, p. 20

1. Silvia è ina **buna** scolara. Ella quinta **bain**, ella scriva **buns** cumponiments ed ella chanta era **meglier** ch'ils auters scolars.
2. Quest vin na ma gusta betg. El n'è betg **bun**. El è propi **nausch**, mender che quel che nus avain bavì ier saira.
3. Pervia da la canera na durmin nus mai propi bain. Ma cur ch'i tira favugn, durmin nus vairamain **mal**, quai vul dir anc **mender** che uschiglio. Cur che nus avain propi basegn da ruassar, giain nus si en nossa tegia da culm. Là durmin nus bler **meglier** che a chasa.
4. In bun chantadur chanta **bain**; in **nausch** chanta **mal**.

Lecziun 5, exercizi 2, p. 22

1. Ina dunna pli veglia è ina dunna **attempada**.
2. Las vacanzas che vegnan èn las **proximas** vacanzas.
3. **"Dar scleriment"** ad insatgi è sinonim dad "infurmar insatgi".
4. Ina bella baselgia, in museum, in'ovra artistica èn **attracziuns** culturalas.
5. Empè da dir "ir per las muntognas" din ins era "ir per **la pizza**".
6. Tge **distingua** il Grischun dad autras regiuns alpinas?

Lecziun 5, exercizi 3, p. 22

a)

- Avant che partir en vacanzas sun jau ì/ida al biro da traffic.
- Avant che partir en vacanzas sun jau m'infurmà/infurmada sur da la regiun ch'jau vi visitar.
- Avant che partir en vacanzas hai jau reservà ordavant ina stanza (u in appartament).
- Avant che partir en vacanzas hai jau studegià in pau l'istorgia da la regiun nua ch'jau vom.
- Avant che partir en vacanzas hai jau fatg ina glista da quai ch'jau vi prender cun mai.
- Avant che partir en vacanzas hai jau fatg ad uras la valischa.

b)

- Durant las vacanzas avain nus prendì resguard da la mentalitad dals indigens.
- Durant las vacanzas avain nus mangià las tratgas tipicas da la regiun.
- Durant las vacanzas avain nus empruvà da chapir il linguatg dal pajais.
- Durant las vacanzas avain nus legì la gasetta e tadlà il radio da la regiun.
- Curt, durant las vacanzas essan nus ans adattad/a/s in pau als indigens.

Lecziun 5, exercizi 4, p. 22

1. La dunna **l'*ha tschentà*** las dumondas.
2. L'emploiada **las *ha dà*** a la dunna.
3. Ella als ***ha mussà*** a la dunna.
4. Suenter **al *han ellas fatg*** ensemen.

Lecziun 5, exercizi 5, p. 23

a)

1. Sch'ins va cun il tren, perd'ins bler temp.
2. Sche vus prendais l'auto privat, èsi pli privlus.
3. Sche jau vom a pe, ves jau bler dapli.
4. Sche ti vuls spargnar, stos ti star pli savens a chasa.
5. Sch'els giavischan insatge da nus, san els nua che nus stain.
6. Sche vus as interessais per art, vali la paina dad ir en il museum.
7. Sche jau vi vegnir en contact cun insatgi, stoss jau ir tranter la glieud.
8. Sche ti t'adattas/t'adatteschas in pau als auters, vegns ti acceptà.

b)

1. Ins perda bler temp sch'ins va cun il tren.
2. Igl è pli privlus sche vus prendais l'auto privat.
3. Jau ves bler dapli sche jau vom a pe.
4. Ti stos star pli savens a chasa sche ti vuls spargnar.
5. Els san nua che nus stain sch'els giavischan insatge da nus.
6. I vala la paina dad ir en il museum sche vus as interessais per art.
7. Jau stoss ir tranter la glieud, sche jau vi vegnir en contact cun insatgi.
8. Ti vegns acceptà sche ti t'adattas/t'adatteschas in pau als auters.

Lecziun 5, exercizi 6, p. 23

preschent:

1. Ils ins vegnan per far passlung, auters van pli gugent cun skis sin las pistas.
2. Ils ins vulan ir a spass tras ils guauds, auters prefereschan da far turas da muntogna.
3. Ils ins admiran la bella cuntrada, auters visitan ils monuments architectonics.
4. Ils ins giaudan il sulegl e l'aria frestga, auters sa diverteschan surtut durant la notg.
5. Ils ins tschertgan contact cun ils indigens, auters passentan in pèr dis tut sulets en ina val solitaria.
6. Ils ins paussan dals strapatschs da la vita professiunala, auters turnan a chasa pli stanchels che avant las vacanzas.

perfect:

1. Ils ins èn vegnids per far passlung, auters èn ì pli gugent cun skis sin las pistas.
2. Ils ins han vulì ir a spass tras ils guauds, auters han preferì da far turas da muntogna.
3. Ils ins han admirà la bella cuntrada, auters han visità ils monuments architectonics.
4. Ils ins han giudì il sulegl e l'aria frestga, auters èn sa divertids surtut durant la notg.
5. Ils ins han tschertgà contact cun ils indigens, auters han passentà in pèr dis tut sulets en ina val solitaria.
6. Ils ins han pussà dals strapatschs da la vita professiunala, auters èn turnads a chasa pli stanchels che avant las vacanzas.

Lecziun 5, exercizi 7, p. 23

1. Ella profitass da quella chaschun.
2. Nus preparassan bain quella sesida.
3. Els cussegliassan meglier voss clients.
4. Jau na restass betg adina en il medem lieu.
5. Nus passentassan insaquans dis a Riom.

6. Vus mussassas ils prospects da la regiun.
7. Els na midassan betg hotel.

Lecziun 5, exercizi 8, p. 24

1. Cumprassas ti quest maletg?
   Na, quel na cumprass jau betg, quel è memia char.
2. Guardassas ti quest'emissiun?
   Na, quella na guardass jau betg, quella è memia lungurusa.
3. Explitgassas ti quai a tes uffants?
   Na, quai n'explitgass jau betg, quai è memia difficil da chapir.
4. Tadlassan els questa musica?
   Na, quella na tadlassan els betg, quella è memia moderna.
5. Tirassas vus en quest vestgì?
   Na, quel na tirass jau betg en, quel è memia stgir.
6. Plaschess questa sutga a vus?
   Na, quella na plaschess betg a nus, quella è memia malcumadaivla.
7. Prendessas ti questa rassa?
   Na, quella na prendess jau betg, quella è mema stretga.
8. Acceptassan els questa schliaziun?
   Na, quella n'acceptassan els betg, quella è memia cumplitgada.

Lecziun 5, exercizi 9, p. 24

Sche la dunna **manipulass** imprecautamain cun la chazzetta, **tschiffass** l'ieli fieu. Ils sumbrivals **cumenzassan** a brischar. La dunna **empruvass** d'als stizzar, ma senza success. Il cuntrari: las flommas la blessassan en fatscha e vi dals mauns.
Per cletg **udess** il pedel ils sbratgs da la dunna. El **stizzass** las flommas, ma el na **savess** betg co tractar las blessuras da la dunna. Forsa che la vischina **pudess** gidar. Ella **sa regurdass** forsa da quai ch'ella ha emprendì en il curs da samaritans. Ella **mettess** la blessada immediat sut la duscha fraida. Suenter la **transportass** ins al spital. Là **constatass** ins che las arsentadas n'èn betg uschè grevas.

Lecziun 5, exercizi 10, p. 24

singular:

1. Nettegia immediat il palantschieu! Jau nettegiass immediat il palantschieu.
2. Guarda nua che ti passas! Jau guardass nua ch'jau pass.
3. Na porta betg chargias grevas! Jau na purtass betg chargias grevas.
4. Procura per in'illuminaziun suffizienta! Jau procurass per in'illuminaziun suffizienta.
5. Tira en chalzers cun tatgs bass e bunas solas! Jau tirass en chalzers cun tatgs bass e bunas solas.
6. Depona ils medicaments en ina stgaffa serrada! Jau deponess ils medicaments en ina stgaffa serrada.

plural:

1. Nettegiai immediat il palantschieu! Nus nettegiassan immediat il palantschieu.
2. Guardai nua che vus passais! Nus guardassan nua che nus passain.
3. Na purtai betg chargias grevas! Nus na purtassan betg chargias grevas.
4. Procurai per in'illuminaziun suffizienta! Nus procurassan per in'illuminaziun suffizienta.
5. Tirai en chalzers cun tatgs bass e bunas solas! Nus targessan en chalzers cun tatgs bass e bunas solas.
6. Deponi ils medicaments en ina stgaffa serrada! Nus deponessan ils medicaments en ina stgaffa serrada.

Lecziun 5, exercizi 11, p. 24

1. Vas ti **gugent** cun auto?
   *Na, jau vom **navidas** cun auto.*
2. Duvrais vus **insatge**?
   *Na, nus **na** duvrain **nagut**.*
3. Pertgira **insatgi** ils pitschens?
   *Na, **nagin** **na** pertgira ils pitschens.*
4. Giais vus **insanua** questa saira?
   *Na, nus **na** giain **nagliur** questa saira.*
5. Tramettas ti **savens** flurs a ti'amia?
   *Na, jau **na** tarmet **mai** flurs a mi'amia.*
6. Audas ti **insatge**?
   Na, jau **n'**aud **nagut**.
7. Vegn **insatgi** sperasvi?
   *Na, **nagin** **na** vegn sperasvi.*
8. Crain els **tut** quai che ti dis?
   *Na, els **na** crain **nagut da** quai ch'jau di.*
9. Zambregiais vus **savens** cun voss uffants?
   *Na, nus **na** zambregiain **mai** cun noss uffants.*
10. Als vesas ti **insanua**?
    *Na, jau **n'**als ves **nagliur**.*
11. Pudais vus **adina** als distinguer?
    *Na, nus **na** pudain **mai** als distinguer.*
12. Discurr'ins **dapertut** da quella chaussa.
    *Na, ins **na** discurra **nagliur** da quella chaussa.*

Lecziun 5, exercizi 12, p. 25

1. Duvrais vus insaquantas infurmaziuns?
   Na, nus na duvrain naginas infurmaziuns.
2. Tge distingua quella regiun dad autras regiuns alpinas?
   Nagut na distingua quella regiun dad autras regiuns alpinas.
3. Giais vus gugent a visitar museums e baselgias?
   Na, nus giain navidas a visitar museums e baselgias.
4. Avais vus entupà voss enconuschents insanua?
   Na, nus n'avain entupà nagliur noss enconuschents.
5. A tgi avais vus engrazià per il bun scleriment?
   Nus n'avain engrazià a nagin per il bun scleriment.
6. Tge avais vus decidì da far en las proximas vacanzas?
   Nus avain decidì da na far nagut en las proximas vacanzas.
7. Nua èn ils guauds anc sauns e bels?
   Nagliur n'èn ils guauds anc sauns e bels.
8. Avais vus gugent sch'ins cumpareglia vus cun insatgi auter?
   Na, nus avain navidas sch'ins cumpareglia nus cun insatgi auter.
9. Discurran els adina rumantsch ensemen?
   Na, els na discurran mai rumantsch ensemen.
10. Ha ina da quellas propostas persvadì vus?
    Na, nagina da quellas propostas ha perschvadì nus.

Lecziun 6, exercizi 2, p. 27

1. I fiss **putgà** da betg visitar il museum dal chastè.
2. La baselgia da Müstair è fitg **renomada**.
3. El ha bler contact cun ils esters e cun **ils indigens**.
4. Il mat e la matta **semeglian** la mamma.
5. Jau n'hai betg auto. Perquai sun jau dependenta **dals meds publics**.

Lecziun 6, exercizi 3, p. 27

Nua vulessas ti ir?
Jau avess quaida dad ir en Engiadina, e ti?
Jau giess pli gugent en Surselva.
Bun, en quest cas giain nus pia en Surselva.

Nua vulessas vus ir?
Nus avessan quaida dad ir en Lumnezia, e vus?
Nus giessan pli gugent en Val Müstair.
Bun, en quest cas giain nus pia en Val Müstair.

Nua vulessan els ir?
Els avessan quaida dad ir a San Murezzan, e ti?
Jau giess pli gugent ad Arosa.
Bun, en quest cas van els pia ad Arosa.

Nua vuless ella ir?
Ella avess quaida dad ir en il Parc naziunal, e vus?
Nus giessan pli gugent per la pizza.
Bun, en quest cas va ella pia per la pizza.

Lecziun 6, exercizi 4, p. 28

Tge med da transport prendessas ti per ir a Turitg?
Per ir a Turitg prendess jau il tren.

Tge med da transport prendessas vus per ir en Lumnezia?
Per ir en Lumnezia prendessan nus l'auto da posta.

Tge med da transport prendessan els per ir sin Crap Sogn Gion?
Per ir sin Crap Sogn Gion prendessan els la pendiculara.

Tge med da transport prendessas ti per ir en America?
Per ir en America prendess jau l'aviun.

Tge med da transport prendessas vus per ir a la staziun?
Per ir a la staziun giessan nus a pe.

Lecziun 6, exercizi 5, p. 28

1. Jau less ina chombra simpla cun duscha.
   Quai ma displascha. Igl è tut occupà.
2. Ella vuless ina chombra cun vista sin il lai.
   Quai ma displascha. I n'ha naginas pli.
3. Nus vulessan ina chombra dubla cun bogn e tualetta.
   Quai ma displascha. L'hotel è plain.
4. Els vulessan ina chombra cun mesa pensiun.
   Quai ma displascha. I dat be chombras cun pensiun cumpletta.

Lecziun 6, exercizi 6, p. 28

1. Duai jau cuschinar per tuts?
   Jau na cuschinass betg per tuts.
2. Duai jau trametter raps a mes figl?
   Jau n'al trametttess betg raps.
3. Duai jau reservar duas stanzas per els?
   Jau na reservass betg duas stanzas per els.
4. Duai jau svidar uss la chascha da brevs?
   Jau na svidass betg uss la chascha da brevs.
5. Duai jau m'engaschar vinavant per quell'uniun?
   Jau na m'engaschass betg vinavant per quell'uniun.
6. Duai jau gia cumenzar a bajegiar?
   Jau n'entschavess betg anc a bajegiar.
7. Duai jau finir uss la lavur?
   Jau na finiss betg uss la lavur.

Lecziun 6, exercizi 7, p. 28

1. Salidassas vus la glieud per tudestg?
   Na, jau la salidass plitost per rumantsch. / Na, nus la salidassan...
2. As drizzassas vus a la secretaria?
   Na, jau ma drizzass plitost al directur. / Na, nus ans drizzassan...
3. Giessas vus a guardar la baselgia a Zernez?
   Na, jau giess plitost a guardar la baselgia a Müstair. / Na, nus giessan...
4. Discurrissas ti cun ils esters?
   Na, jau disurriss plitost cun ils indigens.
5. S'engaschassan els per l'uniun da tir?
   Na, els s'engaschassan plitost per il chor da baselgia.
6. Dessas vus in moped a vossa figlia?
   Na, jau dess plitost in velo a mia figlia. / Na, nus dessan plitost in velo a nossa figlia.
7. Durmissas ti er il di?
   Na, jau durmiss plitost la notg.
8. Schessas vus quai als uffants?
   Na, jau schess quai plitost als geniturs. / Na, nus schessan...

Lecziun 6, exercizi 8, p. 29

1. El na chapescha nagut da quai, e ti, chapissas ti insatge da quai?
   Na, jau na chapiss era nagut da quai.
2. El n'è betg d'accord cun ses fragliuns, e vus, fissas vus d'accord cun voss fragliuns?
   Na, nus na fissan era betg d'accord cun noss fragliuns.
3. El na vul betg ir a scola, e ti, vulessas ti ir a scola?
   Na, jau na (vu)less era betg ir a scola.
4. El na supporta betg quella canera, e vus, supportassas vus quella canera?
   Na, nus na supportassan era betg quella canera.
5. El na s'occupa betg da quellas chaussas, ed els, s'occupassan els da quellas chaussas?
   Na, els na s'occupassan era betg da quellas chaussas.
6. El n'è betg cuntent cun quella paja, e ti, fissas ti cuntent cun quella paja?
   Na, jau na fiss era betg cuntent cun quella paja.
7. El na va betg a l'ester, e vus, giessas vus a l'ester?
   Na, nus na giessan era betg a l'ester.
8. El na tascha betg adina, e ti, taschessas ti adina?
   Na, jau na taschess era betg adina.

Lecziun 6, exercizi 9, p. 29

1. Fas ti in servetsch per mai?
   Faschessas ti in servetsch per mai?
2. Avais vus gust dad ir a sautar?
   Avessas vus gust dad ir a sautar?
3. Es ti pront da gidar tes geniturs?
   Fissas ti pront da gidar tes geniturs?
4. Pon els purtar tut quai?
   Pudessan els purtar tut quai?
5. Temas ti dad ir tras il guaud da notg?
   Temessas ti dad ir tras il guaud da notg?
6. Essas vus d'accord cun nossa proposta?
   Fissas vus d'accord cun nossa proposta?
7. Das ti in auto a tes figl cura ch'el ha 20 onns?
   Dessas ti in auto a tes figl cura ch'el ha 20 onns?
8. Dis ti la vardad davart quai ch'è capità?
   Schessas ti la vardad davart quai ch'è capità?
9. Auda el il telefon?
   Udiss el il telefon?
10. Vas ti gugent a l'ester en vacanzas?
    Giessas ti gugent a l'ester en vacanzas?

Lecziun 6, exercizi 10, p. 29

Ins na **duess** betg ir en vacanzas da stad. I **fiss** meglier dad ir l'atun u la primavaira. Lura **avess** ins pli bler plaz en ils hotels ed en las pensiuns. Ils camariers **fissan** pli curtaschaivels. Sin via **vegniss** ins era pli tgunsch en contact cun ils indigens. En ils museums na **stuess** ins betg star en retscha davant ils maletgs. Ins **durmiss** era meglier la notg perquai ch'i **fiss** pli quiet ch'en la stagiun auta. Dal reminent: i **custass** er pli pauc dad ir en vacanzas l'atun u la primavaira.
Ma quai **avess** era dischavantatgs. Nus **fissan** bunamain sulets en l'hotel. Ils cuschiniers na **sa dessan** forsa betg fadia da cuschinar bain be per nus. Nus ans **sentissan** forsa er in pau pers amez las chasas ed ils hotels bunamain vids. Nus **avessan** forsa er in pau lungurus be nus dus. Ti na **chattassas** nagin per dar tennis, ed jau **avess** nagin auter che tai per baterlar. Nus **dessan** forsa era sin la gnerva in a l'auter. Tuttina: i **valess** la paina da far ina giada in'emprova. Tge **manegiessas** ti d'in pèr dis en Engiadina? U **giessas** ti pli gugent en il Tessin?

- Jau **preferiss** dad ir a l'ester. Jau **(vu)less** ir insanua nua ch'igl è propi chaud, jau **avess** quaida dad ir en Sicilia u en Africa. Na p**laschess** quai betg er a tai?
- Na, jau na **supportass** betg la chalira e jau **temess** era da sgular. Propi, quai na **fiss** nagut per mai.

Lecziun 7, exercizi 2, p. 31

a) antonims

dir - **lom**

dapertut - **nagliur**

las entradas - **las expensas / las spesas**

murir - **nascher / viver**

la vita - **la mort**

gugent - **navidas**

b) sinonims

1. **dar da magliar a las** vatgas ⇨ **pavlar las** vatgas
2. **dar da mangiar a la** famiglia ⇨ **nutrir la** famiglia
3. avair **l'occasiun** da far in emprendissadi ⇨ avair **la pussaivladad** da far in emprendissadi
4. **las vatgas ed ils vadels** ⇨ **il muvel**
5. **cuntentar ils** basegns **ils pli impurtants** ⇨ **satisfar als** basegns **fundamentals**
6. il di **nua che dus maridan** ⇨ il di **da nozzas**
7. **blers firads** ⇨ **numerusas festas**

Lecziun 7, exercizi 3, p. 31

1. Era il Grischun pli **ritg** che oz?
   *Na, il Grischun era pli **pover** che oz.*
2. Eran las cundiziuns da viver **meglras** che oz?
   *Na, las cundiziuns da viver eran **mendras** che oz.*
3. Eran las entradas pli **autas** che oz?
   *Na, las entradas eran pli **bassas** che oz.*
4. Lavurav'ins pli **pauc** che oz?
   *Na, ins lavurava **dapli/pli bler** che oz.*
5. Faschev'ins **pli** savens viadis che oz?
   *Na, ins fascheva **main** savens viadis che oz.*
6. Devi **main** festas e firads che oz?
   *Na, i deva **dapli/pli bleras** festas e firads che oz.*
7. S'entupav'ins pli **darar** che oz?
   *Na, ins s'entupava pli **savens** che oz.*

Lecziun 7, exercizi 4, p. 31

1. Avev'ins pli bler (dapli) u pli pauc (damain) temp liber che oz?
   Pli baud avev'ins pli pauc (damain) temp liber che oz.
2. Eran las famiglias pli grondas u pli pitschnas che oz?
   Pli baud eran las famiglias pli pitschans che oz.
3. Muriv'ins pli baud u pli tard che oz?
   Pli baud muriv'ins pli tard che oz.
4. Gievas vus pli savens u pli darar en baselgia che oz?
   Pli baud gievan nus pli savens en baselgia che oz.
5. Eri pli grev u pli lev da chattar ina lavur che oz?
   Pli baud eri pli lev da chattar ina lavur che oz.
6. Gudagnavas vus dapli u damain che oz?
   Pli baud gudagnavan nus damain che oz.
7. Era il viagiar pli empernaivel u pli malempernaivel che oz?
   Pli baud era il viagiar pli malempernaivel che oz.
8. Vivev'ins meglier u mender che oz?
   Pli baud vivev'ins mender che oz. (u tuttina meglier?)
9. Eri pli simpel u pli cumplitgà dad educar ils uffants che oz?
   Pli baud eri pli simpel dad educar ils uffants che oz.
10. Eran las vias pli stretgas u pli largias che oz?
    Pli baud eran las vias pli stretgas che oz.

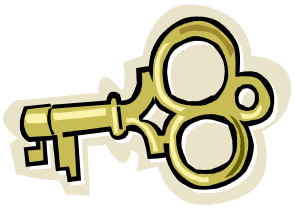

Lecziun 7, exercizi 5, p. 32

Mes tat **scheva** savens: Cura che nus **eran** giuvens, **stuevan** nus adina gidar a chasa. Nus n'**avevan** betg tant temp liber sco ils uffants dad oz. Las mattas **gidavan** la mamma en il tegnairchasa. Ellas **prendevan** giu da maisa, **lavavan** la vaschella e **nettegiavan** ils chalzers. Ils mats **gidavan** il bab en uigl. Els **purtavan** era la laina per stgaudar la pigna. La saira na **guardava** nagin televisiun fin mesanotg. Cur che nus **avevan** fatg la lavur, **gievan** nus a letg perquai che nus **stuevan** levar baud la damaun.

La vita **era** natiralmain era dira per ils creschids. Els **lavuravan** da la damaun baud fin la saira tard. Temp liber, quai **devi** strusch. Ils umens **pavlavan** la biestga, **faschevan** fain, **gievan** a far laina en il guaud. Las dunnas **eran** occupadas a chasa. Ellas **s'occupavan** dals uffants, **cuschinavan**, **filavan**, **tessevan**.

Resentivan ellas quella lavur sco ina gronda paisa? **Sa sentivan** ellas malcuntentas? Da quai na **discurriv'**ins betg, perquai che las pussaivladads da viver e da sa sviluppar autramain **mancavan**. Era ils giuvens **s'adattavan** a la situaziun. Els **siemiavan** bain era da terras estras sco la giuventetgna dad oz, ma lur entradas **bastavan** strusch per far ina festa en il vitg. Uschia **emprendevan** els baud da sa cuntentar cun pauc e da morder sin la lieunga. Forsa ch'els **giudevan** perquai pli fitg ch'ils giuvens dad oz ils plaschairs che la vita **purscheva** malgrà tut er ad els.

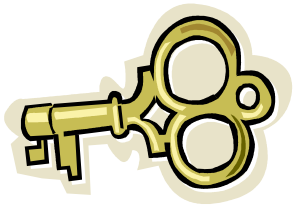

Lecziun 7, exercizi 6, p. 32

a)

1. Oz è la vita pli empernaivla che pli baud.	Pli baud era ella pli dira che oz.
2. Oz èn las chasas isoladas bain.	Pli baud eran ellas isoladas mal.
3. Oz stgauda'ins tut las stanzas.	Pli baud stgaudav'ins be la stiva.
4. Oz han ins l'aua en chasa.	Pli baud stuev'ins ir per ella a la funtauna.
5. Oz cuschinain nus cun electricitad e gas.	Pli baud cuschinav'ins cun laina.
6. Oz è la cuschina clera e netta.	Pli baud era ella stgira e malnetta.
7. Oz giain nus tar il dentist u tar il medi, cur che nus avain mal.	Pli baud stuev'ins supportar las dolurs.

b)

1. Nus mangiain surtut charn e verdura.
   Pli baud mangiavan nus surtut paun e chaschiel.
2. Nus cumprain products da l'entir mund.
   Pli baud cumpravan nus products da l'atgna terra.
3. Nus bavain adina aua minerala e té.
   Pli baud bavevan nus adina latg e café.
4. Nus duvrain pauc grass e bler zutger.
   Pli baud duvravan nus bler grass e pauc zutger.
5. Nus lavurain en biro ed en fabrica.
   Pli baud lavuravan nus sin il funs ed en uigl.
6. Nus vivain surtut dal turissem.
   Pli baud vivevan nus surtut da l'agricultura.
7. Nus temain il cancer e l'aids.
   Pli baud temevan nus la tuberculosa e la puntga.
8. Nus murin cun settanta - otganta.
   Pli baud muriv'ins cun quaranta - tschuncanta.

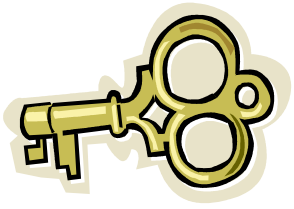

Lecziun 7, exercizi 6, p. 32

c)

1. Oz mang'ins surtut charn e verdura entant che pli baud mangiav'ins surtut paun e chaschiel.
2. Oz cumpran ins products da l'entir mund entant che pli baud cumprav'ins products da l'atgna terra.
3. Oz baiv'ins adina aua minerala e té entant che pli baud bavev'ins adina latg e café.
4. Oz dovr'ins pauc grass e bler zutger entant che pli baud duvrav'ins bler grass e pauc zutger.
5. Oz lavur'ins en biro ed en fabrica entant che pli baud lavurav'ins sin il funs ed en uigl.
6. Oz viv'ins surtut dal turissem entant che pli baud vivev'ins surtut da l'agricultura.
7. Oz teman ins il cancer e l'aids entant che pli baud temev'ins la tuberculosa e la puntga.
8. Oz mor'ins cun settanta - otganta entant che pli baud muriv'ins cun quaranta - tschuncanta.

Lecziun 7, exercizi 7, p. 33

1. Oz naschan blers uffants en il spital.
   Pli baud naschevan blers a chasa.
2. Oz han las famiglias be paucs uffants.
   Pli baud avevan ellas numerus uffants.
3. Oz nutresch'ins ils pitschens cun fritgs e verduras.
   Pli baud als nutrev'ins cun schuppa da farina e buglias.
4. Oz prendain nus resguard sin lur basegns.
   Pli baud prendev'ins pli pauc resguard sin lur basegns.
5. Oz vegnan els educads be dad ina u duas persunas.
   Pli baud vegnevan els educads da l'entira parentella.
6. Oz imiteschan blers creschids ils giuvens.
   Pli baud imitavan ils giuvens ils creschids.
7. Oz van ils giuvens davent da chasa avant 20 onns.
   Pli baud gievan els pir suenter 20 onns.
8. Oz vulan ins manar ina vita independenta.
   Pli baud sustegnevan e gidavan tuts in l'auter.

Lecziun 7, exercizi 8, p. 33

1. Fin che mia tatta **viveva** anc, **avevan** nus pli bler contact tranter nus. La tatta **tegneva** ensemen la famiglia. Nus **ans entupavan** almain duas u trais giadas l'onn, da Nadal, da Pasca u da perdunanza, uschia ch'er ils pli pitschens **enconuschevan** bunamain tut il parents. Tat quellas festas **discurriv**'ins natiralmain be rumantsch. I **sa chapiva** da sasez che quels che na **savevan** betg rumantsch **s'adattavan** a nus e betg il cuntrari. A l'entschatta **prendevan** nus natiralmain in pau resguard sin lur difficultads, ma els **stuevan** emprender noss linguatg, sch'els **vulevan** sa participar a las discussiuns en famiglia. Uschia han tuts, gugent u navidas, emprendì noss linguatg.
2. Nus **astgavan** era ir tar la tatta en vacanzas, quai che nus **faschevan** fitg gugent perquai che la tatta **era** ina persuna fitg chara. Ella **aveva** tant plaschair cur che nus **vegnivan** ch'ella **infurmava** tut la vischinanza da noss'arrivada. Nus **stuevan** lur adina empruvar la petta ch'ella **aveva** fatg aposta per nus. Povers sche nus n'**avevan** betg fom e **mangiavan** be pauc. Lura **sa sentiva** ella offendida. Ella **crajeva/carteva** che sia petta na gustia betg a nus.
3. Tatta **prendeva** adina temp per nus. Ella ans **raquintava** paraulas, ella **explitgava** co ch'ins **viveva** pli baud - ed ella ans **laschava** blera libertad. Nus **giudevan** quella libertad. Nus **faschevan** uras ed uras gieus sper l'aua, nus **gievan** en tut ils uigls dal vitg, nus **currivan** suenter a tut ils giats, e magari **prendevan** nus era la maila u paira che na **crescheva** betg en il curtin da la tatta. Ella na **scheva** era nagut, sche nus **turnavan** a chasa pir cur ch'igl **era** stgir. Ina chaussa dentant na **supportava** ella betg: Nus n'**astgavan** betg far termagls cun zulprins. Jau na sai anc oz betg pertge ch'ella **temeva** il fieu uschè fitg.

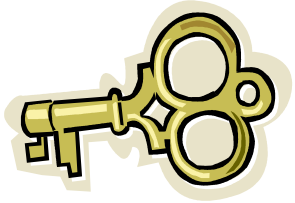

Lecziun 8, exercizi 2, p. 35

1. El Grischun na **devi** betg avunda lavur per tuts.
2. Anzi, en bleras vals **regiva** fom e misergia.
3. Perquai **bandunavan** blers giuvens grischuns lur patria.
4. Els na **gievan** betg gugent davent ed els **speravan** tuts da pudair turnar in di.
5. Els **eran** pronts da far tut las lavurs, era las pli malempernaivlas.
6. Ils ins **lavuravan** sco pastiziers e cafetiers.
7. Auters **faschevan** servetsch tar retgs e prinzis esters.
8. Tuts **pativan** da l'encreschadetgna.
9. Ma els n'**avevan** betg autras pussaivladads,
10. Sch'els na **vulevan** betg murir da la fom.

Lecziun 8, exercizi 3, p. 35

1. Blers rumantschs han bandunà il Grischun **pervia da la** dischoccupaziun e la misergia che regivan en l'agen pajais.
2. **Cunquai ch**'i na deva era betg lavur en il rest da la Svizra, gievan els pli lunsch: en Frantscha, en Spagna e perfin en Russia.
3. Els n'avevan nagin'autra pussaivladad, **uschia ch'**els eran pronts da far tut las lavurs.
4. Els daventavan savens schuldads, **malgrad che** quai era in mastergn privlus e ch'els stuevan s'obligar per plirs onns.
5. **Durant** il servetsch tar retgs e prinzis esters vegnivan blers blessads.
6. Auters eran magari malsauns e senza raps, **cur ch'**els turnavan en lur patria.
7. **Malgrà** talas experientschas eran giuvens Grischuns adina puspè pronts dad ir en servetsch ester.
8. Ils Engiadinais protestants gievan savens en pajais catolics, **nua ch'**i n'era betg lev per els da chattar ina dunna.
9. **Cunquai che** las lètgs maschadadas eran malvesidas, passentavan els magari in u dus onns en Engiadina per tschertgar ina dunna.
10. **Durant** quel segiurn avevan els la pussaivladad d'emprender d'enconuscher e maridar in'Engiadinaisa.

Lecziun 8, exercizi 4, p. 35

1. La tgirunza **tgira** ils malsauns.
2. L'emprendista **emprenda** ses mastergn.
3. Il retg **regia** sur ina terra.
4. Il fugitiv **fugia** or da sia patria.
5. L'emigrant **emigrescha** en in'auter pajais.
6. Ins **tschenta** ina dumonda.
7. Ins **funda** / **fundescha** ina fatschenta.
8. Ins **patescha** da l'encreschadetgna.
9. Ins **banduna** in pajais.
10. Ins **respunda** ad ina dumonda.

Lecziun 8, exercizi 5, p. 36

1. Els **chattavan** paun e **gudogn** en autrers pajais.
2. Els **passentavan** vacanzas en l'agen pajais.
3. Blers **han fatg fortuna** sco pastiziers.
4. Las lètgs **maschadadas** eran malvesidas.
5. Per **questa raschun** turnavan els per in u dus onns en lur patria.

Lecziun 8, exercizi 6, p. 36

Paris è en Frantscha. En Frantscha discurr'ins franzos.
Madrid è en Spagna. En Spagna discurr'ins spagnol.
Roma è en l'Italia. En l'Italia discurr'ins talian.
Londra è en l'Engalterra. En l'Engalterra discurr'ins englais.
Vienna è en l'Austria. En l'Austria discurr'ins tudestg.
Moscau è en Russia. En Russia discurr'ins russ.
Bonn è en Germania. En Germania discurr'ins tudestg.

Lecziun 8, exercizi 7, p. 36

1. En tge tschientaner èn ils Gualsers vegnida en il Grischun?
   En il 12avel e 13avel tschientaner.
2. En tge tschientaner èn ils Grischuns sa liberads dals signurs e chastellans ed han fundà las Trais Lias per defender lur independenza?
   En il 14avel e 15avel tschientaner.
3. Da tge tschientaner dateschan ils emprims cudeschs rumantschs?
   Dal 16avel tschientaner.
4. En tge tschientaner ha Gieri Genatsch vivì (ed è vegnì mazzà)?
   En il 17avel tschientaner.
5. A la fin da tge tschientaner chatt'ins truppas franzosas, austriacas e russas en il Grischun?
   A la fin dal 18avel tschientaner.
6. En tge tschientaner è il Grischun entrà en la Confederaziun?
   En il 19avel tschientaner.
7. Tge onn è il rumantsch vegnì renconuschì sco quart linguatg naziunal?
   L'onn 1938.

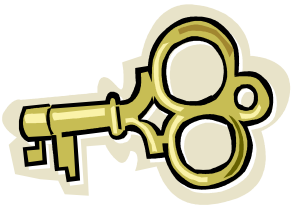

Lecziun 8, exercizi 8, p. 36

a)

Flurin ha prendì part al campiunadi grischun da nudar. El è vegnì tschintgavel / quint.

Barla ha prendì part a la festa da gimnastica chantunala. Ella è vegnida quarta.

Peder ha prendì part al maraton da l'Engiadina. El è vegnì terz.

Claudia ha prendì part al campiunadi d'atletica leva. Ella è vegnida emprima.

Gieri ha prendì part a la festa da tir. El è vegnì novavel.

Chasper ha prendì part a la cursa da Sertig. El è vegnì secund.

b)

1. Il quantavel è Flurin vegnì quest onn en il campiunadi grischun da nudar?
   Jau crai ch'el saja vegnì tschintgavel/quint. L'onn passà è el vegnì sisavel.
2. La quantavla è Barla vegnida quest onn a la festa da gimnastica chantunala?
   Jau crai ch'ella saja vegnida quarta. L'onn passà è ella vegnida otgavla.
3. Il quantavel è Peder vegnì quest onn en il maraton da l'Engiadina?
   Jau crai ch'el saja vegnì terz. L'onn passà è el vegnì indeschavel.
4. La quantavla è Claudia vegnida quest onn en il campiunadi d'atletica leva?
   Jau crai ch'ella saja vegnida emprima. L'onn passà è ella vegnida settavla.
5. Il quantavel è Gieri vegnì quest onn a la festa da tir?
   Jau crai ch'el saja vegnì novavel. L'onn passà è el vegnì ventgavel.
6. Il quantavel è Chasper vegnì quest onn en la cursa da Sertig?
   Jau crai ch'el saja vegnì secund. L'onn passà è el vegnì trentatraisavel.

Lecziun 8, exercizi 9, p. 37

a)

1. Vas ti anc savens a l'exteriur?
   Na, jau vom fitg darar a l'exteriur. E ti?
   Jau na vom insumma mai a l'exteriur.
2. Taidlas ti anc savens chanzuns rumantschas?
   Na, jau taidl(el) fitg darar chanzuns rumantschas. E ti?
   Jau na taidl(el) insumma mai chanzuns rumantschas.
3. Laschas ti anc savens encrescher?
   Na, jau lasch fitg darar encrescher. E ti?
   Jau na lasch insumma mai encrescher.
4. Das ti anc savens ballape?
   Na, jau dun fitg darar ballape. E ti?
   Jau na dun insumma mai ballape.
5. Tegnas ti anc savens in referat?
   Na, jau tegn fitg darar in referat. E ti?
   Jau na tegn insumma mai in referat.
6. Pertgiras ti anc savens uffants?
   Na, jau pertgir fitg darar uffants. E ti?
   Jau na pertgir insumma mai uffants.
7. Discurras ti anc savens franzos?
   Na, jau discur fitg darar franzos. E ti?
   Jau na discur insumma mai franzos.
8. Entaupas ti anc savens tes fragliuns?
   Na, jau entaup fitg darar mes fragliuns. E ti?
   Jau n'entaup insumma mai mes fragliuns.
9. Sgolas ti anc savens en pajais sutsviluppads?
   Na, jau sgol fitg darar en pajais sutsviluppads. E ti?
   Jau na sgol insumma mai en pajais sutsviluppads.
10. Vas ti anc savens en baselgia?
    Na, jau vom fitg darar en baselgia. E ti?
    Jau na vom insumma mai en baselgia.

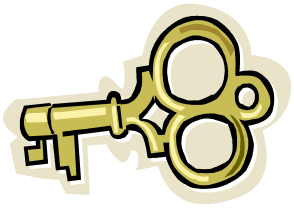

Lecziun 8, exercizi 9, p. 37

b)

1. Pli baud gievas ti savens a l'exteriur, ed uss?
   Uss na vom jau bunamain mai pli a l'exteriur.
2. Pli baud tadlavas ti savens chanzuns rumantschas, ed uss?
   Uss na taidl(el) jau bunamain mai pli chanzuns rumantschas.
3. Pli baud laschavas ti savens encrescher, ed uss?
   Uss na lasch jau bunamain mai pli encrescher.
4. Pli baud devas ti savens ballape, ed uss?
   Uss na dun jau bunamain mai pli ballape.
5. Pli baud tegnevas ti savens in referat, ed uss?
   Uss na tegn jau bunamain mai pli in referat.
6. Pli baud pertgiravas ti savens uffants, ed uss?
   Uss na pertgir jau bunamain mai pli uffants.
7. Pli baud discurrivas ti savens franzos, ed uss?
   Uss na discur jau bunamain mai pli franzos.
8. Pli baud entupavas ti savens tes fragliuns, ed uss?
   Uss n'entaup jau bunamain mai pli mes fragliuns.
9. Pli baud sgulavas ti savens en pajais sutsviluppads, ed uss?
   Uss na sgol jau bunamain mai pli en pajais sutsviluppads.
10. Pli baud gievas ti savens en baselgia, ed uss?
    Uss na vom jau bunamain mai pli en baselgia.

Lecziun 8, exercizi 9, p. 37

c) (1)

1. Giais vus anc savens a l'exteriur?
   Na, nus giain fitg darar a l'exteriur. E vus?
   Nus na giain insumma mai a l'exteriur.
2. Tadlais vus anc savens chanzuns rumantschas?
   Na, nus tadlain fitg darar chanzuns rumantschas. E vus?
   Nus na tadlain insumma mai chanzuns rumantschas.
3. Laschais vus anc savens encrescher?
   Na, nus laschain fitg darar encrescher. E vus?
   Nus na laschain insumma mai encrescher.
4. Dais vus anc savens ballape?
   Na, nus dain fitg darar ballape. E vus?
   Nus na dain insumma mai ballape.
5. Tegnais vus anc savens in referat?
   Na, nus tegnain fitg darar in referat. E vus?
   Nus na tegnain insumma mai in referat.
6. Pertgirais vus anc savens uffants?
   Na, nus pertgirain fitg darar uffants. E vus?
   Nus na pertgirain insumma mai uffants.
7. Discurris vus anc savens franzos?
   Na, nus discurrin fitg darar franzos. E vus?
   Nus na discurrin insumma mai franzos.
8. Entupais vus anc savens vos fragliuns?
   Na, nus entupain fitg darar noss fragliuns. E vus?
   Nus n'entupain insumma mai noss fragliuns.
9. Sgulais vus anc savens en pajais sutsviluppads?
   Na, nus sgulain fitg darar en pajais sutsviluppads. E vus?
   Nus na sgulain insumma mai en pajais sutsviluppads.
10. Giais vus anc savens en baselgia?
    Na, nus giain fitg darar en baselgia. E vus?
    Nus na giain insumma mai en baselgia.

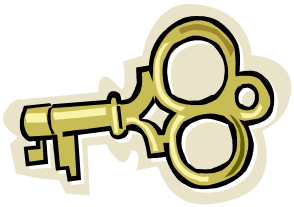

Lecziun 8, exercizi 9, p. 37

c) (2)

1. Pli baud gievas vus savens a l'exteriur, ed uss?
   Uss na giain nus bunamain mai pli a l'exteriur.
2. Pli baud tadlavas vus savens chanzuns rumantschas, ed uss?
   Uss na tadlain nus bunamain mai pli chanzuns rumantschas.
3. Pli baud laschavas vus savens encrescher, ed uss?
   Uss na laschain nus bunamain mai pli encrescher.
4. Pli baud devas vus savens ballape, ed uss?
   Uss na dain nus bunamain mai pli ballape.
5. Pli baud tegnevas vus savens in referat, ed uss?
   Uss na tegnain nus bunamain mai pli in referat.
6. Pli baud pertgiravas vus savens uffants, ed uss?
   Uss na pertgirain nus bunamain mai pli uffants.
7. Pli baud discurrivas vus savens franzos, ed uss?
   Uss na discurrin nus bunamain mai pli franzos.
8. Pli baud entupavas vus savens voss fragliuns, ed uss?
   Uss n'entupain nus bunamain mai pli noss fragliuns.
9. Pli baud sgulavas vus savens en pajais sutsviluppads, ed uss?
   Uss na sgulain nus bunamain mai pli en pajais sutsviluppads.
10. Pli baud gievas vus savens en baselgia, ed uss?
    Uss na giain nus bunamain mai pli en baselgia.

Lecziun 8, exercizi 10, p. 38

1. I na **deva** nagin medi en la regiun.
2. La glieud **sa gidava** sco ch'ella **pudeva**.
3. Ins **tgirava** las malsognas cun pulentas e triaccas.
4. I **regiva** in sgarschaivel dischurden.
5. Ins na **stgamiava** bunamain mai la vestgadira.
6. Ins na **fascheva** mai bogn.
7. Ils animals **avevan** magari pli blers dretgs ch'ils umans.
8. I **capitava** ch'ins **chattava** giaglinas en stiva.
9. Sch'il docter na **vegniva** betg ad uras, **muriva** il pazient.
10. Ins **sa consolava** schend: „Sch'il pitschen mora, dat quai in anghel."

Lecziun 8, exercizi 11, p. 38

1. Oz cuzza la scola 9 fin 10 mais.
   Pli baud cuzzava ella be 5 fin 6 mais.
2. Oz èn las classas pitschnas.
   Pli baud eran ellas bler pli grondas.
3. Oz datti fitg buns cudeschs da scola.
   Pli baud devi strusch cudeschs da scola.
4. Oz emprendan ils uffants da tuttas sorts.
   Pli baud emprendevan els gist da scriver e leger.
5. Oz na bastunan ils scolasts betg ils scolars.
   Pli baud bastunavan els savens ils scolars.
6. Oz van blers scolars en scola secundara.
   Pli baud gievan be ils megliers en scola secundara.
7. Oz ston paucs uffants gidar a chasa.
   Pli baud stueva mintga uffant gidar a chasa.
8. Oz han blers uffants bregia da sa concentrar.
   Pli baud avevan els nagina bregia da sa concentrar.
9. Oz promov'ins era il scolar flaivel.
   Pli baud promovev'ins surtut il scolar talentà.
10. Oz frequentan era uffants da famiglias da purs e da lavurers la scola media.
    Pli baud frequentavan be uffants da famiglias bainstantas la scola media.

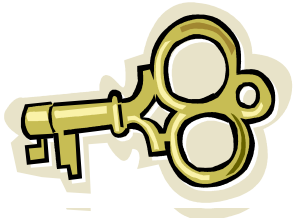

Lecziun 9, exercizi 2, p. 40

1. Ils nanins lavuravan **navidas**.
2. Els vivevan en ina **macorta** regiun.
3. La glieud era **malcuntenta**. Tuts **sa lamentavan da** lur sort.
4. Las vatgas eran **memia flaivlas** per trair l'arader.
5. L'ester è **ì sin** las alps.
6. Ils umens èn **sa rimnads**.
7. Els han **taschì** ditg.
8. Ils blers èn stads **persuenter da vender** il dutg.
9. La vita è **sa midada** en la terra dals nanins.
10. Il dutg è **svanì en la** terra ed ils nanins han **survegnì** il bratsch da fier.

Lecziun 9, exercizi 3, p. 40

1. Ils purs sa lamentavan mintgatant **perquai che / cunquai che** lur vita era greva e stentusa.
2. Els n'eran betg bainstants, **uschia ch'**els han vulì vender lur dutg.
3. Ils giuvens ed ils vegls eran da la medema opiniun, **uschia che** l'ester n'ha betg gì difficultads d'als persvader.
4. Il dutg è svanì en la terra, **uschia ch**'els n'audan betg pli sia ramur misteriusa.
5. Els aran dapli, **uschia ch**'els racoltan dapli.
6. Il bratsch da fier è rut, **uschia che** l'entira lavur è stada airi.

Lecziun 9, exercizi 4, p. 41

1. Ils purs **lavuravan** sin il funs cura che l'ester **è vegnì**. – *situaziun / acziun*
2. Quel ester **era** in speculant che **vuleva** cumprar lur dutg. – *fatg*
3. L'emprim **ha el guardà** la cuntrada nua ch'ils purs **vivevan**. – *acziun / situaziun*
4. Lura **ha el dumandà** ils purs sch'els sajan cuntents cun lur vita. – *acziun*
5. Ils vegls **han dà il chau**, ils giuvens che **siemiavan** d'insatge meglier **han taschì**. – *acziun / situaziun / "acziun"*
6. Suenter ina lunga discussiun **han ils purs vendì** il dutg che **percurriva** lur bella cuntrada. – *acziun / fatg*
7. Dapi che l'ester als **ha procurà** il bratsch da fier, n'audan els betg pli la ramur misteriusa. – *acziun*

Lecziun 9, exercizi 5, p. 41

1. Gievas ti savens ad alp la stad?
Na, jau na gieva mai ad alp la stad.

2. Bastavan las entradas adina per nutrir la famiglia?
Ellas na bastavan betg adina per nutrir la famiglia.

3. Sa lamentavan tes geniturs savens da lur sort?
Els èn sa lamentads be ina giada da lur sort.

4. Vegnivas vus mintg'onn a chasa la stad?
Nus vegnivan regularmain a chasa la stad.

5. Envidavas vus mintgatant ils vischins a tschaina?
Nus als avain envidà almain 20 giadas a tschaina.

6. Faschevan els savens viadis?
Els han fatg be tschintg viadis en lur vita.

7. As rimnavas vus savens per discurrer?
Nus ans rimnavan almain duas giadas l'emna per discurrer.

8. Zambregiavas ti mintgatant cun tes uffants?
Jau hai zambregià be insaquantas giadas cun els.

9. Quantas giadas essas vus stads a la mar?
Nus essan stads be trais giadas a la mar.

10. Quant savens gievas ti a trenar pli baud?
Jau gieva a trenar duas fin trais giadas l'emna.

Lecziun 9, exercizi 6, p. 41

1. Ier saira tschanavan nus cur che Tina ha telefonà. Normalmain tschanavan nus cur che Tina telefonava.
2. Oz en damaun durmiva Mario anc cur che Marc è vegnì. Mintgatant durmiva Mario anc cur che Marc vegniva.
3. Da mezdi tadlava jau musica cur ch'igl ha spluntà.
4. Avant faschevan ils uffants in gieu cur ch'ella ha clamà.
5. Ier saira è ella ida a chasa cur ch'il film è stà a fin. Normalmain gieva ella a chasa cur ch'il film era a fin.
6. Jau scheva adina la vardad cur che jau discurriva cun el. Ier hai jau ditg la vardad cur che jau hai discurrì cun el.
7. Ier saira cur che jau sun ì / ida a letg, aveva ella anc glisch.
8. Normalmain cur ch'il svegliarin stgalinava, durmiva jau anc. Ier cur ch'il svegliarin ha stgalinà, hai jau durmì anc.
9. Adina cura ch'i tirava favugn, aveva jau mal il chau.

Lecziun 9, exercizi 7, p. 41

1. Oz en damaun cur ch'il svegliarin **ha stgalinà**, **durmiva** jau anc. Lura **sun jau levà** immediat. Jau **sun ma lavà** e **ma tratg en**. Suenter **sun jau ì / ida** en cuschina. L'ensolver era gia sin maisa.

2. Igl **era** las tschintg. Ils uffants **guardavan** televisiun, mia dunna **preparava** la tschaina ed jau **legeva** la gasetta. Tuttenina **hai spluntà.** Nus **spitgavan** nagin, ma jau **sun** tuttina **ì** a guardar. Cur che jau **hai avert** l'isch, **hai jau vesì** l'emprim in matg flurs e davos quel il mattet da l'ortulan. El m'**ha dà** las flurs e **ditg**: "Questas flurs èn per vus. Vossa dunna **ha telefonà** suentermezdi e **ditg** d'as purtar ellas per voss di da nozzas..." Ellas **eran** vairamain bellas, las flurs da mia dunna, ma jau **hai gì** main plaschair cur che jau **hai legì** sin ina carta en il matg: "Jau **n'hai betg anc emblidà** tai, e ti?"

3. Signur Caduff na **vuleva** mai ir a far cumpras. Quai **fascheva** sia dunna adina. Ella **gieva** en la pasternaria per il paun, en la mazlaria per la charn etc. Ed ella **cuschinava** era tut suletta. In di è ella **vegnida malsauna** ed **ha stuì** star en letg. Ella **aveva** mal il chau, ed ella na **pudeva** betg star en pes. Quel di **ha signur Caduff stuì** preparar sez l'ensolver. A mezdi, cur ch'el è **turnà** da la lavur, **era** sia dunna anc adina en letg. Ella **aveva** uss auta febra ed ella **aveva** bregia da trair il flad. Perquai **ha signur Caduff telefonà** al medi. El al **ha dumandà** da vegnir sperasvi uschè spert sco pussaivel. Il medi **ha ditg** ch'el vegnia enturn las trais. Suenter **ha signur Caduff fatg** insatge da mangiar per el ed ina cria té per sia dunna che n'**aveva** betg fom. A l'ina e mesa **ha el telefonà** en fatschenta ch'el vegnia pli tard a lavurar. Lura **ha el scrit** sin in cedel tut quai che sia dunna **ha ditg** da cumprar, ed el è **ì** a cumprar en. Cur ch'il medi è **vegnì, era** signur Caduff gist pront dad ir. El **ha anc spetgà** fin ch'il medi **ha gì visità** sia dunna. Ed è **stà** levgià cura ch'il medi al **ha ditg** che dunna Caduff haja be la grippa.

Lecziun 9, exercizi 8, p. 42

1. Jau **sun naschì** l'onn 1932. Mia mamma **aveva** 23 onns, mes bab 27. Igl **era** ils onns da crisa. Mes bab **era** lainari, ma el **aveva** strusch lavur perquai ch'ins **bajegiava** fitg pauc da quels onns.
2. Il 1939, cura che la guerra è **rutta ora**, ha il bab era **stuì** ir al cunfin. El **vegniva** a

chasa be mintga 3-4 mais. En il vitg **avevi** bunamain be dunnas ed uffants. Ma la lavur **stueva** tuttina vegnir fatga.

3. Lez onn **hai jau entschet/entschavì** ad ir a scola. Nus **avevan** in scolast pensiunà che **fascheva** scola a la moda veglia, ma el **raquintava** savens paraulas, el **discurriva** era da la vita dals schuldads al cunfin, quai che nus **tadlavan** fitg gugent. Noss scolast **era** detg sever. Ins **stueva** star quiet en scola, uschiglio **tirava** el per la ureglias a quels che **faschevan** canera u **disturbavan** en in'autra moda. Jau ma smirvegl anc oz ch'el **deva** dumogn a nus malgrà che nus **eran** 45 scolars.
4. Dals 1946 als 1949 **sun jau ì** a scola secundara a Glion. A l'entschatta **hai jau gì** bregia cun il tudestg. Jau na gnanc **chapiva** endretg tut quai ch'il scolast scheva. Da quels onns n'**udev'**ins betg tant tudestg sco oz en noss vitgs... Insumma, l'emprim temp è **stà** plitost dir. Suenter **èsi ì** meglier, la fin da la terza classa **era** jau in dals megliers scolars, era en tudestg. Forsa perquai **ha il scolast cusseglià** a mai dad ir vinavant a scola. L'emprim na **vuleva jau** betg propi perquai ch'en nossa famiglia na **devi** anc nagins studegiads. Ma lura **sun jau ma laschà** persvader da far l'examen per il seminari da magisters a Cuira. Cunquai che jau **era** bain preparà, **hai jau fatg** quel senza pli grondas difficultads. Il rest **ha plaschì a mai** fitg bain. Nus **avevan** magisters plitost indulgents, uschia che nus **avevan** sper la scola bler temp per chantar e per far festa ensemen.
5. Cur che jau **hai bandunà** il seminari, **devi** dentant memia blers scolasts. Jau n'**hai betg survegnì** immediat ina plazza. Jau **hai stuì** spetgar dus onns. Durant quels dus onns **hai jau remplazzà** collegas e fatg la scola da sutuffiziers e lura la scola d'uffiziers. Uschia è **il temp passà**. 1955 **sun jau vegnì** elegì a ... Dus onns pli tard **hai jau maridà.**
6. Dapi lura **sun jau adina stà** qua a ... . Fin avant dus trais onns **hai jau adina dà** gugent scola, ma lura **hai jau entschavì/entschet** a sentir la vegliadetgna. Jau **hai gì** da far in pau cun la gnerva, ed jau **hai stuì smetter** in temp da dar scola. Uss **sun jau puspè ma restabilì**. Jau sper che quai tegnia anc in pèr onns uschia.

Lecziun 10, exercizi 1, p. 43

1.	la vita	**viver**	5.	la flur	**flurir**
2.	la plievgia	**plover**	6.	il paus	**pussar**
3.	ils creschids	**crescher**	7.	la legria	**sa legrar**
4.	l'entschatta	**entschaiver**	8.	la naiv	**naiver**

Lecziun 10, exercizi 2, p. 43

1. Tut **stagnescha** enturn nus.
2. Las stagiuns **arrivan**.
3. La maila è **malmadira**.
4. La natira **ruaussa**.
5. **Ils pitschens** sa legran sin l'enviern.
6. Ins sto guardar **en l'avegnir**.

Lecziun 10, exercizi 3, p. 43

1. La damaun cur ch'il sulegl entschaiva a stgaudar, **s'arvan** las flurs, la saira cur ch'el va giu, **sa serran** ellas.
2. La stad cur ch'i fa chaud din ins: tge **chalira**!
   L'enviern cur ch'i fa fraid din ins: tge **fredaglia**!
3. La primavaira **semnan** ils purs il graun, l'atun cur ch'il graun è madir, al **racoltan** els.
4. Ils optimists guardan plitost e**navant** durant ch'ils pessimists guardan plitost **enavos**.

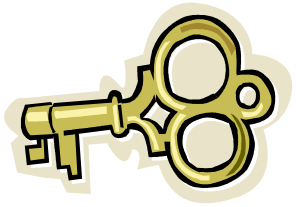

Lecziun 10, exercizi 4, p. 44

a) perfect

1. Tut è **sa midà** enturn nus.
2. Il sulegl **ha stgaudà** pli pauc.
3. Las sairas èn **vegnidas** pli lungas.
4. Tschajeras d'atun èn **idas** tras las vals.
5. Nus **avain tratg** en vestgadira pli chauda.
6. Nus **avain serrà** las portas e las fanestras.
7. La feglia setga è **crudada** giu da las plantas.
8. Tras las vias bunamain vidas **ha** il vent **tratg**.
9. Lura è l'emprima naiv **vegnida**.
10. Ils uffants èn **sa legrads** da quai.
11. Ils creschids dentant **han ditg**: "Quai **ha dà** la detga lozza sin via."
12. E l'onn è **ì** a fin sco adina.
13. Ins **ha festivà** Nadal.
14. Da Bumaun **han** ins **giavischà** in a l'auter in bun onn.
15. E lura **han** ins puspè **entschet/entschavì** a spetgar la primavaira.

b) futur

1. Tut **vegn a sa midar** enturn nus.
2. Il sulegl **vegn a stgaudar** pli pauc.
3. Las sairas **vegnan a vegnir** pli lungas.
4. Tschajeras d'atun **vegnan ad ir** tras las vals.
5. Nus **vegnin a trair** en vestgadira pli chauda.
6. Nus **vegnin a serrar** las portas e las fanestras.
7. La feglia setga **vegn a crudar** giud las plantas.
8. Tras las vias bunamain vidas **vegn** il vent **a trair**.
9. Lura **vegn** l'emprima naiv **a vegnir**.
10. Ils uffants **vegnan a sa legrar** da quai.
11. Ils creschids **vegnan** dentant **a dir**: "Quai **vegn a dar** la detga lozza sin via."
12. E l'onn **vegn ad ir** a fin sco adina.
13. Ins **vegn a festivar** Nadal.
14. Da Bumaun **vegn** ins **a giavischar** in a l'auter in bun onn.

15. E lu **vegn** ins puspè **ad entschaiver** a spitgar la primavaira.

Lecziun 10, exercizi 5, p. 44

En diesch onns **vegn** noss figl **ad avair** 16 onns. El **vegn a far** in emprendissadi u anc **ad ir** in pau a scola. Ils problems gronds **vegnan ad esser** passads. El **vegn ad ir** sias vias senza dumandar adina noss cussegl. Nus **vegnin ad avair** pli bler temp per nus, mo nus **vegnin ad ans sentir** in pau pli sulets. Ti **vegnas** forsa **a tschertgar** in'occupaziun ordaifer chasa, jau **vegn** probablamain **a m'engaschar** pli fitg en in'uniun u en la vita publica. Ti **vegnas** probablamain **ad avair** pli bleras difficultads che jau da t'adattar a la nova situaziun, ma ensemen **vegnin** nus bain **a chattar** la storta.

Lecziun 10, exercizi 6, p. 44

1. Marcus n'è betg ì a lavurar ier.
   El vegn ad esser stà malsaun.
2. Tes geniturs n'han betg anc telefonà.
   Els vegnan ad avair emblidà.
3. Ils uffants èn stads l'entir di ordador.
   Els vegnan ad avair fatg termagls.
4. Toni n'è betg anc vegnì.
   El vegn ad avair pers il tren.
5. Yvonne è vegnida operada ier.
   Ella vegn ad avair gì tema.
6. Mia sora ha survegnì la plazza.
   Ella vegn ad esser stada cuntenta.
7. Jau hai vesì/vis Tumasch oz en damaun.
   El vegn ad esser turnà ier.
8. Martina ha gudagnà bain quest onn.
   Ma ella na vegn betg ad avair spargnà bler.

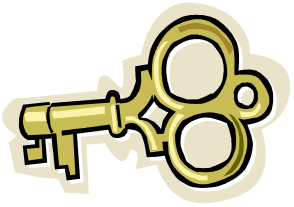

Lecziun 10, exercizi 7, p. 44

a) futur

La primavaira:
- La naiv vegn a luar.
- Las flurs e l'erva vegnan a crescher.
- La pumera vegn a flurir.
- Ils utschels vegnan a turnar e far lur gnieu.

L'atun:
- Ils fretgs ed ils ers vegnan a madirar.
- Las plantas vegnan a midar colur.
- Ils utschels vegnan a sgular davent.

La stad:
- Ils purs vegnan a metter il muvel ad alp.
- Lura vegnan els a far fain.
- La glieud vegn ad ir a far bogn ed a nudar.

L'enviern:
- La terra vegn a schelar.
- I vegn a naiver.
- I vegn ad avair glatsch sin via.
- Ils dis vegnan ad esser curts.

b) perfect

La primavaira:
- La naiv è luada.
- Las flurs e l'erva èn creschidas.
- La pumera ha flurì.
- Ils utschels èn turnads ed han fatg lur gnieu.

L'atun:
- Ils fretgs ed ils ers èn madirads.
- La plantas han midà colur.
- Ils utschels èn sgulads davent.

La stad:
- Ils purs han mess il muvel ad alp.
- Lura han els fatg fain.
- La glieud è ida a far bogn ed a nudar.

L'enviern:
- La terra è schelada.
- Igl ha nevì.
- Igl ha gì glatsch sin via.
- Ils dis èn stads curts.

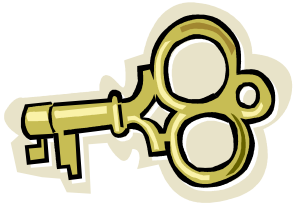

Lecziun 10, exercizi 8, p. 45

a) dumondas

Fai / Èsi bell'laura?
Datti sulegl?
È il tschiel sarain?
N'hai betg nivels?
È la terra sitga?
Èsi 30 grads en la sumbriva?

Na datti betg pli sulegl?
È il tschiel surtratg (cun nivels)?
Vegni forsa a plover?

Èsi / Fai trid'aura?
Plovi? Èn las vias bletschas?
Suffli e fai fraid?
Hai tschajera?
Naivi? È la terra schelada?
Hai glatsch sin via?

Vegni in urizi?
Tuni e chamegi (straglischi)?
Tiri favugn?

b) futur

I vegn ad esser / far bell'aura.
I vegn a dar sulegl.
Il tschiel vegn ad esser serain.
I na vegn betg ad avair nivels.
La terra vegn ad esser sitga.
I vegn ad esser 30 grads en la sumbriva.

I na vegn betg pli a dar sulegl.
Il tschiel vegn ad esser surtratg (cun nivels).
I vegn forsa a plover.

I vegn ad esser / far trid'aura.
I vegn a plover. Las vias vegnan ad esser bletschas.
I vegn a sufflar e far fraid.
I vegn ad avair tschajera.
I vegn a naiver. La terra vegn ad esser schelada.
I vegn ad avair glatsch sin via.

I vegn a vegnir in urizi.
I vegn a tunar e chamegiar (straglischar).
I vegn a trair favugn.

Lecziun 10, exercizi 8, p. 45

c) perfect

Igl è stà / igl ha fatg bell'laura.
Igl ha dà sulegl.
Il tschiel è stà serain.
I n'ha betg gì nivels.
La terra è stada sitga.
Igl è stà 30 grads en la sumbriva.

I n'ha betg dà sulegl.
Il tschiel è stà surtratg (cun nivels).
Igl ha forsa pluvì.

Igl è stà / Igl ha fatg trid'aura.
Igl ha pluvì. Las vias èn stadas bletschas.
Igl ha sufflà e fatg fraid.
Igl ha gì tschajera.
Igl ha nevì. La terra è stada schelada.
Igl ha gì glatsch sin via.

Igl è vegnì in urizi.
Igl ha tunà e chamegià (straglischà).
Igl ha tratg favugn.

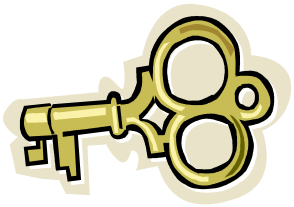

Lecziun 10, exercizi 9, p. 45

1. Cur ch'i dat **sulegl**, giain nus a spass.
2. Cur ch'i **plova**, prendain nus il parisol.
3. Cur ch'i **fa fraid** / **suffla**, tirain nus en il mantè.
4. Cur ch'i **naiva**, èn las vias tut alvas.
5. Cur ch'i **fa bell'aura**, vulan ils uffants ir a nudar.
6. Cur ch'i **tuna e chamegia** / **vegn in urizi**, teman blers uffants.
7. Cur ch'igl è **serain**, ves'ins las stailas.
8. Cur ch'i **tira favugn**, han blers mal il chau.

Lecziun 10, exercizi 11, p. 46

Quantas stagiuns ha in onn?
In onn ha quatter stagiuns.
Tgeninas?
La primavaira, la stad, l'atun e l'enviern.

Quants mais ha in onn?
In onn ha dudesch mais.
Tgenins?
Il schaner, il favrer, il mars, l'avrigl, il matg, il zercladur, il fanadur, l'avust, il settember, l'october, il november ed il december.

Quantas emnas ha in onn?
In onn ha tschuncantaduas emnas.

Quants dis ha in onn?
In onn ha traistschientsissantatschintg dis.

Quantas uras ha in onn?
In onn ha otgmillisettschientsissanta uras.

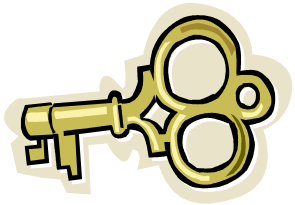

Lecziun 10, exercizi 13, p. 47

1. Nossa vita fiss fitg **differenta** senza las quatter stagiuns.
2. Ellas transfurman permanentamain noss **ambient**.
3. Cur che la naiv è **luada**, turnan ils **utschels** da las terras nua ch'els han **passentà** l'enviern.
4. Ils purs aran ils ers e **semnan** il graun.
5. La fin da matg entschatta da **zercladur** van els ad alp cun il **muvel**.
6. Lura entschaivan els a far **fain**.
7. Bleras famiglias van uss en **vacanzas** en l'Italia u en Spagna.
8. Autras **passentan** duas trais emnas en il Tessin u en las muntagnas.
9. L'**entschatta** settember **sgolan** ils emprims utschels gia davent.
10. Ils dis vegnan pli **curts**.
11. L'atun sa fa gia **sentir**.
12. Cur che la **racolta** è fatga, sto la natira pussar.
13. La **feglia** sin las plantas vegn cotschna e melna e croda lura.
14. Ils bels dis èn uss **passads**.
15. Igl ha savens **tschajera** ed i fa gia **fraid**.
16. Enturn mez december, magari gia avant, entschaivi a **naiver**.
17. L'onn è uss a **fin**.
18. Dus trais mais pli tard **stgauda** il sulegl puspè la terra **fraida** e las emprimas flurs **creschan**.
19. L'entira natira **sa sveglia**.

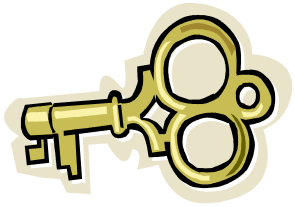

Lecziun 10, exercizi 14, p. 47

a)

1. Cura è Martin naschì?
   El è naschì ils 4 d'october 1945.
   Lura ha el anniversari en trais dis.
2. Cura è Sina naschida?
   Ella è naschida ils 16 da favrer 1959.
   Lura ha ella anniversari en quindesch dis.
3. Cura è Men naschì?
   El è naschì ils 27 da matg 1973.
   Lura ha el anniversari en otg dis.
4. Cura è Anita naschida?
   Ella è naschida ils 31 da schaner 1936.
   Lura ha ella anniversari en quatter dis.
5. Cura è Paula naschida?
   Ella è naschida ils 11 da zercladur 1927.
   Lura ha ella anniversari en diesch dis.
6. Cura èn Doris e René naschds?
   Els èn naschids ils 18 da fanadur 1981.
   Lura han els anniversari en tschintg dis.

b)

1. Cura è Peider Janett mort?
   Peider Janett è mort ils 19 d'avrigl 1974.
2. Cura è Tresa Casutt morta?
   Tresa Casutt è morta l'emprim da november 1969.
3. Cura è Ignaz Blumenthal mort?
   Ignaz Blumenthal è mort ils 19 d'avust 1984.
4. Cura è Viola Spinas morta?
   Viola Spinas è morta ils 16 da mars 1957.

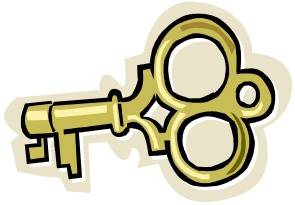

Lecziun 11, exercizi 2, p. 49

a) sinonims

1. Nus avain **memia blers** raps. ⇨ Nus avain **danvanz** raps.
2. **El dovra memia bleras forzas.** ⇨ **Sia gnerva è strapazzada.**
3. El ha **problems** da trair il flad. ⇨ El ha **difficultads** da trair il flad.
4. Tge **fa mal** a vus? ⇨ Tge **as manca**?
5. Il medi guarda **co ch'i va cun** il pazient. ⇨ Il medi **controllescha** il pazient.

b) antonims

1. El **fa** problems. ⇨ El **schlia** problems.
2. Quai **fa pli flaivel**. ⇨ Quai **rinforza**.
3. Jau **sun ma durmentà** tard. ⇨ Jau **sun ma sveglià** tard.
4. El ha **gust** da mangiar. ⇨ El ha **disgust** da mangiar.
5. La **malsogna**. ⇨ La **sanadad**.

Lecziun 11, exercizi 3, p. 49

1. Signur Capaul fa quitads **pervia da** sia sanadad.
2. Sia gnerva è in pau strapatschada, **uschia ch'**el ha basegn da ruaus.
3. **Cunquai ch'**el n'ha betg avunda daners, na po el betg ir en vacanzas.
4. El na discurra betg cun sia dunna, **malgrà ch'**il medi ha cusseglià da far quai.
5. **Sche** signur Capaul na fa betg attenziun, vegn el anc seriusamain malsaun.
6. **Cur ch'**el turna da sia visita tar il medi, è el in pau pli calm.
7. **Durant ch'**el era tar il medi, ha il telefon stgalinà trais giadas.

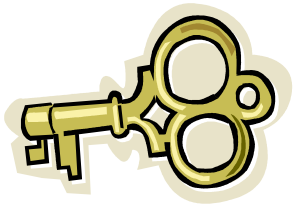

Lecziun 11, exercizi 4, p. 49

Jau prendess in congedi da trais mais.
Jau avess prendì in congedi da trais mais.

Jau ma grittentass per mintga bagatella.
Jau fiss ma grittentà / grittentada per mintga bagatella.

Jau giess tard a letg.
Jau fiss ì / ida tard a letg.

Jau resguardass era auters puntgs da vista.
Jau avess era risguardà auters puntgs da vista.

Jau laschass tractar mia gnerva strapatschada.
Jau avess laschà tractar mia gnerva strapatschada.

Jau na ma sfurzass betg memia fitg.
Jau na fiss betg ma sfurzà / sfurzada memia fitg.

Jau discurriss da quai che ma turmenta.
Jau avess discurrì da quai che ma turmenta.

Jau empruvass da schliar mez / mezza mes problems.
Jau avess empruvà da schliar mez / mezza mes problems

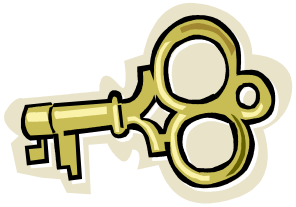

Lecziun 11, exercizi 5, p. 49

a) cundiziunal preschent

1. Vus **avessas** basegn da vacanzas.
2. Vus **stuessas** ir pli savens a l'aria frestga.
3. Vus **duvrassas** in pau moviment.
4. Vus **stuessas** era ruassar in pau.
5. Vus na **duessas** betg mangiar memia bler.
6. **I fiss** fallà da renunziar a mintga plaschair.
7. Vus **astgassas** baiver in magiel vin al di.
8. **Ma vus na duessas betg fimar tant.**
9. **I fiss** era necessari da discurrer cun insatgi.
10. I **valess** la paina d'avair quità da vossa sanadad.

b) cundiziunal perfect

1. Vus **avessas gì** basegn da vacanzas.
2. Vus **avessas stuì** ir pli savens a l'aria frestga.
3. Vus **avessas duvrà** in pau moviment.
4. Vus **avessas** era **stuì** ruassar in pau.
5. Vus n'**avessas** betg **duì** mangiar memia bler.
6. Ma **i fiss stà** fallà da renunziar a mintga plaschair.
7. Vus **avessas astgà** baiver in magiel vin al di.
8. Ma vus n'**avessas** betg **duì** fimar tant.
9. **I fiss** era **stà** necessari da discurrer cun insatgi.
10. Igl **avess valì** la paina d'avair quità da vossa sanadad.

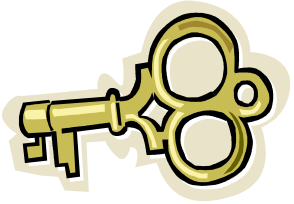

Lecziun 11, exercizi 6, p. 50

cundiziunal preschent:

1. Signur Capaul na **fiss** betg uschè deprimì sch'el **pudess** discurrer cun insatgi.
2. El **sa sentiss** bler meglier, sch'el na **tegness** betg tut ses quitads per sasez.
3. Sch'el **discurriss** cun sia dunna, **chattassan** els forsa ina schliaziun ensemen.
4. I **fiss** era meglier sch'el **prendess** in pau distanza da las chaussas che turmentan el.
5. Sch'el **giess** in pau tranter la glieud, **vegniss** el era sin auters patratgs.
6. Sch'el **empruvass** da chapir ils auters, **sa dessan** quels forsa era bregia d'al chapir.
7. Tuttina: Sche signur Capaul na **patiss** betg, na **duvrass** el betg l'agid dal medi.
8. I **fiss** fallà sch'il medi na prendess betg peda da visitar el endretg.

cundiziunal perfect:

1. Signur Capaul na **fiss** betg **stà** uschè deprimì, sch'el **avess pudì** discurrer cun insatge.
2. El **fiss sa sentì** bler meglier, sch'el n'**avess** betg **tegnì** tut ses quitads per sasez.
3. Sch'el **avess discurrì** cun sia dunna, **avessan** els forsa **chattà** ina soluziun ensemen.
4. I **fiss** era **stà** meglier sch'el **avess prendì** in pau distanza da las chaussas che al turmentan.
5. Sch'el **fiss ì** in pau tranter la glieud, **fiss** el era **vegnì** sin auters patratgs.
6. Sch'el **avess empruvà** da chapir ils auters, **fissan** quels forsa era **sa dads** bregia d'al chapir.
7. Tuttina: Sche signur Capaul n'**avess** betg **patì**, n'**avess** el betg **duvrà** l'agid dal medi.
8. I **fiss stà** fauss sch'il medi n'**avess** betg **prendì** peda d'al visitar endretg.

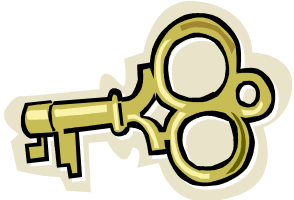

Lecziun 11, exercizi 7, p. 50

a) cundiziunal present

1. Jau hai adina fom.
   Ti duessas mangiar dapli. Sche ti mangiassas dapli, n'avessas ti betg adina fom.
2. El ha adina said.
   El duess baiver dapli. Sch'el bavess dapli, n'avess el betg adina said.
3. Nus avain adina sien.
   Vus duessas durmir dapli. Sche vus durmessas dapli, n'avessas vus betg adina sien.
4. Jau sun adina stanchel.
   Ti duessas pussar dapli. Sche ti pussassas dapli, na fissas ti betg adina stanchel.
5. Els tussan adina.
   Els duessan fimar pli pauc. Sch'els fimassan pli pauc, na tussassan els betg adina.
6. Nus avain memia paucs raps.
   Vus duessas spargnar dapli. Sche vus spargnassas dapli, n'avessas vus betg memia paucs raps.
7. Ella ha adina tema da murir.
   Ella duess viver pli intensivamain. Sch'ella vivess pli intensivamain, n'avess ella betg adina tema da murir.
8. Els sa lamentan adina.
   Els duessan acceptar sasezs. Sch'els acceptassan sasezs, na sa lamentassan els betg adina.
9. Ella ha adina il sentiment da vegnir a la curta.
   Ella duess far mintgatant in plaschair a sasezza ed als auters. Sch'ella faschess mintgatant in plaschair a sasezza ed als auters, n'avess ella betg adina il sentiment da vegnir a la curta.
10. Nus avain adina dagrittas.
    Vus duessas prender las chaussas in pau main serius. Sche vus prendessas las chaussas in pau main serius, n'avessas vus betg adina dagrittas.
11. Jau fatsch adina quità per ils auters.
    Ti duessas guardar in pau sin tatez. Sche ti guardassas in pau sin tatez, na faschessas ti betg adina quità per ils auters.
12. Ellas prendan adina pirlas encunter mal il chau.
    Ellas duessan ir pli savens a spass. Sch'ellas giessan pli savens a spass, na stuessan ellas betg adina prender pirlas encunter mal il chau.

Lecziun 11, exercizi 7, p. 50

b) cundiziunal perfect

1. Jau hai adina fom.
   Ti avessas duì mangiar dapli. Sche ti avessas mangià dapli, n'avessas ti betg adina fom.
2. El ha adina said.
   El avess duì baiver dapli. Sch'el avess buì dapli, n'avess el betg adina said.
3. Nus avain adina sien.
   Vus avessas duì durmir dapli. Sche vus avessas durmì dapli, n'avessas vus betg adina sien.
4. Jau sun adina stanchel.
   Ti avessas duì pussar dapli. Sche ti avessas pussà dapli, na fissas ti betg adina stanchel.
5. Els tussan adina.
   Els avessan duì fimar pli pauc. Sch'els avessan fimà pli pauc, na tussassan els betg adina.
6. Nus avain memia paucs raps.
   Vus avessas duì spargnar dapli. Sche vus avessas spargnà dapli, n'avessas vus betg memia paucs raps.
7. Ella ha adina tema da murir.
   Ella avess duì viver pli intensivamain. Sch'ella avess vivì pli intensivamain, n'avess ella betg adina tema da murir.
8. Els sa lamentan adina.
   Els avessan duì acceptar sasezs. Sch'els avessan acceptà sasezs, na sa lamentassan els betg adina.
9. Ella ha adina il sentiment da vegnir a la curta.
   Ella avess duì far mintgatant in plaschair a sasezza ed als auters. Sch'ella avess fatg mintgatant in plaschair a sasezza ed als auters, n'avess ella betg adina il sentiment da vegnir a la curta.
10. Nus avain adina dagrittas.
    Vus avessas duì prender las chaussas in pau main serius. Sche vus avessas prendì las chaussas in pau main serius, n'avessas vus betg adina dagrittas.
11. Jau fatsch adina quità per ils auters.
    Ti avessas duì guardar in pau sin tatez. Sche ti avessas guardà in pau sin tatez, na faschessas ti betg adina quità per ils auters.
12. Ellas prendan adina pirlas encunter mal il chau.
    Ellas avessan duì ir pli savens a spass. Sch'ellas fissan idas pli savens a spass, na stuessan ellas betg adina prender pirlas encunter mal il chau.

Lecziun 11, exercizi 8, p. 50

cundiziunal preschent:

1. Sche nus gudagnassan in milliun, faschessan nus in viadi enturn il mund.
2. Sche nus gudagnassan in milliun, cumprassan nus in auto nov.
3. Sche nus gudagnassan in milliun, smettassan nus da lavurar.
4. Sche nus gudagnassan in milliun, tegnessan nus ils raps per nus sezs.
5. Sche nus gudagnassan in milliun, mettessan nus ils daners sin banca.
6. Sche nus gudagnassan in milliun, dessan nus ina part dal gudogn a famiglias basegnusas.
7. Sche nus gudagnassan in milliun, na schessan nus nagut a nagin.
8. Sche nus gudagnassan in milliun, vivessan nus vinavant sco fin ussa.
9. Sche nus gudagnassan in milliun, na savessan nus betg tge far cun ina summa uschè gronda.
10. Sche nus gudagnassan in milliun, sustegnessan nus in project en in pajais dal terz mund.

cundiziunal perfect:

1. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus fatg in viadi enturn il mund.
2. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus cumprà in auto nov.
3. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus smess da lavurar.
4. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus tegnì ils raps per nus sezs.
5. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus mess ils daners sin banca.
6. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus dà ina part dal gudogn a famiglias basegnusas.
7. Sche nus avessan gudagnà in milliun, n'avessan nus ditg nagut ad insatgi.
8. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus vivì vinavant sco fin ussa.
9. Sche nus avessan gudagnà in milliun, n'avessan nus betg savì tge far cun ina summa uschè gronda.
10. Sche nus avessan gudagnà in milliun, avessan nus sustegnì in project en in pajais dal terz mund.

Lecziun 11, exercizi 9, p. 51

Tge sa midass sch'il guaud **muriss**? Il guaud na **protegiss** betg pli avunda ils vitgs e las vals. La vita en las muntognas **fiss** privlusa. L'enviern **vegnissan** las lavinas, la stad, cur ch'i **pluvess** ditg, **stuess** la glieud **temair** bovas ed inundaziuns. La terra na **pudess** betg pli nutrir la populaziun. Nus n'**avessan** era betg pli avunda lavur. Ils turists **evitassan** nossas cuntradas. Entiras valladas **vegnissan** nunabitablas. Ina gronda part da la populaziun **bandunass** ils vitgs periclitads. Els **giessan** forsa davent per adina. Il Grischun **daventass** in pajais d'emigraziun sco quai ch'el è stà en ils tschientaners passads. Tgi sa sch'ils emigrants **chattassan** paun e gudogn en auters pajais? Tgi sa sch'ins als **acceptass** là cun bratscha averta e sch'ins **chapiss** lur difficultads? Forsa **tractass** ins noss uffants e biadis sco «fugitivs economics»! Ins **schess** ch'els sajan memia marschs da lavurar en lur patria. Ins **refusass** d'als gidar e **spediss** els forsa enavos en nossas vals e valladas nunfritgaivlas e privlusas.

Lecziun 11, exercizi 10, p. 51

1. Sche vus as dispitassas main savens...
Sche vus fissas as dispitads main savens...
2. Sche vus n'as grittentassas betg per mintga bagatella...
Sche vus na fissas betg as grittentads per mintga bagatella...
3. Sche vus na dessas betg in a l'auter sin la gnerva...
Sche vus n'avessas betg dà in a l'auter sin la gnerva...
4. Sche vus n'as faschessas pli paucas reproschas...
Sche vus as avessas fatg pli paucas reproschas...
5. Sche vus as dessas dapli bregia da chapir in l'auter...
Sche vus as avessas dà dapli bregia da chapir in l'auter...
6. Sche vus prendessas dapli resguard in sin l'auter...
Sche vus avessas prendì dapli resguard in sin l'auter...

Lecziun 11, exercizi 11, p. 51

1. Cloma nus **cur che** ti es pinà! Nus vegnin era cun tai **sche** nus astgain.
2. Jau na sai betg **sch**'i vala la paina da far tants sforzs per salvar quella fatschenta. **Sch**'i dependess be da mai, avess jau daditg vendì ella.
3. **Sche** igl è vair quai che la glieud di, è Sandro orientà fitg bain da l'entira istorgia. Ma ier saira **cur che** jau al hai telefonà, ha el fatg sco **sche** el na savess da nagut. Jau na fid betg dal tut ad el.
4. **Cur che** / **Sch**'i tira favugn, dorma Martin adina mal. E **cur ch**e Martin dorma mal, ha el adina nauscha luna. Lura è el nunsupportabel.
5. **Sche** jau fiss vus, laschass jau intercurir la chaussa. Ins na sa mai **sch**'i sa tracta d'insatge serius. **Cur che** / **Sch**'i va per la sanadad, na dastg'ins mai spetgar memia ditg.
6. **Cur che** / **Sche** ils creschids patratgan vid lur giuventetgna, vegnan els magari pensivs. Igl è sco **sch'els** avessan l'impressiun d'avair manchentà insatge.
7. Nossa vita fiss pli monotona **sche** nus n'avessan betg las stagiuns che transfurman nuninterruttamain noss ambient. L'atun **cur che** la racolta è fatga, vegnan las tschajeras ed il fraid, e la natira paussa. I na fiss betg bun **sche** ella na pudess betg ruassar durant l'enviern. La primavaira **cur ch'**il sulegl entschaiva puspè a stgaudar, lieua la naiv e la natira sa dasda puspè. L'erva crescha, las flurs flureschan ed era nus ans sentin pli bain **cur ch'**ils dis vegnan pli lungs.

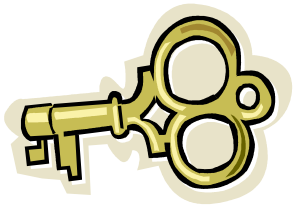

Lecziun 12, exercizi 2, p. 54

Signur Spinas e sia dunna **eran** sin via dad ir suenter bara ad in bun enconuschent ch'**era mort** tut nunspetgadamain. Cunquai che las communicaziuns tranter Surmir e la Lumnezia n'**eran** betg fitg bunas, **avevan** els **prendì** l'auto privat per ir enta Vella. Els **gievan** uss encunter Glion. Il traffic **era** detg grond. Signur Spinas **era** in pau en prescha perquai ch'el **aveva duvrà** pli bler temp che previs. Ma el **ha** tuttina **reducì** il tempo sin 50 per traversar la citad. Els èn **passads** senza difficultads l'emprima cruschada e la punt. S'avischinond a la storta sper l'ustaria Rezia **ha** el **vesì/vis** in auter auto che **vegniva** da sanester. L'emprim mument **ha** signur Spinas **vulì** franar, ma lura **ha** el **percorschì** ch'el **aveva** la precedenza ed **ha cuntinuà**.
Suenter la storta **ha** signur Spinas **vesì/vis** ina tabla: "Scumandà da surpassar" e, insaquants meters davant el, in velocipedist. El è **sa decidì** d'al surpassar ed **ha smatgà** sin l'acceleratur. L'autist dal Fiat davos el **ha fatg** il medem - ed è **surpassà** omadus. En quel mument è in camiun **vegnì** encunter. Per evitar ina collisiun è il Fiat **sa chatschà** gist davant il Subaru da signur Spinas en. Vesend il privel è signur Spinas g**untgì** a dretg, **ha franà** per betg siglir en il Fiat - ed **ha emblidà** il ciclist. El al **ha strivlà** be levamain, ma il ciclist **ha pers** l'equiliber ed è **curdà** per terra. Ils autos èn **sa fermads**. Signur Spinas è **vegnì** or da l'auto. El **era** tut pallid e confus. Sia dunna è **restada** en l'auto: Ella **tremblava** ch'ella **aveva** bregia da star si dretg.
Il ciclist **era** blessà e senza schientscha; ses chau **era** tut da sang. L'autist dal Fiat è **s'occupà** dal blessà, ma el na **pareva** betg d'avair grondas enconuschientschas d'emprim agid. Vesend ch'el na **pudeva** era betg gidar, **ha** signur Spinas **supplitgà** ina da las persunas che **s'avischinavan** da telefonar a la polizia ed a l'ambulanza. Lura **aveva** el be in patratg: chattar ina perditga. Per fortuna **ha** el **udì** co ch'ina dunna **ha raquintà** ch'ella haja vis co che l'accident saja capità. El l'**ha supplitgà** da spetgar fin che la polizia vegnia.
Insaquantas minutas pli tard èn dus policists **vegnids**, e curt suenter in medi ed in tgirunz cun l'ambulanza. Il medi è **s'occupà** l'emprim dal blessà ch'**era vegnì** tar sasez en il fratemp. Lura **ha** el **dà** ina squitta a dunna Spinas ch'**era** anc adina tut paralisada dal schoc.
Cur che l'ambulanza **è stada** davent, **ha** in dals polizists **controllà** las scrittiras dals autists e **nudà** lur declaraziun, l'auter **ha nudà** ils fastizs e **fotografà** il lieu d'accident. Per ir suenter bara **eri** uss memia tard. Signur Spinas e sia dunna ch'**era sa calmada** in pau èn **ids** a telefonar en il spital. Udind ch'il velocipedist **n'era** betg blessà grevamain, **èn** els **sa sentids** levgiads...

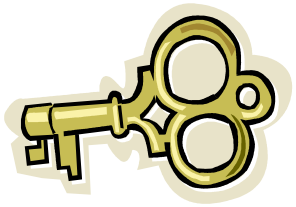

Lecziun 12, exercizi 3, p. 54

1. L'autist **smatga sin l'acceleratur / accelerescha**
2. El è **en prescha**.
3. In auto vegn **da sanester**.
4. L'auter vegn **encunter**.
5. L'autist **emblida il** ciclist.
6. Quel **perda** l'equiliber.
7. El è **senza schientscha**.
8. L'autist **supplitgescha** da telefonar a la polizia.

Lecziun 12, exercizi 4, p. 54

1. Igl **è scumandà** da surpassar.
2. L'autist **smatga** sin l'acceleratur.
3. El **evitescha** ina collisiun.
4. Il ciclist **croda** per terra.
5. El è **sa blessà**.
6. L'autist è tut **pallid**.
7. El tschertga ina **perditga**.
8. La dunna è **sa calmada** in pau.

Lecziun 12, exercizi 5, p. 54

1. Duas vias che sa cruschan furman **ina cruschada**.
2. La via n'è betg dretga. Igl ha bleras **stortas**.
3. L'autist che vegn da dretg ha bunamain adina **la precedenza**.
4. Oz ha la polizia controllà mias **scrittiras**. Ellas eran en urden.
5. Nus avain **intervegnì/percurschì** che dunna Mayer ha gì in grev accident.
6. Dapi quest accident na sa ella betg pli ir: Ella è **paralisada**.

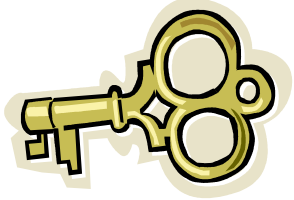

Lecziun 12, exercizi 6, p. 55

1. **Udind** il sbratg da lur uffants, piglian ils geniturs tema.
2. **Patratgond** vid quella scena, stoss jau rir.
3. **Crudond** da stgala giu, sa fa Marc mal.
4. **Giond** a chasa, entaupa Yvonne ses ami.
5. **Faschond** sport, sa senta Tina bain.
6. **Tut a chantond** turnain nus a chasa.
7. **Tut a riend** vegnan las mattas encunter.
8. **Tut a bragind** èn ils uffants currids a chasa.

Lecziun 12, exercizi 7, p. 55

1. **Guardont** da fanestra or, ha el vis ch'els eran gia a Turitg.
2. **Studegiond** quella chaussa, avain nus remartgà ch'insaquants documents mancavan.
3. **Svidond** il truclet da la stgaffa, hai jau chattà pliras brevs veglias.
4. **Udend** ch'ella saja blessada, avain nus piglià tema.
5. **S'avischinond** al blessà, han els vis ch'igl era lur agen figl.
6. **Sentind** che nus n'eran betg d'accord, avais vus fatg in'autra proposta.
7. **Schend** quai, ha ella entschet a bragir.
8. **Udend** quella novitad, essan nus vegnids tut trists.
9. **Tschertgond** in'abitaziun bunmartgada, percorsch'ins ch'i na dat bunamain naginas.
10. **Emprendend** franzos e talian, hai jau vis ch'il rumantsch è in linguatg fitg nizzaivel.

Lecziun 12, exercizi 8, p. 55

1. **Essend/siond** malsaun, na po el betg vegnir a la sesida.
2. **Savend** che nagin na taidla sin nus, preferin nus da taschair.
3. **Prendend** l'aviun, gudognan els duas uras.
4. **Avend** perditgas avunda, na stuain nus betg temair da perder il process.

5. **Na discurrind** betg englais, vegns ti ad avair bregia da vegnir en contact cun ils indigens.

Lecziun 12, exercizi 9, p. 55

a) singular

1. Sche la via è buna, prend jau l'auto.
2. Sch'il traffic è grond, dovr(el) jau almain ina mes'ura pli ditg che uschiglio.
3. Sch'jau vom memia spert en la storta, ristg jau da far in accident.
4. Sch'jau guntgesch memia fitg a dretg, strivlel jau il velocipedist.
5. Sch'il velocipedist piglia tema, perda el l'equiliber e croda per terra.
6. Sch'jau hai fortuna, chat jau ina perditga che ha vis tut.

b) plural

1. Sche la via è buna, prendain nus l'auto.
2. Sch'il traffic è grond, duvrain nus almain ina mes'ura pli ditg che uschiglio.
3. Sche nus giain memia spert en la storta, ristgain nus da far in accident.
4. Sche nus guntgin memia fitg a dretg, strivlain nus il velocipedist.
5. Sch'ils velocipedists piglian tema, perdan els l'equiliber e crodan per terra.
6. Sche nus avain fortuna, chattain nus ina perditga che ha vis tut.

Lecziun 12, exercizi 10, p. 56

1. **S'avischinond** al vitg, fraina l'automobilist.
2. **Arrivond** sin ina cruschada, va el pli plaun.
3. **Vesend** la tavla "Scumandà da surpassar", accelerescha el.
4. **Surpassond** il ciclist, vesa el il camiun che vegn encunter.
5. **Vulend** evitar il camiun, serra el a dretg.
6. **Fruntond** sin l'auto davant el, fa el ina botta.
7. **Crudond** per terra, sa fa il ciclist mal.
8. **Vesend** il ciclist blessà, telefoneschan els a l'ambulanza.
9. **Essend/siond** la dunna sco paralisada, resta ella en l'auto.
10. **Tschertgond** perditgas, constatescha el che nagin n'ha vis co che l'accident è propi capità.

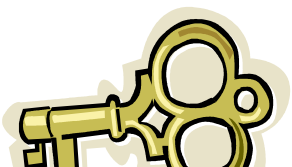

Lecziun 12, exercizi 11, p. 56/57

a) Nus avain l'intenziun **da** maridar l'onn proxim, ma nus n'avain betg anc discurrì **da** quai **cun** noss geniturs. Els vegnan **ad** avair plaschair **da** nossa decisiun.

b) Mes frar ha vulì midar plazza perquai che la lavur è memia greva **per** el. El sto avair quità **da** sia sanadad. Jau hai cusseglià **ad** el **da** salvar vinavant sia plazza perquai ch'i n'è betg lev **da** chattar insatge meglier. El ha sa laschà persvader **da** star vinavant en sia firma, sch'ins è pront **da** laschar lavurar el **en** in'autra partiziun.

c) Noss geniturs han fatg gronds sforzs **per** pussibilitar **a** nus **dad** ir **a** scola vinavant. Els han stuì renunziar **a** bleras chaussas ch'ins consideresch oz **sco** normalas, ma els n'èn mai sa lamentads **da** lur sort. Il cuntrari: els èn adina stads cuntents **cun** quai che la vita als ha purschì.

d) Blers geniturs dad oz crain **da** stuair porscher **a** lur uffants tut quai ch'els avessan gì gugent **durant/en** lur giuventetgna. Els teman da far donn **a** lur uffants **tras/cun** scumandar **ad** els insatge. Els cumpareglian magari lur uffanza **cun** quella **da** lur figls ed han forsa l'impressiun **da** betg avair profità avunda **da** la vita. Ils uffants **da** tals geniturs èn magari incapavels **da** renunziar **ad** insatge.

e) L'atun cur che la natira paussa, tira il vent **tras** las vias **dals** vitgs ed **en** las citads e la feglia croda **da las** plantas. Ils uffants sa legran **da** l'emprima naiv, ils creschids percunter patratgan **vid** il fraid ed il glatsch che l'enviern vegn **a** purtar. **Encunter/Envers** la fin da favrer entschaiva il sulegl puspè **a** stgaudar e las flurs **a** flurir. Tuts sa legran **da la** natira che sa dasda.

f) Cumparegliai la vita **dad** oz **cun** quella **da** pli baud. Vus vegnis **ad** as smirvegliar **da las** midadas ch'èn sa fatgas **a l'**entschatta **da** quest tschientaner per exempel. Pli baud vivev'ins **da** products **da** l'atgna terra, ins sa nutriva **da** paun e chaschiel, ins na pudeva betg sa lubir **da** far viadis **enturn** il mund, ins dependeva bler pli fitg in **da** l'auter ch'oz, ma ins gidava era pli fitg in l'auter. Ins stueva esser cuntent **cun** pli pauc, era sch'ins siemiava forsa **da** las medemas chaussas sco oz.

g) Ils Spinas èn **sin** via **dad** ir **encunter/a** chasa. Els èn stads **suenter** bara **ad** in enconuschent. Turnond a chasa han els gì fortuna. Grazia **a la** buna reacziun **da** signur Spinas n'èn els betg sigli **en** in auto che vegniva bler memia spert **enturn** ina storta. Vesend il privel ha signur Spinas tratg ses auto **sur** la lingia alva ora, uschia ch'il Fiat che vegniva **encunter** ha pudì **sperasora** senza chaschunar in accident.

Lecziun 13, exercizi 1, p. 59

1. Blers creschids renfatschan als uffants e giuvenils ch'els sajan fitg pretensius e veglian adina dapli.
2. Ils scolasts renfatschan magari als geniturs che blers dad els na sajan betg cunscients da lur responsabladad per ils giuvens. Els sa lamentan era che la plipart da lur scolars astgian guardar memia ditg televisiun, ch'ils geniturs na dettian betg dumogn a lur pitschens, che quels na fetschian betg endretg lur pensums...
3. Renfatschas che uffants e giuvenils fan magari a geniturs ed educaturs:
   Vus essas memia strentgs!
   Ils auters astgan far bler dapli ch'jau!
   Vus n'ans chapis simplamain betg!
   Vus n'avais betg idea!
   Vus as maschadais en memia bler!

Lecziun 13, exercizi 2, p. 59

1. Jau sun **persvadì** ch'el ha fatg tuts sforzs necessaris.
2. La situaziun è sa midada **considerablamain** ils davos onns.
3. Anna **è dal maini / è da l'opiniun / manegia** ch'ins stoppsi tegnair quint da quai.
4. Nus n'ans sentin betg **obligads** da satisfar tut ils basegns da noss uffants.
5. Igl è **fallà** da discurrer uschia dals giuvens.
6. Sia **tenuta** na ma plascha insumma betg.
7. Quai n'è betg be **la culpa** dal scolast.
8. Quels geniturs **dattan bain dumogn a la / vegnan bain a frida cun la** situaziun.

Lecziun 13, exercizi 3, p. 59

1. Faschai sezs insatge, empè d'adina as lamentar.
2. Consideresch a mintga cas individualmain, empè da generalisar.
3. Sajas in pau pli critic cun tatez, empè d'adina dar la culpa als auters.
4. Empè da scumandar tut, stos ti era lubir mintgatant insatge ad els.

Lecziun 13, exercizi 4, p. 59

che jau haja fortuna
che ti hajas fortuna
ch'el/ella haja fortuna
che nus hajan fortuna
che vus hajas fortuna
ch'els/ellas hajan fortuna

che jau saja independent/independenta
che ti sajas independent/independenta
ch'el/ella saja independent/independenta
che nus sajan independents/independentas
che vus sajas independents/independentas
ch'els/ellas sajan independents/independentas

che jau lavuria bain
che ti lavurias bain
ch'el/ella lavuria bain
che nus lavurian bain
che vus lavurias bain
ch'els/ellas lavurian bain

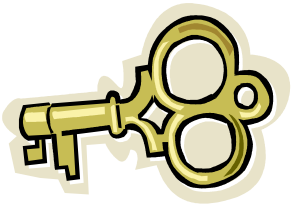

Lecziun 13, exercizi 5, p. 60

a) Ina dunna pli attempada sa lamenta da la giuventetgna dad oz.

1. Ella di ch'ils giuvens dad oz **hajan** naginas manieras pli.
2. Els na **prendian** nagin resguard sin ils auters.
3. Els na **salidian** betg pli la glieud.
4. Els **patratgian** be vi da sasezs.
5. Els **sajan** bler memia pretensius.
6. Els n'**hajan** betg emprendì da renunziar sin insatge.
7. Els **survegnian** tut quai ch'els **giavischian**.
8. La giuventetgna **saja** pupragnada.
9. Ella na **saja** betg pronta da far sacrifizis per insatgi.
10. Ins **sa dumondia** nua che quai **mainia**.

b) Signur Quinter che ha dus uffants tranter 15 e 20 onns n'è betg da l'idea da la dunna pli attempada.

1. El respunda ch'i **saja** fallà da discurrer uschia da la giuventetgna.
2. Ils giuvens dad oz na **sajan** ni menders ni megliers che quels da pli baud.
3. Els **sajan** auters perquai ch'els **vivian** en in auter mund.
4. Ins na **dastgia** betg generalisar e metter tut ils uffants sin il medem mantun.
5. I **saja** meglier da giuditgar mintga cas individualmain.
6. Tscherts giuvens **hajan** bregia da chattar la dretga via.
7. Auters dentant **vegnian** bain a frida cun ils problems dal mund dad oz.
8. La gronda part da la giuventetgna **saja** pronta da surpigliar responsabladad e da s'engaschar per in meglier avegnir.

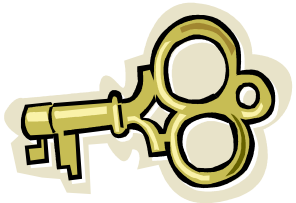

Lecziun 13, exercizi 6, p. 60

b)

1. Ins di che las relaziuns tranter educaturs ed uffants **sajan** sa midadas.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Na, jau na crai betg/nus na cartain betg che las relaziuns tranter educaturs e geniturs **sajan** sa midadas.*

2. Ins di ch'ils geniturs e scolasts **sajan** pli umans che quai ch'els eran pli baud.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Na, jau na crai betg/nus na cartain betg ch'ils geniturs e scolasts **sajan** pli umans che quai ch'els eran pli baud.*

3. Ins di che tuts **emprovien** da chapir ils giuvens e d'als gidar.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi che tuts **emprovian** da chapir ils giuvens e d'als gidar.*

4. Ins di che tuts **dastgian** dir lur opiniun senza tema.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi che tuts **dastgian** dir lur opiniun senza tema.*

5. Ins di ch'els **hajan** pli bleras libertads ch'ils giuvens da pli baud.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi ch'els **hajan** pli bleras libertads ch'ils giuvens da pli baud.*

6. Ins di ch'els **cumprian** quai ch'els dovran senza dumandar la lubientscha dals geniturs.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Na, jau na crai betg/nus na cartain betg ch'els **cumprian** quai ch'els dovrian senza dumandar la lubientscha dals geniturs.*

7. Ins di ch'els **disponian** libramain da lur temp liber.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi ch'els **disponian** libramain da lur temp liber.*

8. Ins di ch'els na **gidian** bunamain mai en chasa (ed en uigl).
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi ch'els na **gidian** bunamain mai en chasa (ed en uigl).*

9. Ins di che las relaziuns tranter mats e mattas **sajan** fitg schluccadas.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi che las relaziuns tranter mats e mattas **sajan** fitg schluccadas.*

10. Ins di che cun 20 **sajan** ils blers finanzialmain independents.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi che cun 20 **sajan** ils blers finanzialmain independents.*

11. Ins di ch'els **organiseschian** lur vita tenor lur agens basegns.
Crais ti/Cartais vus quai?

*Gea, jau crai/nus cartain propi ch'els **organiseschian** lur vita tenor lur agens basegns.*

12. Ins di che per tut questas raschuns **sajan** ils giuvens dad oz era pli schluccads che quels da pli baud.
Crais ti/Cartais vus quai?
*Gea, jau crai/nus cartain propi che per tut quellas raschuns **sajan** ils giuvens dad oz era pli schluccads che quels da pli baud.*

Lecziun 13, exercizi 7, p. 61

a)

1. I dat uffants che sa cuntentan cun pauc ed auters ch'èn fitg pretensius.
2. I dat uffants che sa sviluppeschan senza difficultads ed auters che chaschunan bleras dagrittas.
3. I dat uffants che vegnan spert independents ed auters che restan ditg liads vi da lur geniturs.
4. I dat uffants che schlian sezs lur problems ed auters che han fadia da chattar ina schliaziun.
5. I dat uffants che dattan dumogn a mintga situaziun ed auters che na vegnan betg a fin cun lur difficultads.
6. I dat uffants che cuntanschan las finamiras fixadas ed auters che na tegnan betg la dira e renunzian memia baud.

b)

1. Ils ins èn sa cuntentads cun pauc, ils auters èn stads fitg pretensius.
2. Ils ins èn sa sviluppads senza difficultads, ils auters han chaschunà bleras dagrittas.
3. Ils ins èn vegnids spert independents, ils auters èn restads ditg liads vi da lur geniturs.
4. Ils ins han schlià sezs lur problems, ils auters han gì fadia da chattar ina schliaziun.
5. Ils ins han dà dumogn a mintga situaziun, ils auters n'èn betg vegnids a fin cun lur difficultads.
6. Ils ins han cuntanschì las finamiras fixadas, ils auters n'han betg tegnì la dira ed han renunzià memia baud.

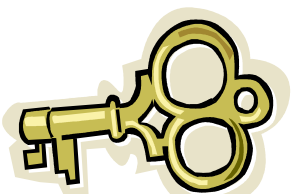

Lecziun 13, exercizi 7, p. 61

c) In bab di a ses uffants:

1. Jau vi che vus as cuntentias cun pauc. I dat avunda da quels ch'èn fitg pretensius.
2. Jau vi che vus as sviluppias senza difficultads. I dat avunda da quels che chaschunan bleras dagrittas.
3. Jau vi che vus vegnias spert independents. I dat avunda da quels che restan ditg liads vi da lur geniturs.
4. Jau vi che vus schlias sezs voss problems. I dat avunda da quels che han fadia da chattar ina schliaziun.
5. Jau vi che vus dettias dumogn a mintga situaziun. I dat avunda da quels che na vegnan betg a fin cun lur difficultads.
6. Jau vi che vus cuntanschias las finamiras fixadas. I dat avunda da quels che na tegnan betg la dira e renunzian memia baud.

d)

1. Bab spetga che nus ans cuntentian da pauc. El na vul betg che nus sajan fitg pretensius.
2. Bab spetga che nus ans sviluppian senza difficultads. El na vul betg che nus chaschunian bleras dagrittas.
3. Bab spetga che nus vegnian spert independents. El na vul betg che nus restian ditg liads vi dals geniturs.
4. Bab spetga che nus schlian sezs noss problems. El na vul betg che nus hajan frida da chattar ina schliaziun.
5. Bab spetga che nus dettian dumogn a mintga situaziun. El vul che nus vegnian a fin cun nossas difficultads.
6. Bab spetga che nus cuntanschian las finamiras fixadas. El vul che nus tegnian la dira e na renunzieschian betg memia baud.

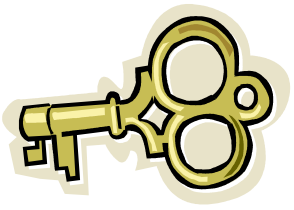

Lecziun 13, exercizi 8, p. 61

a)

1. I dat geniturs che fan sacrifizis per lur uffants, ed auters che s'occupeschan strusch dad els.
2. I dat geniturs che satisfan tut lur basegns, ed auters che als dattan be il pli necessari.
3. I dat geniturs ch'èn conscients da lur responsabladad, ed auters che na patratgan gnanc vidlonder.
4. I dat geniturs che laudan adina ils uffants, ed auters che sa lamentan savens dad els.
5. I dat geniturs che lubeschan bler memia bler, ed auters che scumondan bunamain tut.
6. I dat geniturs che maldisan ils uffants, ed auters che negligeschan els.
7. I dat geniturs ch'èn indulgents e plain chapientscha, ed auters ch'èn severs e nauschs.
8. I dat geniturs che meritan laud ed engraziament, ed auters che meritan plitost critica.

b)

1. Ils ins han fatg sacrifizis per lur uffants, entant ch'ils auters èn strusch s'occupads dad els.
2. Ils ins han satisfatg a tut lur basegns, entant ch'ils auters als han dà be il pli necessari.
3. Ils ins èn stads conscients da lur responsabladad, entant ch'ils auters n'han gnanc patratgà vidlonder.
4. Ils ins han adina ludà ils uffants, entant ch'ils auters èn adina sa lamentads dad els.
5. Ils ins han lubì memia bler, entant ch'ils auters han scumandà bunamain tut.
6. Ils ins han maldisà ils uffants, entant ch'ils auters han negligì els.
7. Ils ins èn stads indulgents e plain chapientscha, emtant ch'ils auters èn stads severs e nauschs.
8. Ils ins han merità laud ed engraziament, entant ch'ils auters han plitost merità critica.

Lecziun 13, exercizi 8, p. 61

c)

1. Jau na pretend betg ch'els fetschian sacrifizis per lur uffants, ma jau sun surprais ch'els s'occupan strusch dad els.
2. Jau na pretend betg ch'els satisfetschien a tut lur basegns, ma jau sun surprais ch'els als dattan be il pli necessari.
3. Jau na pretend betg ch'els sajan conscients da lur responsabladad, ma jau sun surprais ch'els na patratgan gnanc vidlonder.
4. Jau na pretend betg ch'els laudian adina ils uffants, ma jau sun surprais ch'els sa lamentan savens dad els.
5. Jau na pretend betg ch'els lubeschian memia bler, ma jau sun surprais ch'els scumondian bunamain tut.
6. Jau na pretend betg ch'els maldisian ils uffants, ma jau sun surprais ch'els negligeschian els.
7. Jau na pretend betg ch'els sajan indulgents e plain chapientscha, ma jau sun surprais ch'els èn severs e nauschs.
8. Jau na pretend betg ch'els meretian laud ed engraziament, ma jau sun surprais ch'els meritan plitost critica.

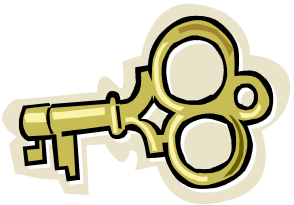

Lecziun 13, exercizi 9, p. 62

a)

1. Jau na ma sent propi betg bain il davos temp.
   Has ti ditg al medi che ti na ta sentias betg bain il davos temp?
2. Jau hai strusch pli appetit.
   Has ti ditg al medi che ti hajas strusch pli appetit?
3. Jau mangel pli per disa che per gust.
   Has ti ditg al medi che ti mangias pli per disa che per gust?
4. Jau na dorm betg avunda schebain che jau vom a letg ad uras.
   Has ti ditg al medi che ti na dormias betg avunda schebain che ti giajas a letg ad uras?
5. La damaun sun jau magari pli stanchel che la saira.
   Has ti ditg al medi che ti sajas la damaun magari pli stanchel che la saira?
6. Jau hai era difficultads da trair il flad.
   Has ti ditg al medi che ti hajas era difficultads da trair il flad?
7. Jau ma lasch commover da mintga bagatella.
   Has ti ditg al medi che ti ta laschias commover da mintga bagatella?
8. Jau vegn trist cur che jau patratg vi da quai che jau hai anc da far.
   Has ti ditg al medi che ti vegnias trist cur che ti patratgias vi da quai che ti has anc da far?
9. Jau bragel schizunt mintgatant.
   Has ti ditg al medi che ti bragias schizunt mintgatant?
10. Jau prend propi il mund sin dies.
    Has ti ditg al medi che ti prendias il mund sin dies?

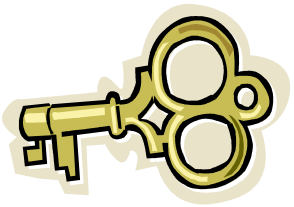

Lecziun 13, exercizi 9, p. 62

b)

1. Avais vus ditg al medi che vus n'as sentias betg bain ils davos temp?
2. Avais vus ditg al medi che vus hajas strusch pli appetit?
3. Avais vus ditg al medi che vus mangias pli per disa che per gust?
4. Avais vus ditg al medi che vus na durmias betg avunda schebain che vus giajas a letg ad uras?
5. Avais vus ditg al medi che vus sajas magari la damaun pli stanchels che la saira?
6. Avais vus ditg al medi che vus hajas era difficultads da trair il flad?
7. Avais vus ditg al medi che vus as laschias commover da mintga bagatella?
8. Avais vus ditg al medi che vus vegnias trists cur che vus patratgias vi da quai che vus avais anc da far?
9. Avais vus ditg al medi che vus bragias schizunt mintgatant?
10. Avais vus ditg al medi che vus prendias il mund sin dies?

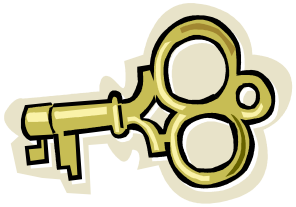

Lecziun 13, exercizi 9, p. 62

c)

Il medi ha ditg che jau haja basegn da vacanzas.
El ha raschun da dir che vus hajas basegn da vacanzas.

Il medi ha ditg ch'jau dormia memia pauc.
El ha raschun da dir che vus dormias memia pauc.

Il medi ha ditg ch'jau fimia memia bler.
El ha raschun da dir che vus fimias memia bler.

Il medi ha ditg ch'jau haja la pressiun dal sang memia auta.
El ha raschun da dir che vus hajas la pressiun dal sang memia auta.

Il medi ha ditg ch'jau giaja memia pauc a l'aria frestga.
El ha raschun da dir che vus giajas memia pauc a l'aria frestga.

Il medi ha ditg ch'jau haja memia pauc moviment.
El ha raschun da dir che vus hajas memia pauc moviment.

Il medi ha ditg ch'jau stettia memia ditg davant la televisiun.
El ha raschun da dir che vus stettias memia ditg davant la televisiun.

Il medi ha ditg ch'jau stoppia ir pli baud a letg.
El ha raschun da dir che vus stoppias ir pli baud a letg.

Il medi ha ditg ch'jau ma dispitia/dispiteschia memia savens cun mia dunna.
El ha raschun da dir che vus as dispitias/dispiteschias memia savens cun vossa dunna.

Il medi ha ditg ch'jau duaja discurrer pli savens cun ella.
El ha raschun da dir che vus duajas discurrer pli savens cun ella.

Il medi ha ditg ch'i saja meglier da schliar l'emprim ils problems.
El ha raschun da dir ch'i saja meglier da schliar l'emprim ils problems.

Il medi ha ditg ch'i n'haja nagin senn da fugir da las difficultads.
El ha raschun da dir ch'i n'haja nagin senn da fugir da las difficultads.

Il medi ha ditg ch'jau fetschia memia pauc per chattar ina schliaziun.
El ha raschun da dir che vus fetschias memia pauc per chattar ina schliaziun.

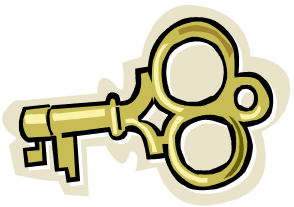

Lecziun 13, exercizi 10, p. 62

1. Marco ha telefonà che ses bab saja mort ier saira.
2. Tina ha scrit che sia sira haja gì in accident.
3. Tresa ha raquintà che ses quinà saja svanì dapi dus dis.
4. Chasper ha ditg che ses aug haja gì in culp.
5. Guido ha udì che ses figliol haja rut ina chomma.
6. Barla ha ditg che la brit dad Ines haja da far cun la gnerva.
7. Duri ha dà part che ses schender haja cancer.
8. Men ha udì che ses geniturs veglian sa laschar divorziar.
9. Gian ha raquintà che sia sora na vivia betg pli cun ses um.
10. Reto ha telefonà che ses biadi saja se disgrazià en las muntognas.

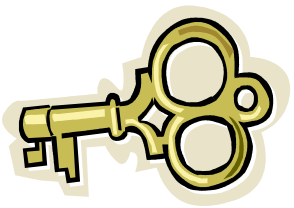

Lecziun 14, exercizi 2, p. 64

1. dar in **nausch** exempel
2. **refusar** questa proposta
3. las valitas **interiuras**
4. **mantegnair** sia moda da viver
5. **schlargiar** la vista
6. viver en **paupradad**
7. in'idea **malgista**
8. in giuven **marsch**
9. **smetter da** sa lamentar
10. la distanza **sa reducescha**
11. la via è **stretga**
12. en temp da **pasch**

Lecziun 14, exercizi 3, p. 64

1. ina fatscha **engrugnida**
2. quai è **tia culpa**
3. el **fa insatge** differentamain
4. jau na crai betg **che quai stoppi essar uschia**
5. ella ha **constatà/ remartgà** insatge interessant
6. ti vegns en **las stretgas**
7. in uman plain **pregiudizis**
8. **la tensiun** tranter las generaziuns
9. **essar cunscient** da quels problems
10. ses geniturs èn omadus dal medem **avis**

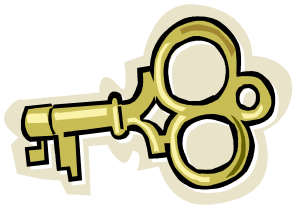

Lecziun 14, exercizi 4, p. 64

a)

1. Sche vus **essas** pli cordials in cun l'auter, **as dispitais** vus main savens.
2. Sche ti **raquintas** dapli paraulas, **guardain** nus pli pauc televisiun.
3. Sch'els **dattan** in meglier exempel, **sa cumportan** ils uffants era meglier.
4. Sche vus **avais** dapli chapientscha per nus, **faschain** nus pli paucas renfatschas a vus.
5. Tut **va** meglier, sche mintgin **sa dat** in pau dapli bregia.
6. Sch'ella **ha** in pau pazienza, **bragia** ses uffant main savens.
7. Nus **zambregiain** pli gugent, sche vus na **perdais** betg la gnerva per mintga sbagl che nus faschain.

b)

1. Sche vus **fissas** pli cordials in cun l'auter, **as dispitassas** vus main savens.
2. Sche ti **raquintassas** dapli paraulas, **guardassan** nus pli pauc televisiun.
3. Sch'els **dessan** in meglier exempel, **sa cumportassan** ils uffants era meglier.
4. Sche vus **avessas** dapli chapientscha per nus, **faschessan** nus pli paucas renfatschas a vus.
5. Tut **giess** meglier, sche mintgin **sa dess** in pau dapli bregia.
6. Sch'ella **avess** in pau pazienza, **bragiss** ses uffant main savens.
7. Nus **zambregiassan** pli gugent, sche vus na **perdessas** betg la gnerva per mintga sbagl che nus faschain.

c)

1. Sche vus **fissas stads** pli cordials in cun l'auter, **fissas vus as dispitads** main savens.
2. Sche ti **avessas raquintà** dapli paraulas, **avessan nus guardà** pli pauc televisiun.
3. Sch'els **avessan dà** in meglier exempel, **fissan** ils uffants era **sa cumportads** meglier.
4. Sche vus **avessas gì** dapli chapientscha per nus, **avessan nus fatg** pli paucas renfatschas a vus.
5. Tut **fiss ì** meglier, sche mintgin **fiss sa dà** in pau dapli bregia.
6. Sch'ella **avess gì** in pau pazienza, **avess** ses uffant **bragì** main savens.
7. Nus **avessan zambregià** pli gugent, sche vus n'**avessas** betg **pers** la gnerva per mintga sbagl che nus **avain fatg**.

Lecziun 14, exercizi 5, p. 65

a) In bab di a ses uffants:

1. Jau spetg che vus vegnias gronds e ferms da corp e da spiert.
2. Jau spetg che vus guardias sur voss agen nas ora.
3. Jau spetg che vus na temias betg da prender cleramain posiziun.
4. Jau spetg che vus sajas conscients da vossa responsabladad.
5. Jau spetg che vus as engaschias per insatge essanzial e betg be per merdas.
6. Jau spetg che vus intreprendias sezs insatge empe da spetgar tut dals auters.
7. Jau spetg che vus n'as adattias betg adina als auters sco las nursas.
8. Jau spetg che vus defendias voss puntg da vista era sche quai na plascha betg a tuts.
9. Jau spetg che vus dettias in bun exempel als auters.
10. Jau spetg che vus gioghias ina rolla positiva en questa chaussa.

b) Ils uffants din:

1. Bab vul che nus vegnian gronds e ferms da corp e da spiert.
2. Bab vul che nus guardian sur noss agen nas ora.
3. Bab vul che nus na temian betg da prender cleramain posiziun.
4. Bab vul che nus sajan conscients da nossa responsabladad.
5. Bab vul che nus ans engaschian per insatge essanzial e betg be per merdas.
6. Bab vul che nus intreprendian sezs insatge empè da spetgar tut dals auters.
7. Bab vul che nus n'ans adattian betg adina als auters sco las nursas.
8. Bab vul che nus defendian noss puntg da vista era sche quai na plascha betg a tuts.
9. Bab vul che nus dettian in bun exempel als auters.
10. Bab vul che nus gioghian ina rolla positiva en questa chaussa.

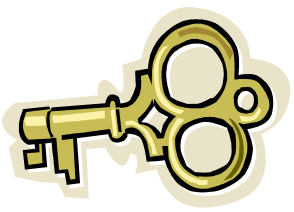

Lecziun 14, exercizi 6, p. 65

a)

1. Mes geniturs vulan che jau gudognia mez mes daners da giaglioffa.
2. Mes geniturs vulan che jau lavuria in pau durant las vacanzas.
3. Mes geniturs vulan che jau paja mez ina part dals custs da viadi.
4. Mes geniturs vulan che jau gidia in pau a chasa.
5. Mes geniturs vulan che jau obedeschia senza grondas discussiuns.
6. Mes geniturs vulan che jau na marmugnia betg adina.
7. Mes geniturs vulan che jau mangia tut quai che vegn sin maisa.
8. Mes geniturs vulan che jau emprendia insatge endretg per la vita.
9. Mes geniturs vulan che jau surprendia la responsabladad per mia vita.
10. Mes geniturs vulan che jau ma perstgisia per ils sbagls ch'jau fatsch.

b)

1. Mes geniturs vulessan che nus gudagnassan sezs nos daners da giaglioffa.
2. Mes geniturs vulessan che nus lavurassan in pau durant las vacanzas.
3. Mes geniturs vulessan che nus pajassan sezs ina part dals custs da viadi.
4. Mes geniturs vulessan che nus gidassan in pau a chasa.
5. Mes geniturs vulessan che nus obedissan senza grondas discussiuns.
6. Mes geniturs vulessan che nus na marmugnassan betg adina.
7. Mes geniturs vulessan che nus mangiassan tut quai che vegn sin maisa.
8. Mes geniturs vulessan che nus emprendessan insatge endretg per la vita.
9. Mes geniturs vulessan che nus surprendessan la responsabladad per nossa vita.
10. Mes geniturs vulessan che nus ans perstgisassan per ils sbagls che nus faschain.

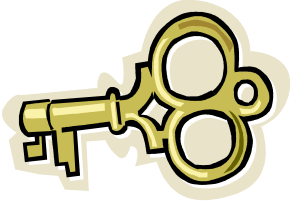

Lecziun 14, exercizi 7, p. 65

a)

1. Blers giuvens spetgan che lur geniturs satisfetschian a mintga giavisch.
2. Blers giuvens spetgan che lur geniturs sustegnian els en tut las situaziuns.
3. Blers giuvens spetgan che lur geniturs na sa maschaidian betg en lur fatschentas.
4. Blers giuvens spetgan che lur geniturs chapeschian lur difficultads.
5. Blers giuvens spetgan che lur geniturs als laschian manar lur atgna vita.
6. Blers giuvens spetgan che lur geniturs als gidian a surmuntar tschertas difficultads.
7. Blers giuvens spetgan che lur geniturs als dettian avunda daners da giaglioffa.
8. Blers giuvens spetgan che lur geniturs als cussaglian en dumondas essanzialas da la vita.
9. Blers giuvens spetgan che lur geniturs na pretendian betg memia bler dad els.
10. Blers giuvens spetgan che lur geniturs n'als cumpareglian betg cun auters giuvens en lur vegliadetgna.

b)

1. Els vulessan che ti satisfaschessas a mintga giavisch.
2. Els vulessan che ti sustegnessas els en tut las situaziuns.
3. Els vulessan che ti na ta maschadassas betg en lur fatschentas.
4. Els vulessan che ti chapissas lur difficultads.
5. Els vulessan che ti als laschassas manar lur atgna vita.
6. Els vulessan che ti als gidassas a surmuntar tschertas difficultads.
7. Els vulessan che ti als dessas avunda daners da giaglioffa.
8. Els vulessan che ti als cussagliassas en dumondas essanzialas da la vita.
9. Els vulessan che ti na pretendessas betg memia bler dad els.
10. Els vulessan che ti n'als cumparegliassas betg cun auters giuvens en lur vegliadetgna.

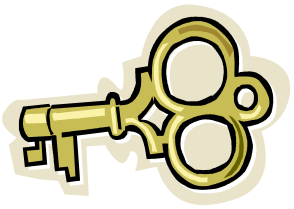

Lecziun 14, exercizi 8, p. 66

a)

1. Tge vuls ti che jau fetschia?
   Jau vi che ti fetschias meglier per cumond.
2. Nua vuls ti che jau giaja?
   Jau vi che ti giajas uss a letg.
3. Tge vuls ti che jau ditgia?
   Jau vi che ti ditgias adina la vardad.
4. A tgi vuls ti che jau scrivia?
   Jau vi che ti scrivias a tia madritscha.
5. Tgi vuls ti che jau sustegnia?
   Jau vi che ti sustegnias tes fragliuns.
6. Tge vuls ti che jau interprendia?
   Jau vi che ti interpendias insatge curaschus.
7. Tge vuls ti che jau explitgeschia?
   Jau vi che ti explicheschias co che la chaussa è capitada.
8. Cura vuls ti che jau partia?
   Jau vi che ti partias immediat.

b)

1. Tge avessas ti gugent che jau faschess?
   Jau avess gugent che ti faschessas meglier per cumond.
2. Nua avessas ti gugent che jau giess?
   Jau avess gugent che ti giessas uss a letg.
3. Tge avessas ti gugent che jau schess?
   Jau avess gugent che ti schessas adina la vardad.
4. A tgi avessas ti gugent che jau scrivess?
   Jau avess gugent che ti scrivessas a tia madritscha.
5. Tgi avessas ti gugent che jau sustegness?
   Jau avess gugent che ti sustegnessas tes fragliuns.
6. Tge avessas ti gugent che jau interprendess?
   Jau avess gugent che ti interprendessas insatge curaschus.
7. Tge avessas ti gugent che jau explitgass?
   Jau avess gugent che ti explitgassas co che la chaussa è capitada.
8. Cura avessas ti gugent che jau partiss?
   Jau avess gugent che ti partissas immediat.

Lecziun 14, exercizi 9, p. 66

a)

1. Crais ti ch'el turnia avant las otg?
   Na, jau suppon ch'el vegnia pli tard.
2. Crais ti ch'el telefoneschia anc?
   Na, jau suppon ch'el haja emblidà.
3. Crais ti ch'el arrivia ad uras?
   Na, jau suppon ch'el saja en retard sco adina.
4. Crais ti ch'el vendia la fatschenta?
   Na, jau suppon ch'el spetgia anc in pèr mais.
5. Crais ti ch'el spargnia uss dapli?
   Na, jau suppon ch'el spendia anc pli bler ch'avant.
6. Crais ti ch'el sappia gia tut?
   Na, jau suppon ch'el n'haja udì nagut.
7. Crais ti ch'el fetschia renfatschas a nus?
   Na, jau suppon ch'el chapeschia la situaziun.
8. Crais ti ch'el dettia la lubientscha dad ir?
   Na, jau suppon ch'el scumondia da sa participar a la festa.
9. Crais ti ch'el as dettia ina bunamaun?
   Na, jau suppon ch'el na ditgia gnanc grazia.
10. Crais ti ch'el giaja a l'exteriur?
    Na, jau suppon ch'el stettia vinavant qua.

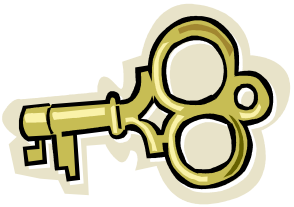

Lecziun 14, exercizi 9, p. 66

b)

1. Cartais vus ch'els turnian avant las otg?
   Na, nus supponin ch'els vegnian pli tard.
2. Cartais vus ch'els telefoneschian anc?
   Na, nus supponin ch'els hajan emblidà.
3. Cartais vus ch'els arrivian ad uras?
   Na, nus supponin ch'els sajan en retard sco adina.
4. Cartais vus ch'els vendian la fatschenta?
   Na, nus supponin ch'els spetgian anc in pèr mais.
5. Cartais vus ch'els spargnian uss dapli?
   Na, nus supponin ch'els spendian anc pli bler ch'avant.
6. Cartais vus ch'els sappian gia tut?
   Na, nus supponin ch'els hajan udì nagut.
7. Cartais vus ch'els fetschian renfatschas a nus?
   Na, nus supponin ch'els chapeschian la situaziun.
8. Cartais vus ch'els dettian la lubientscha dad ir?
   Na, nus supponin ch'els scumondian da sa participar a la festa.
9. Cartais vus ch'els as dettian ina bunamaun?
   Na, nus supponin ch'els na ditgian gnanc grazia.
10. Cartais vus ch'els giajan a l'exteriur?
    Na, nus supponin ch'els stettian vinavant qua.

c)

1. I fiss bun che ti turnassas avant las otg.
2. I fiss bun che ti telefonassas anc.
3. I fiss bun che ti arrivassas ad uras.
4. I fiss bun che ti vendessas la faschenta.
5. I fiss bun che ti spargnassas uss dapli.
6. I fiss bun che ti savessas gia tut.
7. I fiss bun che ti n'ans faschessas betg renfatschas.
8. I fiss bun che ti dessas la lubientscha dad ir.
9. I fiss bun che ti ans dessas ina bunamaun.

I fiss bun che ti giessas a l'exteriur.

Lecziun 14, exercizi 10, p. 66

a)

1. Ve ad uras! Jau spetg che ti vegnias ad uras.
2. Fa adatg! Jau sper che ti fetschias adatg.
3. Va precautamain! Igl è meglier che ti giajas precautamain.
4. Scriva ina carta! Igl è necessari che ti scrivias ina carta.
5. Tascha! Jau vi che ti taschias.
6. Ta dà bregia! Jau giavisch che ti ta dettias bregia.
7. Hajas pazienzia! Igl è bun che ti hajas pazienza.
8. Emprenda meglier! Jau spetg che ti emprendias meglier.
9. Spetga sin mai! Jau sper che ti spetgias sin mai.
10. Sajas cuntent cun quai! Jau dubit che ti sajas cuntent cun quai.

b)

1. Vegni ad uras! Jau spetg che vus vegnias ad uras.
2. Faschai adatg! Jau sper che vus fetschias adatg.
3. Giai precautamain! Igl è meglier che vus giajas precautamain.
4. Scrivai ina carta! Igl è necessari che vus scrivias ina carta.
5. Taschai! Jau vi che vus taschias.
6. As dai bregia! Jau giavisch che vus as dettias bregia.
7. Hajas pazienzia! Igl è bun che vus hajas pazienza.
8. Emprendai meglier! Jau spetg che vus emprendias meglier.
9. Spetgai sin mai! Jau sper che vus spetgias sin mai.
10. Sajas cuntents cun quai! Jau dubit che vus sajas cuntents cun quai.

c)

1. Jau spetgass che ti/vus vegnessas ad uras.
2. Jau sperass che ti/vus faschessas adatg.
3. I fiss meglier che ti/vus giessas precautamain.
4. I fiss necessari che ti/vus scrivessas ina carta.
5. Jau (vu)less che ti/vus taschessas.
6. Jau giavischass che ti/vus ta/as dessas bregia.
7. I fiss bun che ti/vus avessas pazienza.
8. Jau spitgass che ti/vus emprendessas meglier.
9. Jau sperass che ti/vus spetgassas sin mai.

10. Jau dubitass che ti/vus fissas cuntent/s cun quai.

Lecziun 14, exercizi 11, p. 67

preschent:

1. Stos ti ir a militar?
   Na, jau na crai betg che jau stoppia ir a militar.
2. Vul el ir a chatscha?
   Gea, igl è pussaivel ch'el vul ir a chatscha.
3. Van els a nudar oz?
   Gea, jau suppon ch'els giajan a nudar oz.
4. Savais vus tut ils pleds?
   Na, jau tem che nus na sappian betg tut ils pleds.
5. Pos ti purtar tut quai?
   Na, jau na crai betg che jau possia purtar tut quai.
6. Din els la vardad?
   Igl è da sperar ch'els ditgian la vardad.
7. Fugia el a l'exteriur?
   La polizia manegia ch'el fugia a l'exteriur.
8. Stais vus a disposiziun?
   Igl è bun che vus stettias a disposiziun per quest post.

passà:

1. Has ti stuì ir a militar?
   Na, jau na crai betg che jau haja stuì ir a militar.
2. Ha el vulì ir a chatscha?
   Gea, igl è pussaivel ch'el ha vulì ir a chatscha.
3. Èn els ids a nudar oz?
   Gea, jau suppon ch'els sajan ids a nudar oz.
4. Avais vus savì tut ils pleds?
   Na, jau tem che nus n'hajan betg savì tut ils pleds.
5. Has ti pudì purtar tut quai?
   Na, jau na crai betg che jau haja pudì purtar tut quai.
6. Han els ditg la vardad?
   Igl è da sperar ch'els hajan ditg la vardad.
7. È el fugì a l'exteriur?
   La polizia manegia ch'el saja fugì a l'exteriur.
8. Essas vus stads a disposiziun?
   Igl è bun che vus sajas stads a disposiziun per quest post.

Lecziun 14, exercizi 12, p. 67

a)

1. Va a chasa avant ch'i vegnia a plover.
2. (Vu)lain turnar avant ch'i fetschia notg.
3. Telefonescha ad ella avant ch'ella giaja en vacanzas.
4. Patratga in pau avant che ti giuditgeschias uschè spert.
5. Studegiai bain la chaussa avant che vus prendias questa decisiun.
6. Emprova da schliar tes problems avant che ti dettias cussegls als auters.

b)

1. Tira en il mantè, per che ti na piglias betg fraid.
2. Al dà insatge da baiver per ch'el smettia da bragir.
3. Ins sto laschar in pau libertad als uffants, per ch'els possian sa sviluppar endretg.
4. Legia mintgatant in cudesch, per che ti na sajas betg mal informà.
5. Vus stuais purtar insaquants mussaments, per che nus n'interprendian betg insatge.
6. I sto far in pau plaschair, per ch'i valia la paina.

c)

1. Els èn partids senza che nus als hajan pli vis.
2. Gian ha suttascrit il contract senza che sia dunna sappia quai.
3. Ses uffants n'astgan far nagut senza ch'ella als dettia la lubientscha.
4. Jau na poss betg discurrer senza che ti m'interrumpias trasora.
5. Nus na pudain betg giuditgar endretg questa chaussa senza che ti ans explitgeschias meglier il cas.

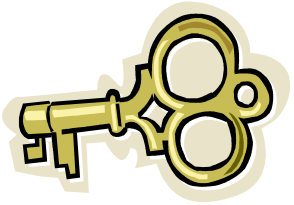

Lecziun 15, exercizi 1, p. 69

1. In commember da la Regenza numn'ins cusseglier guvernativ.
2. In cusseglier guvernativ sto bandunar la Regenza suenter dudesch onns.
3. Il candidat dals socialdemocrats na vegn probablamain betg elegì, perquai che ses cuntercandidat è il favorit da las trais partidas burgaisas.
4. En il Grischun na vegnan betg creadas bleras plazzas ordaifer il sectur turistic, perquai ch'il Grischun è in chantun periferic e perquai che persunal specialisà manca savens.
5. Per attrer interpresas da la telecommunicaziun e da tecnologias novas ston ins megliurar la scolaziun dals uffants e l'adattar als basegns da noss temp. Ins sto porscher a giuven e vegl la pussaivladad da sa scolar vinavant permanentamain.
6. S. Ratti è dal maini ch'il stadi stoppia crear cundiziuns che favoriseschian la creaziun da plazzas cun sbassar las taglias per exempel.
   M. Janki è dal maini ch'i fissi meglier dad investir daners publics en industrias da las qualas ins suppona ch'ellas hajan ina schanza en l'avegnir. Ultra da quai savessia il stadi gidar manaschis che stoppian vegnir modernisads cun credits ed emprests a tschains fitg bass.
7. M. Janki renfatscha a S. Ratti ch'el veglia far in regal a quels che pajan sia campagna electorala cun sbassar las taglias.
   S. Ratti renfatscha a M. Janki ch'el veglia adina be mulscher il stadi per sanar interpresas deficitaras.

8. Il mainadiscussiun ha ditg ch'ils davos onns hajan pliras firmas gì difficultads ed hajan stuì relaschar lavurers. El ha dumandà ils dus candidats tge ch'els quintian da far per mantegnair u schizunt auzar il dumber da plazzas da lavur en il Grischun.
   Signur Ratti ha respundì che la situaziun periferica dal Grischun na lubeschia betg da far grondas speranzas pertutgant la creaziun da novas plazzas da lavur ordaifer il sectur turistic. Grazia a la telecommunicaziun ed a las tecnologias novas duessia i dentant esser pussaivel da crear insaquants posts era en vals pli allontanadas e lura natiralmain era en la regiun da Cuira - Panaduz a cundiziun che...
   Signur Janki ha cuntinuà ch'i duessia esser pussaivel da crear posts a cundiziun che las interpresas chattian avunda persunal specialisà en noss chantun. Quai veglia dir cun auters pleds che nus stoppian l'emprim meglierar la scolaziun da

noss uffants e l'adattar als basegns da noss temp. Nus stoppian porscher a giuven e vegl la pussaivladad da sa scolar vinavant permanentamain, e nus stoppian era procurar che firmas adattadas sa stabiliseschian tar nus.
Il mainadiscussiun ha vulì savair tge ch'il stadi sappia far per auzar il dumber da plazzas da lavur.
Signur Ratti ha replitgà ch'il stadi n'haja primarmain betg l'obligaziun da procurar per lavur. Quai saja chaussa da l'industria e dal commerzi. Els na veglian betg sa maschadar en quellas fatschentas. Il stadi stoppia dentant crear cundiziuns che favuriseschian la creaziun da plazzas cun sbassar las taglias per exempel, quai ch'al paria oz fitg necessari.
Signur Janki ha menziunà ch'el sappia che signur Ratti faschessia gugent in regal a quels che pajan sia campagna electorala, ma ad el na pari quai betg fitg prudent. Empè da sbassar er las taglias per ils bainstants fissi meglier dad investir daners publics en industrias da las qualas ins supponia ch'ellas hajan ina schanza en l'avegnir. Ultra da quai dettia i tar nus anc blers manaschis che stoppian vegnir modernisads, ma che n'hajan betg ils daners necessaris per far quai. Qua pudessia il stadi gidar cun credits ed emprests a tschains fitg bass e contribuir uschia al mantegniment da...
Signur Ratti ha ditg che signur Janki veglia adina be mulscher il stadi per sanar interpresas deficitaras. A la lunga saja quai fallà. In manaschi survivia be sch'el sappia sa cumprovar cun sias atgnas forzas en il dir cumbat da concurrenza. Nus stoppian reducir las chargias fiscalas e lura possian era nossas interpresas concurrer cun quellas dad auters chantuns.
Signur Janki ha rispundì a signur Ratti che per las chargias fiscalas da las qualas el discurria na sajan els betg responsabels, mabain las partidas burgaisas ch'el represchentia. El na duaja betg emblidar che lezzas dicteschian sulettas las festas tar nus. Malgrà quai hajan plirs manaschis fadia da surviver e na supportian betg senza agid "il dir cumbat da concurrenza", sco el ditgia. El ha ditg a signur Ratti ch'i fissia temp da conceder che ses recepts politics sajan tut auter che infallibels. I na bastia betg da sbassar las taglias e da lura guardar co che la situaziun sa sviluppia.
Quai n'haja era nagin pretendì, ha signur Ratti replitgà. I saja cler che nus stoppian era prender mesiras per rinforzar la posiziun da nossas interpresas, ma betg quellas ch'el veglia, mabain...

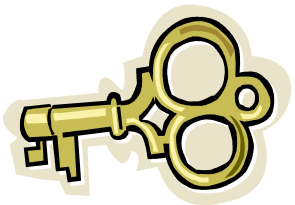

Lecziun 15, exercizi 2, p. 69

1. La firma ha **relaschà** plirs lavurers ed emploiads.
2. Ella ha era **sbassà** / **reducì** il pretsch da plirs products.
3. **Ordaifer** il manaschi n'èn betg tuts d'accord cun questas mesiras.
4. Ellas **favoriseschan** la collaboraziun tranter il persunal.
5. Ins ha l'impressiun che la direcziun **saja sa cumprovada**.

Lecziun 15, exercizi 3, p. 70

1. Ils dus candidats han era **participà** a la discussiun.
2. Els han ditg che blers manaschis hajan **difficultads** da surviver.
3. Ins stoppia **rinforzar** las interpresas.
4. Ins stoppia era **porscher** als collavuraturs la pussaivladad da sa scolar.
5. I saja fitg impurtant da **megliurar** la scolaziun (dals collavuraturs).
6. Ils daners che las firmas hajan a disposiziun per sa modernisar na **bastian** betg.

Lecziun 15, exercizi 4, p. 70

la Regenza	⇨	reger
l'elecziun	⇨	eleger
l'influenza	⇨	influenzar
il dumber	⇨	dumbrar
l'obligaziun	⇨	obligar
il regal	⇨	regalar

Lecziun 15, exercizi 5, p. 70

proponer	⇨	la proposta
lubir	⇨	la lubientscha
crear	⇨	la creaziun
adattar	⇨	l'adattaziun
maschadar	⇨	la maschaida
reducir	⇨	la reducziun

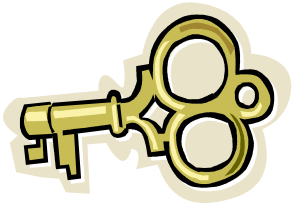

contribuir ⇨ la contribuziun

Lecziun 15, exercizi 6, p. 70

1. **Quai che** la Regenza ha decidì ier na plascha betg a tuts.
2. **Quels che** vivan en las vals allontanadas dovran in auto.
3. **Quellas che** na s'adatteschan betg, na vegnan betg acceptadas.
4. **Quai ch'**el ha contribuì na merita nagin laud.
5. **Quels che** gudognan endretg duain era pajar endretg taglias.
6. Il pievel na fa betg adina **quai ch'**ils politichers avessan gugent.

Lecziun 15, exercizi 7, p. 70

1. Il cusseglier **ch'è** sa retratg sto vegnir remplazzà.
2. La partida **da la quala** el fa part fa ina proposta per ses successur.
3. Il cuntercandidat dals socialdemocrats, **al qual** ins na dat betg bunas schanzas da vegnir elegì, ha num Marcus Janki.
4. La discussiun, **a la quala** ils dus candidats han participà, è stada interessanta.
5. Jau ma regord fitg bain dals temas **dals quals** els han discurrì.
6. Els han allegà las interpresas **che** ston relaschar lavurers, las plazzas da lavur **che** vegnan a mancar, las tecnologias novas **per las qualas** nus stuain preparar noss uffants, ils meds finanzials **dals quals** ins ha basegn per modernisar ils manaschis, las taglias **da las qualas** tuts sa lamentan e las subvenziuns **che** tuts acceptan senza marmugnar.

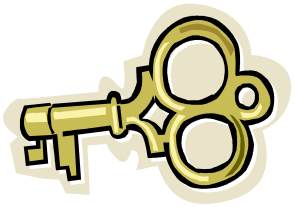

Lecziun 15, exercizi 8, p. 71

1. Il pievel, **dal qual** nus discurrin, viveva en ina bella regiun muntagnarda.
2. En la regiun, **nua ch'**ils nanins vivevan, avevi in dutg **che** fascheva ina ramur misteriusa.
3. Il dutg **che** percurriva la cuntrada ed empleniva la val cun sia ramur ha era plaschì a l'ester **che** gieva speculond tras ils vitgs.
4. Ils purs, **als quals** el ha proponì da dar il bratsch da fier per il dutg, èn stads d'accord da vender lur ritgezza.
5. Els han patratgà vi da la lavur **che** stanclentava magari memia fitg els e vi dal bratsch **che** l'ester als aveva empermess.
6. Ed ils nanins han decidì da laschar svanir en la terra il dutg **che** als dueva liberar da lur stentusa lavur.
7. Ma in di ha il bratsch da fier, **dal qual** els avevan spitgà ina midada da lur veta, disditg ses servetsch...

Lecziun 15, exercizi 9, p. 71

a) En l'avegnir vegnan pliras interpresas a sa stabilir en nossa regiun a cundiziun che...

1. ellas **chattian** avunda persunal specialisà.
2. las vischnancas **offereschian** terren da bajegiar favuraivel.
3. las bancas **mettian** a disposiziun credits ed emprests a tschains bass.
4. il chantun **sbassia** las chargias fiscalas.
5. il stadi na **restrenschia** betg lur pussaivladads cun da tuttas sorts prescripziuns.

b) Las instanzas politicas ston prender mesiras per che...

1. ils manaschis deficitars **vegnian** sanads.
2. ins **creeschia** plazzas da lavur era en las vals allontanadas.
3. il turissem **sa sviluppeschia** qualitativamain e betg quantitativamain.
4. la scola **s'adatteschia** a las pretensiuns da noss temp.
5. tuts **fetschian** ils sforzs necessaris en favur da l'avegnir da nossa regiun.

Lecziun 15, exercizi 10, p. 71/72

1. Il cusseglier guvernativ è sa retratg prematuradamain **perquai che** el ha difficultads cun sia sanadad.
2. El vegn a survegnir ina bella pensiun **malgrà che** / **schebain che** el è stà be quatter onns en la Regenza.
3. La partida liberala, da la quala dr. Filli fa part, spera **ch'**ella possia mantegnair il sez dal cusseglier che sa retira.
4. Ils socialdemocrats che n'èn betg represchentads en la Regenza, preschentan in cuntercandidat, **malgrà che** / **schebain che** quel ha strusch schanzas da vegnir elegì encunter il favorit da las partidas burgaisas.
5. **Grazia a** quest cuntercandidat ha il pievel la pussaivladad d'ina vaira elecziun.
6. Pliras firmas n'han betg gì lavur avunda **uschia ch'**ellas han stuì relaschar lavurers.
7. Ins sto far gronds sforzs **sch'ins** vul mantegnair las plazzas da lavur en noss chantun.
8. **Pervia da la** situaziun periferica dal Grischun na vegn quai betg ad esser lev.
9. **Cunquai che** nus avain laschà bajegiar memia bleras abitaziuns da vacanzas, ha era la hotellaria difficultads.
10. I fiss meglier d'investir daners publics per sanar noss hotels **empè da** sbassar las taglias.
11. Era auters manaschis na pon betg vegnir modernisads **senza ch'**il stadi gidia cun credits ed emprests a tschains fitg bass.

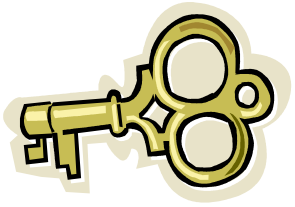

Lecziun 16, exercizi 1, p. 74

1. Mirs da fermada, centers da vacanzas e la rait stradala moderna han midà considerablamain la fatscha dals vitgs e da las vals grischunas.
2. Signur Ratti vul applitgar seriusamain tut las enconuschientschas da la scienzia e la tecnica moderna per curreger ils sbagls ch'ins ha fatg en connex cun l'ambient.
3. Tenor signur Ratti ston ils vitgs vegnir dischargiads dal traffic da transit. I n'astga betg dar mintga sonda e dumengia d'enviern ina colonna tranter Laax e Flem, uschiglio vegnan blers giasts ad evitar la Surselva en l'avegnir. Signur Ratti è era dal maini che la via directa portia blera lavur a las fatschentas da construcziun indigenas.
4. Signur Janki è dal maini che nus na dovrian betg anc dapli giasts che dovrian adina dapli abitaziuns ed adina dapli servetschs. Quels che nus hajan bastian per dar lavur als indigens ed anc a blers lavurers esters. Il project d'ina via directa na saja era anc betg madir. Ins n'enconuschia betg anc avunda las consequenzas per l'ambient. I na saja betg prudent da cuntinuar a construir vias novas per la lavina dad autos che crescha onn per onn. I fissia tuttina temp da finalmain patratgar vi dals donns che nossa mobilitad chaschunia.
5. Signur Janki è dal maini che la lavur na vegnia betg a mancar. Ils gas dals stgaudaments, da l'industria e dals autos ensemen cun la plievgia ascha vegnian a procurar per occupaziun avunda. Ussa che tantas vias sajan vegnidas construidas, stoppian ellas era vegnir mantegnidas, bleras punts stoppian vegnir reparadas, ins vegnia era a stuair bajegiar paralavinas per proteger ils guauds che giajan a la malura.
6. A lunga vista è la protecziun da la natira fitg impurtanta. blers giasts che vegnan tar nus tschertgan insatge pli ruassaivel ed intact, e be sche quai resta vinavant uschia, vegnan els era en l'avegnir a vegnir tar nus.
7.

avantatgs	disavantatgs
dapli turists	surbajegiadas
dapli lavur	dapli traffic e canera
dapli pussaivladads culturalas	ambient periclità
barat cultural	linguatg rumantsch vegn influenzà fitg

Lecziun 16, exercizi 2, p. 75

1. El manegia ch'i saja nunresponsabel da realisar quest project.
2. El manegia ch'i saja nunprudent da surbajegiar ils pli bels prads.
3. El manegia ch'i saja nunnecessari da mantegnair il maletg da noss vitg.
4. El manegia ch'i saja nunpussaivel da proteger l'ambient senza far sacrifizis.
5. El manegia ch'i saja nunrealistic da crair ch'ins possia restrenscher la mobilitad.
6. El manegia ch'i saja nunchapivel che blers na sajan betg pronts da midar lur cumportament.
7. El manegia che las renfatschas che ti fetschias sajan nunfundadas.
8. El manegia che la maila saja anc malmadira.

Lecziun 16, exercizi 3, p. 75

1. Ins sto emprender da **surmuntar** talas difficultads.
2. Quella chaussa na **pertutga** betg mai, mabain mes frar.
3. Nagin na lascha **restrenscher** gugent sia libertad.
4. Quels contacts **contribueschan** ad ina meglra chapientscha da las difficultads dals fugitivs.
5. Nus **renunziain** navidas al confort che la vita dad oz ans porscha.
6. Per schliar endretg quest problem stuess ins **applitgar** in'autra metoda.
7. I n'è betg dad **evitar** che la construcziun da questa via porta blera canera e disturbi.
8. El ha **concedì** ch'ins haja fatg insaquants sbagls.
9. Ti ta stos **cumparegliar** cun quels da tia vegliadetgna e betg cun ils creschids.

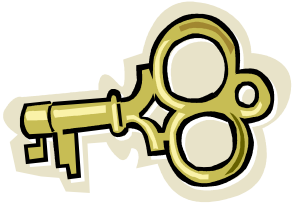

Lecziun 16, exercizi 4, p. 75

1. Sch'ins **tegn** quint da quests privels, na **dastg'**ins betg sustegnair tals projects.
   Sch'ins **tegness** quint da quests privels, na **dastgass** ins betg sustegnair tals projects.
   Sch'ins **avess tegnì** quint da quests privels, n'**avess** ins betg **dastgà** sustegnair tals projects.
2. Sche ti **renunzias** ad in pau da tes confort, **protegias** ti era l'ambient.
   Sche ti **renunziassas** ad in pau da tes confort, **protegissas** ti era l'ambient.
   Sche ti **avessas renunzià** ad in pau da tes confort, **avessas** ti era **protegì** l'ambient.
3. Sche nus **applitgain** automaticamain las enconuschientschas da la scienzia moderna, **pudain** nus forsa curreger la plipart dals sbagls che nus avain fatg.
   Sche nus **applitgassen** automaticamain las enconuschientschas da la scienzia moderna, **pudessan** nus forsa curreger la plipart dals sbagls che nus avain fatg.
   Sche nus **avessan applitgà** automaticamain las enconuschientschas da la scienzia moderna, **avessan** nus forsa **pudì** curreger la plipart dals sbagls che nus avain fatg.
4. Sche vus **bajegiais** adina dapli vias, **avais** vus adina dapli traffic.
   Sche vus **bajegiassas** adina dapli vias, **avessas** vus adina dapli traffic.
   Sche vus **avessas bajegià** adina dapli vias, **avessas** vus **gì** adina dapli traffic.
5. Sche la lavina dad autos **crescha** onn per onn, **chaschuna** quai donns pli e pli gronds.
   Sche la lavina dad autos **creschiss** onn per onn, **chaschunass** quai donns pli e pli gronds.
   Sche la lavina dad autos **fiss creschida** onn per onn, **avess** quai **chaschunà** donns pli e pli gronds.
6. Sche la glieud **patratga** vi da tut las conseqenzas da la mobilitad, **sustegnan** pli blers ils sforzs che las organisaziuns per la protecziun da la natira fan.
   Sche la glieud **patratgass** vi da tut las consequenzas da la mobilitad, **sustegnessan** pli blers ils sforzs che las organisaziuns per la protecziun da la natira fan.
   Sche la glieud **avess patratgà** vi da tut las consequenzas da la mobilitad,

avessan pli blers **sustegnì** ils sforzs che las organisaziuns per la protecziun da la natira fan.

Lecziun 16, exercizi 5, p. 75/76

a)

Igl è pli empernaivel da crititgar che da **vegnir crititgà / crititgada**.

Igl è pli lev dad eleger che da **vegnir elegì / elegida**.

Igl è pli simpel dad admirar che da **vegnir admirà / admirada**.

Tge è pli bel, amar u **vegnir amà / amada**?

b)

Lauda sche ti vuls vegnir ludà.
Ludai sche vus vulais vegnir ludads.

Anita, envida mintgatant insatgi sche ti vuls vegnir envidada.
Anita e Tina, envidai mintgatant insatgi sche vus vulais vegnir envidadas.

Accepta ils auters sche ti vuls vegnir acceptà / acceptada.
Acceptai ils auters sche vus vulais vegnir acceptads / acceptadas.

c)

Tuts al laudan.	El vegn ludà da tuts.
Tuts las admiran.	Ellas vegnan admiradas da tuts.
Tuts als teman.	Els vegnan temids da tuts.
Tuts la aman.	Ella vegn amadas da tuts.

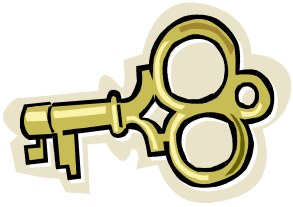

Lecziun 16, exercizi 6, p. 76

temp	activ	passiv
preschent	Ins modernisescha la rait stradala.	La rait stradala vegn modernisada.
imperfect	Ins modernisava la rait stradala.	La rait stradala vegniva modernisada.
perfect	Ins ha modernisà la rait stradala.	La rait stradala è vegnida modernisada.
plusquamperfect	Ins aveva modernisà la rait stradala.	La rait stradala era vegnida modernisada.
futur	Ins vegn a modernisar la rait stradala.	La rait stradala vegn a vegnir modernisada.
futur exact	Ins vegn ad avair modernisà la rait stradala.	La rait stradala vegn ad esser vegnida modernisada.

temp	activ	passiv
preschent	Ins construescha ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada vegnan construids.
imperfect	Ins construiva ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada vegnivan construids.
perfect	Ins ha construì ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada èn vegnids construids.
plusquamperfect	Ins aveva construì ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada eran vegnids construids.
futur	Ins vegn a construir ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada vegnan a vegnir construids.
futur exact	Ins vegn ad avair construì ils mirs da fermada.	Ils mirs da fermada vegnan ad esser vegnids construids.

temp	activ	passiv
preschent	La Confederaziun subvenziunescha ils paralavinas.	Ils paralavinas vegnan subvenziunads da la Confederaziun.
imperfect	La Confederaziun subvenziunava ils paralavinas.	Ils paralavinas vegnivan subvenziunads da la Confederaziun.
perfect	La Confederaziun ha subvenziunà ils paralavinas.	Ils paralavinas èn vegnids subvenziunads da la Confederaziun.
plusquamperfect	La Confederaziun aveva subvenziunà ils paralavinas.	Ils paralavinas eran vegnids subvenziunads da la Confederaziun.
futur	La Confederaziun vegn a subvenziunar ils paralavinas.	Ils paralavinas vegnan ad esser subvenziunads da la Confederaziun.
futur exact	La Confederaziun vegn ad avair subvenziunà ils paralavinas.	Ils paralavinas vegnan a vegnir subvenziunads da la Confederaziun.

Lecziun 16, exercizi 7, p. 76

1. La radunonza vegn preparada dal president.
   La radunonza vegn a vegnir preparada dal president.
2. Il protocol vegn legì dal actuar.
   Il protocol vegn a vegnir legì dal actuar.
3. Il preventiv vegn preschentà dal cassier.
   Il preventiv vegn a vegnir preschentà dal cassier.
4. La proposta da schlargiar la via dad alp vegn fatga dad in cusseglier communal.
   La proposta da schlargiar la via dad alp vegn e vegnir fatga dad in cusseglier communal.
5. Dumondas vegnan tschentadas dals vischins.
   Dumondas vegnan a vegnir tschentadas dals vischins.
6. Il conclus da studegiar meglier la chaussa vegn prendì da la radunonza.
   Il conclus da studegiar meglier la chaussa vegn a vegnir prendì da la radunonza.

Lecziun 16, exercizi 8, p. 76

a)

1. Nossa libertad na vegn restrenschida da nagin.
2. Las propostas na vegnan refusadas da nagin.
3. Ils sforzs da las autoritads na vegnan sustegnids da nagin.
4. Autras mesiras na vegnan giavischadas da nagin.
5. Questa remartga na vegn fatga da nagin.

b)

1. Nossa libertad n'è vegnida restrenschida da nagin.
2. Las propostas n'èn vegnidas refusadas da nagin.
3. Ils sforzs da las autoritads n'èn vegnids sustegnids da nagin.
4. Autras mesiras n'èn vegnidas giavischadas da nagin.
5. Questa remartga n'è vegnida fatga da nagin.

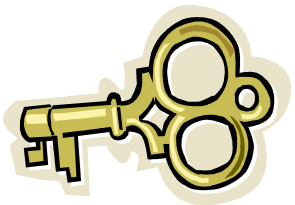

Lecziun 16, exercizi 9, p. 76

b)

1. Il prà è vegnì vendì (dal possessur).
2. Ina cumissiun da construcziun è vegnida elegida da la radunanza.
3. L'architect è vegnì incumbensà da la cumissiun da far ils plans.
4. Ils plans per la chasa da scola èn vegnids fatgs dal architect.
5. Las sesidas dals responsablas èn vegnidas organisadas dal chanzlist.
6. Las dumondas politicas èn vegnidas scleridas da la suprastanza cun las instanzas chantunalas.
7. Il project definitiv è vegnì acceptà dals vischins en ina radunanza.
8. La lubientscha definitiva è vegnida dada da la Regenza.
9. Ils credits necessaris èn era vegnids accordads dad ella.
10. Ils contracts èn vegnids suttascrits dal president da la cumissiun da construcziun.
11. La gronda part da las lavurs vegn fatga da las interpresas indigenas.
12. La scola nova vegn inaugurada en dus onns. (è gia passiv!)
13. Cur che tut è finì, vegnan las dumondas finanzialas a vegnir regladas dal cassier,

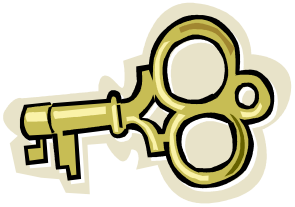

Lecziun 16, exercizi 10, p. 77

a)

1. Il plaz da gieu n'è betg anc vegnì engrondì, schebain ch'il president aveva empermess d'al laschar engrondir.
2. La via tras vischnanca n'è betg anc vegnida schlargiada, schebain ch'il president aveva empermess da la laschar schlargiar.
3. La zona da bajegiar n'è betg anc vegnida reducida, schebain ch'il president aveva empermess da la laschar reducir.
4. Ina serenera n'è betg anc vegnida construida, schebain ch'il president aveva empermess da laschar construir ina.
5. Las taglias n'èn betg anc vegnidas sbassadas, schebain ch'il president aveva empermess da las laschar sbassar.
6. Las finanzas da la vischnanca n'èn betg anc vegnidas messas en urden, schebain ch'il president aveva empermess da las laschar metter en urden.
7. Mesiras per proteger l'aria e l'aua n'èn betg anc vegnidas priendidas, schebain ch'il president aveva empermess da las laschar prender.
8. Ils stgaudaments n'èn betg anc vegnids controllads, schebain ch'il president aveva empermess d'als laschar controllar regularmain.

b)

1. Igl è temp ch'il plaz da gieu vegnia engrondì.
2. Igl è temp che la via tras vischnanca vegnia schlargiada.
3. Igl è temp che la zona da bajegiar vegnia reducida.
4. Igl è temp ch'ina serenera vegnia construida.
5. Igl è temp che las taglias vegnian sbassadas.
6. Igl è temp che las finanzas da la vischnanca vegnian messas en urden.
7. Igl è temp che las mesiras per proteger l'aria e l'aua vegnian prendidas.
8. Igl è temp ch'ils stgaudaments vegnian controllads regularmain.

c)

1. Il plaz da gieu vegn a vegnir engrondì.
2. La via tras vischnanca vegn a vegnir schlargiada.
3. La zona da bajegiar vegn a vegnir reducida.
4. Ina serenera vegn a vegnir construida.
5. Las taglias vegnan a vegnir sbassadas.
6. Las finanzas da la vischnanca vegnan a vegnir messas en urden.

7. Mesiras per proteger l'aria e l'aua vegnan e vegnir prendidas.
8. Ils stgaudaments vegnan a vegnir controllads regularmain.

Lecziun 16, exercizi 11, p. 77

1. La chasa communala stuess vegnir renovada.
   Ella avess stuì vegnir renovada gia daditg.
2. Las stanzas stuessan vegnir engrondidas.
   Ellas avessan stuì vegnir engrondidas gia daditg.
3. Las paraids stuessan vegnir isoladas meglier.
   Ellas avessan stuì vegnir isoladas meglier gia daditg.
4. In stgaudament nov stuess vegnir installà.
   El avess stuì vegnir installà gia daditg.
5. Il tetg stuess vegnir refatg.
   El avess stuì vegnir refatg gia daditg.
6. Las installaziuns sanitaras stuessan vegnir installadas.
   Ellas avessan stuì vegnir instaladas gia daditg.

Lecziun 16, exercizi 12, p. 77

1. El fiss vegnì elegì, sch'el fiss vegnì sustegnì era dals sindicats.
2. La proposta fiss vegnida acceptada, sch'ils votants fissan stads infurmads meglier.
3. Vus fissas vegnidas chapidas meglier, sche vus avessas explitgà meglier voss puntg da vista.

